

Güvenlik Sektöründe Demokratik Gözetim: Türkiye ve Dünya
Democratic Oversight of the Security Sector: Turkey and the World

DCAF ve TESEV Güvenlik Sektörü Çalışmaları Dizisi - 1
DCAF and TESEV Series in Security Sector Studies - 1

TESEV Yayınları
ISBN: 975-8112-50-3

Editör / Editor: Volkan Aytar
Çeviriler / Translations : Ela Uysal, Funda Soysal, Yasemin Sözüer Akkas
Metin Düzeltme / Text Corrections :
Derya Demirler, Sanem Güner, Ferda Balancar, Jonathan Levack, Berrak Bolluk, Burcu Çopuroğlu
Metin Çözümü / Transcriptions : Defne Över
Basım Yeri / Printer : Sena Ofset Tel: 0212 613 38 46

Bu kitabın tüm hakları saklıdır. Kitabın hiçbir bölümü, Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı'nın (TESEV) izni olmadan, hiçbir elektronik veya mekanik formatta ve araçla (fotokopi, kayıt, bilgi depolama vb.) çoğaltılamaz.

COPYRIGHT © ŞUBAT 2005 TESEV

TESEV
BANKALAR CADDESİ NO:2 KAT:3
MİNİERVA HAN, KARAKÖY 34425
İSTANBUL
TEL:+90.212.292.89.03 PBX
FAX:+90.212.292.90.46
info@tesev.org.tr.
www.tesev.org.tr

Bu kitapta yer alan görüşler yazarlara aittir ve
bir kurum olarak TESEV'in görüşleriyle
bire bir örtüşmeyebilir.

Bu kitabın yayımlanmasında katkılarından ötürü Açık Toplum Enstitüsü-Türkiye'ye ve
TESEV Yüksek Danışma Kurulu'na teşekkürü borç biliriz.

KATILIMCILAR - CONTRIBUTORS

Dr. Philipp Fluri **Direktör Yardımcısı, DCAF**

1960 doğumlu olan Philipp Fluri, Fribourg ve Bern Üniversitelerinde (1987 ve 1990 yıllarında doktora dereceleri) Felsefe, Tarih ve Sosyal Antropoloji, ve yine Friburg Üniversitesi Doğu Avrupa Enstitüsü'nde Doğu Avrupa Çalışmaları öğrenimi görmüştür. 1987-1990 arasında Güneydoğu Asya ve ABD'de doktora sonrası araştırmalarda bulunmuştur. Dr. Fluri 1991 yılında İsviçre Genelkurmayı'nda savunma analisti olarak görev yapmaya başlamış, komünizm-sonrası toplumlar üzerine odaklanmıştır. 1995 yılında AGİT Çeçenistan Destek ekibine İnsan Hakları ve Demokratikleşme uzmanı olarak katılmış, ve 1996 yılında Minsk Grubu tarafından gözetilen Dağlık Karabağ sorununa AGİT Başkanı Fiili Temsilcisi olarak atanmıştır. 1998 yılında Dr. Fluri İsviçre Milli Savunma Bakanlığı Genel Sekreterliği'nde Sivil-Asker ilişkileri koordinatörü görevine getirilmiş ve bu sıfatla, daha sonra DCAF'e dönüşen projenin liderliğini de üstlenmiştir.

Dr. Phillip Fluri **Deputy Director, DCAF**

Born in 1960, Philipp Fluri studied Philosophy, History and Social Anthropology at the Universities of Fribourg and Bern (doctorates 1987 and 1990) and East European Studies at the Osteuropa-Institut at Fribourg University. He performed extensive post-doctoral research in Southeast Asia and the USA (1987-1990). Dr. Fluri became a defense analyst with the Swiss General Staff in 1991 with a focus on post-communist societies. He joined the OSCE AG to Chechnya as an Expert on Human Rights and Democratisation in 1995 and was appointed Acting Personal Representative of the OSCE Chairman-in-Office on the Question dealt with by the Minsk Group (Nagorno-Karabakh) in 1996. Dr. Fluri became the Coordinator for Civil-Military Relations at the Secretariate General of the Swiss MoD in 1998 and as such the project leader on what is now DCAF.

Dr. Can Paker **Yönetim Kurulu Başkanı, TESEV**

1942 yılında İstanbul'da doğan Can Paker, 1962-1973 yılları arasında Berlin Teknik Üniversitesi'nde sürdürdüğü yüksek öğretim ile Makina Mühendisliği branşında Yüksek Lisans ve Doktora derecelerini almış; 1973 yılında Columbia Üniversitesi'nde İşletme yüksek lisansı yapmıştır. 1971 yılından bu yana Türk Henkel A.Ş.'nin üst yönetim kademelerinde görev yapmış olan Can PAKER, Türk Henkel A.Ş. Yönetim Kurulu Başkanı ve Genel Müdürü olarak görev yapmıştır. Can PAKER, TESEV Yönetim Kurulu Başkanı, TÜSİAD Haysiyet Divanı, Sabancı Üniversitesi Mütevelli Heyeti, İstanbul Kültür ve Sanat Vakfı, Robert Kolej Mütevelli Heyeti ve ENKA Okulları Danışma Kurulu üyeliği görevlerini yapmaktadır.

Dr. Can Paker **Chairman of the Board, TESEV**

Dr. Can Paker is a graduate of Berlin Technical University. He completed his graduate studies in Yıldız Technical University, Istanbul and Columbia University, New York. He began his professional career at Türk Henkel, serving at different positions in the same company, and he recently retired from Türk

Henkel as Chairman and Directorate General. He is currently the Chairman of TESEV and serves on boards of various civil society organizations including Open Society Institute Assistance Foundation in Turkey, TÜSIAD (Turkish Industrialists' and Businessmen's Association), İKSV (Istanbul Foundation for Culture and Arts). He is also a member of the Board of Governors of Sabancı University.

Mehmet Dülger

Milletvekili, Dışişleri Komisyonu Başkanı TBMM

Mehmet Dülger 1940 yılında İstanbul'da doğdu. İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi (1962) ve Genevre Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'nden (1968) dereceleri bulunan Dülger, ihtisasını Paris Üniversitesi Şehir Planlama Enstitüsü'nde (1970) yapmıştır. Mehmet Dülger bugüne değin Devlet Planlama Teşkilatı, Müsteşarlık Müşaviri, Başbakanlık Başmüşaviri, Tercüman Gazetesi Gn.Md., SUMMA A.Ş. Başkan Yardımcısı ve TBMM Dışişleri Komisyonu Başkanı, DYP kurucu üyesi ve Genel Başkan Yardımcısı olarak görev yapmıştır. AKP Antalya milletvekili olan Dülger halen TBMM Dışişleri Komisyonu Başkanıdır.

Mehmet Dülger

Member of Parliament, Chair of the TGNA Foreign Affairs Committee

Born in Istanbul at 1940, Mehmet Dülger received his degrees from the Faculty of Sciences of the University of Istanbul (1962), Faculty of Architecture of the University of Geneva (1968), and the Institute of Town Planning of the University of Paris (1970). He worked at the State Planning Organization, was an Adviser of the Prime Minister, Adviser of the Undersecretary of the State Planning Organization, General Director of the daily Tercüman, Founder and Vice President of the True Path Party (DYP), Vice Chairman in SUMMA A.Ş.. He is currently an AKP Deputy of Antalya in the Turkish Grand National Assembly (TGNA), and Chairman of the Foreign Affairs Committee.

Dr. Willem F. van Eekelen

Başkan, Hollanda Avrupa Hareketi

Dr. Willem F. van Eekelen Hollanda Avrupa Hareketi başkanlığını üstlenmeden önce, Hollanda Senatosu Başkan Yardımcılığı, NATO Parlamenterler Asamblesi Transatlantik Savunma ve Güvenlik İşbirliği komitesi başkanlığı, Hollanda Savunma Bakanlığı ve Batı Avrupa Birliği (WEU) Genel Sekreterliği görevlerini yürütmüştür.

Dr. Willem F. van Eekelen

Chairman, European Movement in the Netherlands.

He was Vice President of the Dutch Senate and Chairman of the Committee on Transatlantic Defence and Security Cooperation of the NATO Parliamentary Assembly. Formerly, he was, among other posts, Former Minister of Defence of the Netherlands, Secretary General of the Western European Union.

Ümit Cizre

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Bilkent Üniversitesi

Ümit Cizre doktorasını 1987 yılında Ankara Üniversitesi'nde almıştır. 1996-1997 yıllarında Princeton Üniversitesi'nde Fulbright araştırmacı akademisyeni, Robert Schuman Center for Advanced Studies'de Jean Monnet misafir araştırmacısı, ve 1999-2000 yılları arasında da Floransa'daki European Institute'de misafir akademisyen olarak bulunan Cizre, Bilkent Üniversitesi'nden önce Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde

öğretim üyesi olarak görev yapmıştır. Ümit Cizre Türkiye politikası, karşılaştırılmalı politika, etnisite ve milliyetçilik politikaları, sivil-asker ilişkilerinin demokratik yönetişimi, Milli Güvenlik siyaseti ve güvenlik sektörünün demokratikleşmesi konuları üzerine çalışmaktadır. Son dönemde kaleme aldığı çalışmalar arasında şunlar sayılabilir: " Problems of Democratic Governance of Civil-Military Relations in Turkey and the European Union Enlargement Zone", *European Journal of Political Research*, Cilt. 43, (Ocak 2004); "Demythologizing the National Security Concept: the Case of Turkey," *Middle East Journal*, 57 (Bahar 2003); " Turkey 2002: Kemalism, Islamism and Politics in the Light of 'the February 28 Process' ", *The South Atlantic Quarterly*, 2/3, (Bahar/Yaz 2003) (ortak eser); "The Military and Politics: A Turkish Dilemma", in *Middle Eastern Armies: Politics and Strategy*, Barry Rubin and Thomas Keaney, derl., (Frank Cass, 2002), s., 189-205; "Turkey's Kurdish Problem: A Critical Analysis of Boundaries, Identity and Hegemony," Ian Lustick, Brendan O'Leary and Thomas Callaghy, (derl.) içinde, *Rightsizing the State* (Oxford University Press, 2002).

Ümit Cizre

Department of Political Science and Public Administration, Bilkent University

Ümit Cizre is a Professor, Bilkent University, Ankara-Turkey; Fulbright Research Scholar in Princeton University (1996-1997) and Jean Monnet Research Fellow in Robert Schuman Center for Advanced Studies, European University Institute, Florence (1999-2000). Her areas of research interest are democratic governance of civil-military relations; politics of national security; democratization of the security sector; Turkish politics; politics of ethnicity and nationality. Most recent works: " Problems of Democratic Governance of Civil-Military Relations in Turkey and the European Union Enlargement Zone", *European Journal of Political Research*, Vol. 43, (Jan. 2004); "Demythologizing the National Security Concept: the Case of Turkey", *Middle East Journal*, 57(Spring 2003); " Turkey 2002: Kemalism, Islamism and Politics in the Light of 'the February 28 Process' ", *The South Atlantic Quarterly*, 2/3, (Spring/Summer 2003) (coauthored); "The Military and Politics: A Turkish Dilemma", in *Middle Eastern Armies: Politics and Strategy*, Barry Rubin and Thomas Keaney, eds., (Frank Cass, 2002), pp., 189-205; "Turkey's Kurdish Problem: A Critical Analysis of Boundaries, Identity and Hegemony," in Ian Lustick, Brendan O'Leary and Thomas Callaghy, eds., *Rightsizing the State* (Oxford University Press, 2002).

Dr. Şerif Sayın

Direktör, TESEV

Dr. Şerif Sayın Ağustos 2003'te Direktör olarak TESEV'e katıldı. Dr.Sayın TESEV öncesinde kamu yönetimi uzmanı olarak Türkiye, İran, Ürdün, Endonezya, Tayland, Letonya, Makedonya ve Moğolistan'da Dünya Bankası'nda çalıştı. Bütçe reformu ve mali saydamlaşma hakkında TESEV tarafından yayınlanmış olanlar da dahil olmak üzere çok sayıda çalışması basıldı. Dr.Sayın lisans eğitimini 1985 yılında Boğaziçi Üniversitesi Ekonomi bölümünde, doktorasını ise 1993 yılında Boston College'de tamamladı. Boston College ve Bilkent Üniversitesi'nde Siyasal İktisat ve Kurumlar dersleri verdi.

Dr. Şerif Sayın

Director, TESEV

Dr. Şerif Sayın has been appointed as the executive director of TESEV in August 2003. Prior to TESEV, Dr. Sayın was working as a public management specialist with the World Bank in countries such as Turkey, Iran, Jordan, Indonesia, Thailand, and Latvia, Macedonia and Mongolia. He published a wide array of research papers and articles in budget reform and fiscal transparency, including those, which were published by TESEV. Dr Sayın received his BS in economics from Bosphorus University in 1985 and his

PhD in economics from Boston College in 1993. He has also taught courses on political economy and institutions at Boston College and at Bilkent University.

Alain FAUPIN

Tümgeneral (Emekli), DCAF

Faupin Fransa'nın Reims kentinde doğdu. 40 yıllık kariyeri boyunca birçok operasyonel, kurmay, akademik ve dışişleri pozisyonlarında görev almıştır. St Cyr Askeri Akademisi mezunu olan Faupin Sahra, Cezayir and Güney Fransa'daki atlı ve hafif silahlı birliklerde, ayrıca 1970'li ve 1980'li yıllarda Almanya'da komuta ve kurmay mevkilerinde görev yapmıştır.

1999 yılında Uluslararası İlişkiler Kurmayı Başkan Yardımcısı olarak emekli olmadan önce Tümgeneral Faupin sırası ile şu görevlerde bulunmuştur: Washington Askeri Ataşe Yardımcısı, Fransız Ordusu Uluslararası İlişkiler ve Genelkurmay İstihbarat Direktörlüğü Başkanı (1987-91), Washington Askeri Ataşesi, Fransa'nın Birleşmiş Milletler Askeri Kurmay Komitesi Delegasyonu Başkanı, Stratejik İşler Başkan Vekili (1994-1996). 1999'dan bu yana, 2002 yılının baharında DCAF'a üst düzey araştırmacı olarak katılana değin, Faupin George C. Marshall Center'de profesör olarak görev yapmıştır. Faupin'in askeri, stratejik ve milli basında yayınlanmış birçok makalesi bulunmaktadır.

Alain Faupin

Major General (ret)., DCAF

Born in Reims, France, MG Faupin has completed a 40 year-career in many operational, staff, education and Foreign Service positions. As graduate of St Cyr Military Academy he held several assignments with cavalry and light armour with the French Foreign Legion in the Sahara, Algeria and Southern France as well as different command and staff positions in Germany during the seventies and eighties. Successively assistant military attaché in Washington, Head of the French Army General Staff Intelligence and International Relations Directorate, Head of the French Delegation to the United Nations Military Staff Committee, and Deputy Director, Strategies Affairs he retired in 1999 as Assistant Chief of Staff for International Relations. Since then he has been professor hat the George C. Marshall centre, and Senior Fellow at DCAF, Geneva.

Pál Dunay

Direktör - Uluslararası Eğitim, GSCP

Pál Dunay 1957 yılında Budapeşte'de doğmuştur. 1982 yılında Budapeşte'deki Eötvös Üniversitesi Hukuk ve Politik Bilimler Fakültesi'den mezun olduktan sonra, iki yıl boyunca yine aynı üniversitenin Uluslararası Hukuk Bölümü'nde yüksek lisansını yapmıştır. Dunay 1984-87 yılları arasında Eötvös Üniversitesi'nde yardımcı doçent, 1987-1996 yılları arasında ise doçent olarak görev yapmıştır. Dunay 1992 yılında profesör olmuştur. 1989-90 yıllarında CFE müzakerelerine katılan Macaristan delegasyonuna hukuksal danışman olarak hizmet veren Dr. Dunay, aynı görevi 1992 yılındaki Open Skies müzakerelerinde de yürütmüştür. Dr. Dunay 1991 yılında ise Macaristan Dış İşleri Bakanlığı Savunma ve Silahsızlanma birimi başkanlığı yapmıştır. ITC'de misafir konuşmacı olarak yapmış olduğu birçok sunumun ardından Dr. Dunay Temmuz 1996'da GSCP'nin öğretim kadrosuna dahil olmuştur.

Pál Dunay

Director, International Training, GSCP

Pál Dunay was born in Budapest in 1957. After his graduation at the faculty of law and political sciences

of Eötvös University in Budapest in 1982, he spent two years as a post-graduate student at the International Law Department of the same university and then was employed as assistant professor (1984-87) and associate professor (1987-1996). He presented his "dr. universitatis" thesis (summa cum laude) in 1992. In 1989-90 he was legal advisor to the Hungarian delegation to the CFE talks, in 1992 at the Open Skies negotiations. In 1991 he was head of the Security Policy and Disarmament Department of the Hungarian Ministry for Foreign Affairs. Following several presentations as guest speaker at the ITC, he joined the faculty of the GCSP in July 1996.

Pál Dunay was a visiting scholar in 1987 at the Peace Research Institute, Oslo, in 1988 at the Institute for EastWest Security Studies, New York, in 1993 at the Netherlands Institute of International Affairs (Clingendael), in 1986 and 1995 at the Institut für Friedensforschung und Sicherheitspolitik in Hamburg, in 1989, 1991, 1992, 1993 and 1994 at the Hessische Stiftung Friedens- und Konfliktforschung, Frankfurt. His recent publications include, with Wolfgang Zellner, Ungarns Aussenpolitik 1990-1997 (Nomos Verlag, 1998) His research interest focuses on conventional arms control, security in Central Europe, and the foreign and security policies of Hungary.

EDİTÖRÜN NOTU

Volkan Aytar

TESEV Demokratikleşme Programı

Elinizdeki bu kitap, DCAF (Cenevre'deki *Silahlı Kuvvetlerin Demokratik Denetimi* Merkezi) ve TESEV (*Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı*) işbirliğiyle başlatılan "Güvenlik Sektörü Çalışmaları Dizisi"nin ilk eseri olup, konu hakkındaki uluslararası literatüre Türkiye'den de katkı sağlamayı amaçlayan mütevazı bir çabadır. Türkçe ve İngilizce metinlerden oluşan bu kitap, Ümit Cizre'nin çalışmalarını bağlamına yerleştiren sunuşu, DCAF Direktör Yardımcısı Dr. Phillip Fluri'nin teorik ve pratik bir çerçeve sunan makalesi, ve DCAF ve PAB'ın (*Parlamentolararası Birlik*) hazırladığı *Parlamenteler İçin El Kitabı: Güvenlik Sektörünün Parlamenteler Gözetimi* adlı kitabın¹ Türkçe'de (21 Mayıs 2004 tarihinde) yayımlanması vesilesiyle yapılan tanıtım toplantısındaki konuşmalardan oluşmaktadır. Dr. Can Paker, Willem F. van Eekelen, Ümit Cizre, Şerif Sayın, Alain Faupin ve Pál Dunay'ın konuşmalarının yanı sıra, Soru-Cevap oturumlarındaki tartışmaları da (özgün ifadelerle olabildiğince sadık kalarak) ekledik. Çünkü söz konusu bölümler, DCAF, IPU ve TESEV tarafından Türkiye'de ilk kez tartışmaya açılan bu konuya gelen olumlu ve olumsuz tepkileri, ülkemize özgü hassasiyetleri kavramak ve bağlamına yerleştirmek açısından çok anlamlıydı. "*DCAF ve TESEV Güvenlik Sektörü Çalışmaları Dizisi*," hem uluslararası ve karşılaştırmalı çalışmaları Türkiye'ye tanıttık, hem de Türkiye'de yeni yeni belirmekte olan araştırmaları tartışmaya sunacak. TESEV ve DCAF önümüzdeki sürece, yasa koyucuların ve toplumun atması gereken adımları kolaylaştıracak, soğukkanlı, tarafsız, ve bilimsel katkılarda bulunmayı, ve güvenlik sektörünün demokratik gözetimi konusundaki tartışmaların "normalleştirilmesini" sağlamayı amaçlamaktadır.

¹ Tam metin URL: http://www.tesev.org.tr/projeler/guvenlik_Sektoru_metin.pdf

SUNUŞ

Ümit Cizre

Bilkent Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü

Soğuk savaş ortamından çıkmalı beri "Güvenlik Sektörü" ya da Güvenlik Bürokrasisi" kavramları ve uygulamaları üzerinde tüm dünyada sarsıcı gelişmeler yaşanmakta. Türkiye'yi de kavrayan bu gelişmelerden en önemlisi, savunma, güvenlik, strateji, iç ve dış tehdit alanları ve politikalarının salt askeri uzmanlık sorunları olmaktan çıkarak toplumsallaşması/sivilleşmesi, yani sadece devlet erbabının değil sokaktaki küçük adamın/toplumun temsilcilerinin ilgi ve bilgi alanına girmesi ve katılım ve denetimine açılması eğilimidir. İççe geçmiş güvenlik-demokrasi-istikrar-barış halkalarında devasa dönüşümler yaşanırken, güvenlik bürokrasisi, yeni demokrasi anlayışının şifrelerine dönüşen "şeffaflık," "hesap verebilirlik" ve "sivil anayasal düzenin üstünlüğü" ilkeleri doğrultusunda sivilin katılımına ve denetimine açılmakta. Ancak, bu eğilimin pratiğe dönüşmesi için bu konularda "bilgili, özgüvenli ve kapasiteli sivilin" in çoğalmasına yardım eden kuruluş, inisiyatif ve faaliyetlere ihtiyaç var.

"*Güvenlik Sektörünün Parlamenter Gözetimi*" el kitabının tanıtılması vesilesiyle düzenlenen (21 Mayıs 2004 tarihindeki) TESEV-DCAF-IPU toplantısının amacı, sözünü ettiğimiz yeni anlayışlar çerçevesinde, güvenlik bürokrasisinin sivil ve askeri birimleri ile toplumun parlamentodaki temsilcileri, medya kuruluşları ve bağımsız strateji/sivil toplum kuruluşları arasında yeni bir ilişki, denetim ve gözetim ortamının ve düzeninin kurulmasına hizmet etmektir. Güvenlik bürokrasisi üzerinde demokratik sivil denetim esaslarının yürürlüğe girmesi ile güdülen amaç, yalnızca soyut bir demokratikleşme ya da Avrupa Birliği'nin giriş koşullarını mekanik ve ruhsuz bir biçimde yerine getirmek amacına hizmet etmek değildir. Bu birimlerin kendi aralarındaki işbirliği eksikliğine, zararlı rekabete, verimlilik kaybına ve toplumdan kopukluklarına da çözüm aranma yoluna girilecektir. Eşzamanlı olarak, sivil siyaset erbabı ile güvenlik bürokrasisi arasında eşit bilgiye dayanan bir diyalog, işbirliği, ve müzakere ilişki modelinin doğacağını düşünebiliriz. Gidişat odur ki, ülkeye vaki tehditlerin değerlendirilmesinde ve savunma ve güvenlik politikalarının oluşturulmasında askeri perspektiflerin önemini yadsımadan, ancak parlamenter siyasal sistemin üstünlüğü ilkesini yaşama geçirmeye öncelik veren yeni bir düşünce sistematğine ve uygulamaya geçiş süreci içindeyiz. Bu kitap ve bu toplantı, bu amaca hizmet eden küçük ama dev bir adım atmıştır diyebiliriz.

GÖZETİM VE REHBERLİK: PARLAMENTER GÖZETİMİN GÜVENLİK SEKTÖRÜ VE REFORMU AÇISINDAN ÖNEMİ

Philipp Fluri¹

Direktör Yardımcısı, Cenevre Silahlı Kuvvetlerin Demokratik Denetimi Merkezi (DCAF)

Yanlış inanışlar

Gerekli bilgiye ve hızlı davranabilme yetisine sahip olduklarından, güvenlik politikasının idarecilerin "doğal" görevi olduğu konusunda yaygın bir inanış vardır. Savaşa girmek, çok uluslu barış hareketlarına birlik göndermek, uluslararası anlaşmaları sona erdirmek veya savunma harcamalarını arttırmak, hükümetin çok önemli güvenlik sorumluluklarından bahsetmek de idari kararlar arasında değerlendirilmektedir. Bazı iddialı görüşler parlamenterlerin bu gibi kararların dışında tutulması gerektiğini vurgulamaktadır. Genellikle üzerinde çok zaman harcanan prosedürleri ve gerekli uzmanlık ve bilgiye tam erişim konusundaki zaafı nedeniyle, parlamentonun güvenlik konularıyla ilgilenmeye uygun bir kuruluş olmadığı düşünülmektedir. Ayrıca parlamentolar, gizli bilgileri saklayamamakla da eleştirilmektedirler. Ancak bu, yanlış bir anlayıştır. Geçmiş bize, demokratik ülkelerde parlamentoların hem savaş hem de barış zamanında güvenlik meselelerinde çok etkin bir rolü olduğunu gösterdi. Roma Cumhuriyeti döneminde, onaltıncı yüzyılda Hollanda Cumhuriyeti'nde, İkinci Dünya Savaşı'nda İngiltere'de veya daha da yakın dönemde İkinci Körfez Savaşı'nın çıkmasıyla görüldü ki, dünya üzerindeki parlamentolar, savaşın ortasında dahi, güvenlik politikası ve güvenlik sektörü reformunu müzakere etmiş, etkilemiş ve gözetimi altında tutmuştur.

Bu kısa makalede iki önemli konuyu ele alacağız; a) parlamenterler neden güvenlik sektörü reformu ve politikasını siyasi ve yasal gündemlerinde öncelikli sıraya almalıdır, b) parlamenterler neden güvenlik sektörü ve reformu üzerindeki gözetimlerinden vazgeçmemelidir. Öncelikle güvenlik sektöründeki yeni kavrama bakalım.

Güvenlik Sektörü Reformu nedir?

"Güvenlik sektörü reformu", oldukça yeni ancak tanımı tam oturmamış bir kavramdır. Güvenlik alanındaki çalışmalarda temel bir deyiş olarak kullanılan "savunma reformu" kalıbının yerine geçerek yeni güvenlik ortamının sorunlarına işaret eden daha yeterli bir politika kavramı oluşturmaktadır. Günümüzde güvenlik tehditleri; yalnızca savunma gerektiren askeri tehditlerle sınırlı kalmayıp terörizm, iç savaş, organize suç, kaçakçılık, kitle imha silahlarının ve küçük silahların artması gibi askeri olmayan tehditleri de kapsamaktadır. Bu yeni tehditlerle başa çıkabilmek için devletin bütün güvenlik kuvvetlerinin uyum içinde çalışması gerekir.

Güvenlik sektörü kavramı, "yasal olarak kuvvet kullanmaya, kuvvet kullanımı için emir vermeye veya kuvvet kullanımı ile tehdit etmeye hak sahibi olan devlet kurum ve organlarının tümünü" kapsamaktadır.²

¹ Yazar çok değerli araştırma ve önerilerinden dolayı Marlene Urscheler ve Eden Cole'a teşekkürlerini sunar. Bu metin daha önce "Oversight and Guidance: The Relevance of Parliamentary Oversight for the Security Sector and its Reform" DCAF Working Paper 114 olarak yayımlanmıştır.

² Hans Born, Philipp Fluri, Anders Johnsson (der.), *Handbook for Parliamentarians N°5, Parliamentary Oversight of the Security Sector: Principles, Mechanisms and Practices*, IPU/DCAF, (Cenevre; Belgrad, 2003) s. 16.

Bu kurumları normalde şöyle sıralayabiliriz; istihbarat, sahil ve sınır savunma, askeri (Kara, Hava, Deniz Kuvvetleri) ve paramiliter organizasyonlardır. Güvenlik sektörünün reformu; artan, devamlı ve sistemli demokratik denetim elde etme varsayımı ile topluma düzenli hesap verebilirlik ve şeffaflık sağlamak amacıyla yapılacaktır.³ İnsan hakları, demokrasi ve hukuk kurallarının devamlılığı ile nitelendirilen, iyi yönetimin gündeminde yer alan güvenlik sektörü reformunda hesap verebilirlik ve şeffaflık kavramları önemli bir yere sahiptir.

Diğer taraftan reforme edilmemiş güvenlik sektörünü aşağıdaki şu maddelerle nitelendirilebilir:

- Şeffaflıktan yoksunluk, artan yolsuzluk, (özellikle silah alımı ve ticaretinde).
- Her ikisi de ulusal ekonomiye ağır yük ve tehlike getiren çok büyük bütçe ve organizasyon,
- Yasal dayanağın eksikliği veya zayıflığı nedeniyle hukuk kurallarının yetersizliği
- Profesyonellikten yoksunluk: yeterli eğitimi almamış birimler, amatörlük, kadro seçimi ve terfilerin hak edene göre değil de adam kayırmacılıkla yapılması;
- Muhafazakar bürokrasi, risk alamama, değişime karşı direnç, yeni güvenlik tehditlerine uymayan organizasyon yapıları
- İstihbarat servislerinin siyasi rakipleri altetmek amacıyla yurtiçi casusluğunda, paramiliter birimlerin de rakipleri sindirmek ve yıldırma amacıyla kullanılarak güvenlik hizmetlerinin yozlaştırılması.
- Profesyonelliğin, kariyer fırsatlarının eksikliğine, düşük maaşlara ve toplumca hor görülmesine bağlı olarak motivasyonu bozuk ve engellenmiş memur (subay) teşkilatı.
- Askere alınanların bu hizmeti zaman kaybı olarak görmeleri ve doğru amaçla kullanılmamaları, kışlalarda rahat edememeleri.

Reforme edilmemiş güvenlik sektörü; keyfi siyaset, hesap veremeyen bürokrasi, uygulanamayan ve adil olmayan hukuk sistemi, yürütme gücünün istismarı, kamu hayatına uyumsuz sivil toplum ve yaygın yolsuzluk ile tanımlanan (ve iyi yönetim ile tam karşıt olan) "kötü yönetim" kavramı ile bütünleşmiştir.⁴

	Reforme edilmiş Güvenlik Sektörü (iyi yönetim)	Reforme edilmemiş güvenlik sektörü (kötü yönetim)
Hesap verebilirlik	Demokratik olarak seçilmiş liderlere hesap verebilme	Hesap veremeyen bürokrasi, şeffaf olmayan keyfi siyaset, siyasi suistimal
Çalışma değerleri	Profesyonellik, yeni güvenlik ortamının ihtiyaçlarına adapte olmak, görevlerin önceden tahmin edilen şekilde icrası	Amatörlük, askere alınanların doğru amaçla kullanılmaması, siyasi liderler emirlerin doğru uygulandığına güvenemez
Normlar	Şeffaflık, tam bağlılık	Adam kayırmacılık, yozlaşma, risk alamama

Tablo 1: Refome edilmiş ve edilmemiş güvenlik sektörlerinin karşılaştırılması

Güvenlik Sektörü Reformunun Gerekliliği

Güvenlik sektörü reformunun kapsamı ve içeriğine (ve tam tersi olan reforme edilmemiş güvenlik sektörüne) bağlı olarak reformları gerekli kılan en az dört neden ileri sürülmektedir.

³ A.g.e, terimler bölümündeki "güvenlik sektörü reform"unun tanımına bakınız. S.244.

⁴ Bkz: The World Bank, Governance: The World Bank's Experience, (Washington, DC: World Bank 1994).

Çatışmaların Önlenmesi ve İstikrarın Sağlanması

Reforme edilmemiş güvenlik sektörü, fakirliğin artmasına yol açan şiddetli çatışmaları önleyemediği gibi zaman zaman buna kendisi de neden olabilir.⁵ Çatışma bölgelerinde çalışan NGO'lar (Non-Governmental Organizations-Devlet-dışı örgütler-Sivil Toplum Kuruluşları) kötü çalışan güvenlik sektörünün barışın ve istikrarın tesisinde en önemli engel olduğunu bildirmektedir.

Vatandaşlarının güvenliğini sağlamada demokratik olarak sorumlu ve meşru bir rol edinemeyen güvenlik birimleri, meydana gelen çatışmaları engelleyememekle kalmayıp şiddetin kaynağını kendisi teşkil edebilir.⁶

Diğer taraftan, demokratik gözetim altında etkin ve yeterli güvenliği sağlamak üzere etkili bir şekilde gerçekleştirilen güvenlik sektörü reformu, iç ve dış istikrara katkıda bulunabilir.⁷ Güvenlik sektörü reformu yurtiçinde, örneğin sivil-asker ilişkilerinde uyuşmazlıklar ortaya çıkaran nedenleri ortadan kaldırabilir. Şeffaf ve demokratik yollarla denetlenen bir güvenlik sektörü yurtdışında da, bulunduğu bölge açısından güven arttırıcı bir unsur olarak değerlendirilecektir.⁸ Sonuç olarak, güvenlik sektörü reformu demokratikleşmenin ve ekonomik gelişmenin temel şartı sayılan istikrarı arttıracaktır.

Sürdürülebilir Ekonomik Kalkınmaya Katkısı

İstikrarsızlık ve güvensizlik ortamı doğuran reforme edilmemiş güvenlik sektörü, yatırımlar için de elverişli ortam sağlamaz. İstikrarsızlık ve güvensizlik ortamındaki ülkelerde hem yerli hem de yabancı yatırımcılar yatırım yapmaktan kaçınırlar. Yolsuzluk batağında, milli ekonomiye yük olan bir güvenlik sektörünün, sürdürülebilir ekonomik kalkınmaya katkı sağlaması düşünülemez. Şunu da belirtmekte fayda var ki, güvenlik sektörü reformu pahalı bir iştir çünkü yeni teçizat ve eğitim yatırımı yapmak ve ulusal pazar ile rekabet edebilir seviyede personel maaşı vermek gerekir. Ancak uzun vadede sürdürülebilir ekonomik kalkınmaya sağladığı katkıyla bu masraflarını kurtaracaktır.

Profesyonelleştirme: Güvenilir Ekip Oluşturma

Güvenlik sektörü servisleri, demokratik yollarla seçilmiş olan politik liderlerin adına şiddetle başa çıkacak olan devlet teşkilatı olduğuna göre, teşkilatın profesyonel iş gücü ile yürütülmesi çok büyük önem taşımaktadır. Profesyonel olarak şiddete karşı çalışmak, güvenlik servislerini diğer hükümet organizasyonlarından ayıran en önemli unsurdur. Bu, sıradan bir iş değildir. Profesyonellik; tam bağlılık, üstlerinin verdiği görev ve emirleri yerine getirebilme ve dinamik ve hızla değişen "yeni güvenlik ortamı" içerisinde güvenliğin tesis edilmesini gerektirir. Profesyonellik ayrıca memur (subay) teşkilatlarının öngörülür ve disiplinli bir şekilde çalışması demektir. Profesyonellik sağlanmaz ise disiplin ve kalite eksikliği nedeniyle askeri yetkililerin emirleri tam olarak uygulanmayacağından demokratik kontrolün de hiçbir anlamı kalmayacaktır. Profesyonellik siyasi liderlerin çalışanların işlerini doğru yaptıklarına güvenmeleri demektir.

5 Department for International Development, *Understanding and Supporting Security Sector Reform*, (Londra: Stairway Communications DFID, 2002) http://www.dfid.gov.uk/Pubs/files/supporting_security.pdf s.2.

6 Bkz. Damian Lilly, Robin Luckham, Michael Von Tangen Page, *A Goal Oriented Approach to Governance and Security Sector Reform*, (International Alert: Londra, Eylül 2002) Metin URL: <http://www.international-alert.org/pdf/pubsec/Goa.pdf>

7 Timothy Edmunds, 'Defining Security Sector Reform', *Proceedings of the 2001 DCAF/IISS Conference*, içinde, Cenevre, 23-25 Nisan, 2001, (Oxford: IISS için basan OUP) s. 3-6.

8 Timothy Edmunds, 'Defining Security Sector Reform', *Proceedings of the 2001 DCAF/IISS Conference*, içinde, Cenevre, 23-25 Nisan, 2001, (Oxford: IISS için basan OUP) s. 3-6.

Son olarak güvenlik sektörü reformu, güvenlik servislerini yasal siyasi otoritelere bağlamak, bunların tanım ve sınırlarını oluşturmak yolu ile demokratikleşmeye katkıda bulunur. Sivil üstünlüğün yasal çerçevesini oluşturmak geçiş sürecindeki ülkelerde başarılı demokratikleşmenin hedefi ve esası kabul edilebilir. Genel hatlarıyla yasal çerçeve iki temel değere dayanır; hesap verebilirlik ve şeffaflık. Siyasi liderlik ile güvenlik servisleri arasındaki ilişkiler güvenliği demokratikleştirmede esas kabul edilen bu iki önemli kavrama göre yönetilir.

Gözetimi Demokratikleştirme: Parlamenter Katılımın Gerekliği

Güvenlik sektörü servisleri çifte karakterli organizasyonlar olarak tanımlanabilir. Güvenlik servisleri, bir taraftan kanun ve düzeni tesis etmek ve milli çıkarları ve yurttaşlık haklarını korumak olan işlevlerini yerine getirmelidir. Yani ordu, istihbarat servisleri veya sınır koruma birimleri gibi güvenlik servisleri görevlerini yerine getirmek üzere daima hazır bulunmalıdır. Diğer taraftan ise güvenlik servisleri, toplumsal, demokratik ve yasal standartlara uygun olmalıdırlar. Bu servislerin tümü yasalar çerçevesinde ve yasal siyasi liderlere hesap verebilecek şekilde çalışmalıdır. Diğer bir deyişle demokratik yönetim güvenlik servislerine de uygulanacaktır.

Sivil üstünlük ve demokratik yönetim söz konusu olduğunda, parlamentolar kritik bir rol üstlenir. Parlamenter katılım ve müzakerelere göre sivil gözetim demokratik gözetim haline gelmiştir. Bu, güvenlikle ilgili müzakerelerde kişilerin ihtiyaç ve kaygılarını dile getirmenin bir yolu olmuştur. Aslında parlamenter katılım, sivil gözetim ile demokratik gözetim veya iyi yönetim ile demokratik yönetim arasındaki farkı belirler. Sivil gözetim öncelikli şart olmakla birlikte demokratik gözetim için yeterli değildir. 20inci yüzyılın otoriter rejimlerinin bize öğrettiği budur. Örneğin Hitler ve Stalin orduları üzerinde mükemmel bir sivil kontrol sağlamıştır, ancak bu gözetim biçimi demokratik toplumlar tarafından kabul görmemektedir. Bu nedenle parlamentonun güvenlik sektörünün denetimindeki demokratik unsurları korumada çok önemli bir rolü bulunmaktadır.

Güvenlik politikası ve güvenlik sektörü reformunda parlamentonun katılımını gerektiren en az beş neden bulunmaktadır.⁹

Otokratik İdareyi Önlemede Demokrasinin dayandığı esaslar

Fransız eski başbakanı Georges Clemenceau bir keresinde şöyle söyler: "Savaş, askerlere bırakılmayacak kadar ciddi bir iştir." Nüktesi bir yana bu söz bize, demokrasilerde egemenliğin halkın temsilcilerinin elinde olduğunu ve devletin hiç bir teşkilatının onların kontrolü dışında bırakılmayacağını ifade eder. Güvenlik sektörü, özellikle de ordu üzerinde parlamenter denetim sağlayamamış bir devlet en iyi ihtimalle eksik demokrasi veya demokratikleşen ülke olarak adlandırılabilir.

Büyük Amerikalı akademisyen Robert A Dahl'a göre politikada en temel ve en dirençli problemlerden biri otokratik idareyi önlemektir. Güvenlik sektörü devletin en hayati görevlerinden birini üstlendiği için, idarecilerin gücünü dengelemek üzere karşılıklı denetim sistemi gereklidir. Bu nedenle güvenlik

⁹ Born, Fluri, Johnsson, *Handbook*, s. 18-19; bkz Hans Born, 'Between Efficiency and Legitimacy: Democratic Accountability of the Military in the US, France, Sweden and Switzerland', Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces (DCAF), *Working Papers*, No. 102 s. 2-3 http://www.dcaf.ch/publications/Working_Papers/102.pdf ; ve Hans Born, 'Democratic Oversight of the Security Sector: What Does it Mean?', Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces (DCAF), *Working Papers*, No. 9 s. 2-3. URL: [http://www.dcaf.ch/publications/Working_Papers/09\(E\).pdf](http://www.dcaf.ch/publications/Working_Papers/09(E).pdf).

sektörünün parlamenter gözetimi devlet kademesinde güç paylaşımının önemli bir unsurudur ve etkili olabilirse yönetici veya başkanın gücünü sınırlandırır.

Temsilsiz Vergi Olmaz

Günümüzde parlamentonun yönetimi denetlemede en önemli unsur bütçedir. Batı Avrupa ilk meclislerin ortaya çıktığı tarihten bu yana parlamentoların siyasi konularda ısrarla vurguladıkları bir ilke vardır; "temsilsiz vergi olmaz". Güvenlik sektörü kuruluşları devlet bütçesinin önemli bir kısmını aldıkları için, parlamentonun kısıtlı kaynakların kullanımını etkin ve doğru biçimde denetlemesi önemlidir.

Güvenlik Konularında Yasal Parametreler

Uygulamada güvenlik konuları üzerinde yasa taslağı hazırlamak yürütmenin işidir. Ancak, bu taslakları yeniden gözden geçirirken parlamento üyelerinin rolü önemlidir. Üyeler gerektiğinde teklif edilen yasa hükümlerinin güvenlik hakkında yeni düşünceleri yansıtabilmesi için değişiklik önerebilirler. Ayrıca yasaların kağıt üzerinde kalmayıp uygulanmalarını sağlamak da parlamentonun işidir.

Halka uzanan köprü

Yöneticiler vatandaşlar için öncelik taşıyan güvenlik konularından tam olarak haberdar olmayabilirler. Parlamenterler ise halkla düzenli temas içindedir ve onların görüşlerini kesin olarak bilecek konumdadır. Parlamentoda vatandaşın isteklerini dile getirip kanun ve politikalara yansıtılıp yansıtılmadığını görebilirler. Parlamenterler temsil görevleri nedeniyle hükümetin güvenlik politikası ve reformuyla ilgili kararlarının yasallığını sağlayan ve fesheden tek güçtür. Parlementer müzakerelerin, hükümetin diğer kararlarının yanısıra, çok uluslu barış destek hareketlarına birlik gönderme kararına halkın desteğini arttıran ya da azaltan bir rolü vardır.

Güvenlik ve Özgürlüğü Dengelemek

Soğuk Savaş Sonrası dönemde güvenlik servisleri yeni bir güvenlik ortamı ile karşılaştı. Diğerlerinin yanı sıra günümüzün güvenlik tehditleri; çökmüş devletler, terörizm, kitle imha silahlarının kontrolsüz yayılması, politik tehditler ve organize suçlar olarak sıralanabilir. Özellikle 11 Eylül'den sonra yeni anti terörizm yasaları hazırlandı ve bazı önlemler alındı. Güvenlik servislerinin demokratik rehberlik altında doğru seçimleri yapması çok önemlidir. İlk olarak generaller eskisi gibi savaşa hazırlanmıyor, parlamentolar güvenlik servislerinin yeni güvenlik ortamına uygun olup olmadığına karar veriyorlar. Parlamentolar güvenlik servislerinin yeni güvenlik ortamının gereklerini karşıladığından emin olmalıdır. İkinci olarak da parlamentolar güvenlik sektörünün yeni yöntem ve hareketlerinin anayasa ve uluslararası insan hakları yasasına uygunluğunu denetlemelidir.

Güvenlik Sektörü üzerinde Parlamenter Denetimin Zorlukları

Güvenlik sektörü üzerinde parlamenter gözetimin yukarıda açıklanan faydalarının yanında, pek çok ülkede işlerin mevcut durumu oldukça farklıdır. İster demokratikleşmiş, ister demokratikleşen olsun pek çok ülkede parlamentolar ciddi zorluklarla karşı karşıya kalır:

- Gizlilik yasaları güvenlik sektöründe şeffaflığı sağlama çabalarına engel teşkil edebilir. Özellikle olgunlaşmamış demokrasilerde veya çatışma yaşamış ülkelerde gizlilik yasaları güvenlik sektörünün parlamenter gözetimini sınırlandırır veya tehlikeye atar. Ayrıca bu, bilgi edinme özgürlüğü hakkındaki

yasalardaki eksikliğe de bağlıdır.

- Güvenlik sektörü, parlamentonun silah alımı ve kontrolünden, askeri birimlerin hazırlığına pek çok konuda denetimini gerektiren oldukça karmaşık bir alandır. Bütün parlamenterlerin bu konularla etkin bir şekilde ilgilenmeye yetecek bilgi ve uzmanlığı bulunmamaktadır. Bu gibi konularda uzmanlıklarını arttırmaya zaman ve fırsat yaratamazlar çünkü görev süreleri sınırlıdır veya yurtiçi / yurtdışı uzmanlık kaynaklarına ulaşmaları zordur.
- Uluslararası güvenlik işbirliğine verilen önem eğer parlamentoyu sürecin dışında bırakıyorsa ülkenin güvenlik politikasındaki şeffaflığı da, demokratik yasallığı da etkiler. Bu yüzden parlamentonun uluslararası alandaki müzakere ve kararlara katılımı ve bunları takibi son derece önemlidir.

Belki de en önemli zorluk, orduda, sivil toplumda, yönetimde ve demokratik kurumlardaki ilgili kişileri parlamenter gözetimin hem demokrasinin hem de güvenliğin çıkarına olduğuna ikna etmektir.

Kaynakça

Born, H. (2002), *Between Efficiency and Legitimacy: Democratic Accountability of the Military in the US, France, Sweden and Switzerland*, Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces (DCAF) Working Paper N 102, http://www.dcaf.ch/publications/Working_Papers/102.pdf

Born, H. (2002), *Democratic Oversight of the Security Sector: What Does it Mean?*, Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces (DCAF) Working Paper N 9, [http://www.dcaf.ch/publications/Working_Papers/09\(E\).pdf](http://www.dcaf.ch/publications/Working_Papers/09(E).pdf).

Born, H, Fluri, Ph. Johnsson, A. (eds.), (2003), *Handbook for Parliamentarians N 5, Parliamentary oversight of the security sector: Principles, mechanisms and practices*, IPU/DCAF, Geneva, Belgrade.

Born, H, Fluri, Ph., Lunn, S. (2003). *Oversight and Guidance: the NATO-PA Vademecum*. Geneva/Brussels.

Born, H., (2002), *Democratic and Parliamentary Oversight of the Intelligence Services: Best Practices and Procedures*, Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces (DCAF) Working Paper N 20, http://www.dcaf.ch/publications/Working_Papers/20.pdf

Caparini, M., Fluri, P. (2002), 'Introduction: The Relevance of Democratic Control and Reform of the Security Sector', in Born, H., Caparini, M., Fluri, P., (eds) (2002), *Security Sector Reform and Democracy in Transitional Societies*, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, p. 13 - 20.

Chalmers, M., *Structural impediments to Security Sector Reform*, in Proceedings of the 2001 DCAF/IISS Conference, Geneva, 23-25 April, 2001, p. 21 - 26.

Chuter, D., *Big men, little soldiers: does Africa need Security Sector Reform?*, in Proceedings of the 2001 DCAF/IISS Conference, Geneva, 23-25 April, 2001, p. 85 - 106.

Department for International Development (2002), *Understanding and Supporting Security Sector Reform*, Stairway Communications, London. http://www.dfid.gov.uk/Pubs/files/supporting_security.pdf

Edmunds, T., (2002), *Security Sector Reform: Concepts and Implementation*, Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces (DCAF) Working Paper N 86, http://www.dcaf.ch/publications/Working_Papers/86.pdf

Edmunds, T., *Defining Security Sector Reform*, in Proceedings of the 2001 DCAF/IISS Conference, Geneva, 23-25 April, 2001, p. 15 - 19.

Hänggi, H. (2002). *Good governance of the security sector: its relevance for confidence building*. Paper presented at the conference on "Practical Confidence-Building Measures: Does Good Governance of the Security Sector Matter?", New York, October 16, 2002. http://www.dcaf.ch/news/NewYork_161002/Hänggi.pdf

Hendrickson, D., Karkoszka, A., (2002). 'The Security Sector and the Challenges of its Transformation', *SIPRI Yearbook 2002*.

Lilly, D., Luckham, R., Von Tangen Page, M. (2002), *A Goal Oriented Approach to Governance and Security Sector Reform*, International Alert, London, September 2002, <http://www.international-alert.org/pdf/pubsec/Goa.pdf>

Netherlands Institute of International Relations "Clingendael" (2002), International Alert, Saferworld, *Towards a better practice framework in security sector reform: Broadening the Debate*, Occasional SSR Paper No. 1, August 2002, <http://www.international-alert.org/pdf/pubsec/occssr1.pdf>.

World Bank (1994), *Governance: The World Bank's Experience*. Washington DC.

Wulf, H.(ed), (2000), *Security Sector Reform*, Brief 15, June 2000, Bonn International Center for Conversion (BICC), <http://www.bicc.de/general/brief15/brief15.pdf>

TESEV NEYİ AMAÇLIYOR?

Dr. Can Pakar

TESEV Yönetim Kurulu Başkanı

Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı olarak, "Güvenlik Sektörünün Parlamenter Gözetimi" başlıklı kitabı Türkçeye kazandırmaktan büyük bir mutluluk ve onur duyuyoruz. Ülkemizin de üyeleri arasında bulunduğu, çok saygın iki kuruluş olan, Cenevre'deki *Silahlı Kuvvetlerin Demokratik Gözetimi* merkezi ve *Parlamentolararası Birlik* tarafından hazırlanan ve yirmiden fazla dile çevrilen bu kitabın Türkçe yayımına ön ayak olma amaçlarımızı kısaca açıklamak isteriz.

Bu kitabı tanııtma faaliyetlerinde yer alan konunun değerli uzmanlarının da belirttiği üzere, Soğuk Savaş sonrası dünyada uluslararası ilişkiler yeni bir seyir aldı. Eşzamanlı olarak, toplumlarda yaşanan iç dönüşümler, demokratikleşme yolundaki talepleri güçlendirdi. Bu yeni dönemde güvenlik üzerine tartışmalar da hem içte hem dışta yeni bir nitelik kazandı.

Dünyada ulusal güvenliğe dair kararlar verilirken, toplumda ve toplumun temsilcileri arasında açık tartışmalar yaşanması gerektiği daha çok telaffuz edilir oldu. Bu tartışmaların sonucunda da, toplumun görüşleriyle silahlı kuvvetlerin uzman görüşlerinin dengelenerek *hem* doğru, *hem de* demokratik kararlar verilmesi gerektiği yolunda bir genel uzlaşma oluştu. Uluslararası düzlemde bu tür bir uzlaşmaya doğru bir eğilim yaşanırken, toplumların iç dinamiklerindeki demokratikleşme talepleri de bu uzlaşmanın yayılmasına katkıda bulundu.

Türkiye'de demokratikleşmenin yayılması ve derinleşmesini, ve ülkemizin Avrupa Birliği üyesi olması yolundaki çabaları desteklemeyi en üst amaçları arasında benimseyen TESEV, güvenlik sektörüne dair bu yeni tartışmaları da ülke gündemine getirmeyi bir görev bilmiştir. Tüm kamu kuruluşlarında iyi yönetişimin, saydamlığın, Meclis'e ve genel olarak topluma karşı hesap verilebilirliğin yerleştirilmesini hedefleyen TESEV, güvenlik sektörüyle ilgili çalışmalarında da aynı ilkeleri benimsemektedir. Bilindiği gibi güvenlik sektörü reformu, güvenlik sektörünün gözetimi ve denetimi gibi temel noktalar, yalnızca uluslararası kurumlara üyeliğin kriterleri haline gelmemiş, toplumlardaki demokratikleşme çabalarının ayrılmaz birer parçasına dönüşmüşlerdir.

PAB/IPU ve DCAF de bu kitabı hazırlarken tek bir ülke ve uygulamayı analizlerin temeli ve her ülkenin mutlaka uygulaması gereken modeller olarak almamış, toplumda ve parlamenterler arasında bu önemli konularda genel bir bilgilenme sağlamayı hedeflemiştir. Güvenlik sektörü reformu, güvenlik sektörü denetim ve gözetimi konularında uluslararası düzeyde erişilen iyi örneklerden, bu konudaki global eğilim ve uzlaşmalardan haberdar olmak, ülkemizde bu temel sorular konusunda katılımcı, demokratik, çok taraflı ve sağlıklı bir tartışma ortamının yaratılması açısından çok önemlidir. Böylesi bir tartışma ortamının oluşmasına katkıda bulunmak isteyen TESEV, uzman bilgisi ile demokratik katılım arasında sağlıklı bir denge kuran bir Türkiye'nin yolunun açılmasını ummaktadır.

TESEV, *Güvenlik Sektörünün Parlamenter Gözetimi* kitabının yayımlanması ve bu kitabın tanıtımını takiben, uluslararası ve ulusal katılımcılarla Türkiye'ye özgü konuları bir atölye çalışması dizisi haline getirecektir. TESEV ve danışman kadrosu halen bu atölye çalışmalarının ön hazırlıklarını yapmaktadır. Gerek diğer ülke deneyimleriyle kıyaslamalar, gerekse sivil - silahlı kuvvetler ilişkilerinin Türkiye'deki yapısı, daha yakından tartışılacak konular arasındadır.

TÜRKİYE'DE GÜVENLİK SEKTÖRÜ GÖZETİMİNİN SİYASETİ: PARLAMENTER BOYUT

Mehmet Dülger

Milletvekili

TBMM Dışişleri Komisyonu Başkanı

Değerli Konuklar, Hanımefendiler, Beyefendiler, Günaydın. Türkiye'nin çok önemli bir konusunu ele alıp böyle bir tartışma zemini yaratma becerisini ve cesaretini göstermiş olduğu için TESEV'e huzurunuzda teşekkür etmek istiyorum. Hakikaten, güvenlik sektörünün parlamenter gözetimi, kontrolü, hatta yenilenmesi meselesi, Türkiye'nin demokratikleşmesinin bence en önemli adımlarından bir tanesidir. Söylenecek çok şey var. Can Paker'e toplantıdan evvel de söyledim. Benim bu konuşmayı hazırlarken sıkıntılarım vardı. Bildiklerimi mümkün olduğu kadar daraltmam, bastırmam, anlaşılır hale getirmem, bazı noktalarda da üslubuna dikkat etmem gerekiyordu.

Bu konuşmamı bir kaç bölümde yapmak istiyorum. Birinci bölümde, çok önemli bulduğum bir iki mülahazamı belirteceğim. İkinci bölümde, güvenlik sektörü ve politika münasebetlerine bakacağım. Üçüncü bölümde, bütçeden mevzularından bahsedeceğim. Bir de Türkiye'deki şu anki durumun tasvirine bakacağım. Ne derece burada başarılı olunabilir ona da bakmak lazım. Ama herşeye rağmen bu cesur adımı atmak icab ediyor.

Güvenlik ve savunma: Bir netleştirme çabası

İlk olarak, kendi genel mülahazalarımın bir tanesini dile getireyim. Bunu ifade etmekten zevk alıyorum, ve tartışılmasını da çok isterim: Türkiye'de genellikle güvenlik ve savunma birbirine karıştırılır. Oysa aslında güvenlikle görevli devlet güçleri var, ve savunmayla görevli devlet güçleri var. Savunma genellikle dışarıdan gelen bir tehdit karşısında bir nokta işidir. Belirli bir yerde mekan olarak, ve hatta zaman olarak sınırlıdır. Tehditi def'etmek söz konusudur. Her an tehdit söz konusu olabileceği için, her an hazır olmanız icab eder. İkincisi, güvenlik, güvenlik meselesi, hani nefes aldığımız hava kadar sizin etrafınızı saran, her şeyin içerisinde bulunan bir kavramdır. Burada rahat oturuyorsanız evinizin yağmalanmayacağından, bankadaki paranızın birileri tarafından alınmayacağından emin olmanız güvenlidir. Bu emniyeti sağlayan, devlet organizasyonudur. Burada güçler ayrıdır. Savunma gücünü asker, güvenlik görevini de sivil güçler yapacaktır. Türkiye'de bu hususta büyük bir karışıklık olmuş, hala da bu karışıklık devam etmektedir. Savunmayı kim yapacak, güvenliği kim yapacak, nasıl olacak, bu konuda bir karışıklık söz konusudur. Bu noktada çok düzgün bir ayırım yapmaya ihtiyaç var.

Tehdit algısı ve değerlendirilmesi

İkinci mülahazam güvenlik ve savunma meselesinin en önemli düşüncesi olan tehditin değerlendirilmesi hadisesidir. İç ve dış tehdit olarak ayıracağımız tehditin değerlendirilmesi görevi siyasi bir görevdir. Türkiye'de bu çok uzun zamandan beri askere tevdi edilmiş bir görevdir. Demokratik mekanizmada tehditin değerlendirilmesi siyasi organ tarafından yapılacak, güvenlik güçleri ve savunma güçleri bu tehdit değerlendirilmesinin gereğine uygun olarak hareket edeceklerdir. Türkiye'de bu husus çok tartışmalıdır. Tehdit değerlendirilmesi adeta Genelkurmay'a verilmiştir. Onlar o şekilde devam ediyorlar, yani siyasi alem tehdit değerlendirilmesi benim işimdir diyecek, iddiada da bulunacak durumda değil şu anda.

Sivil-asker ilişkileri

Üçüncü önemli mülahazam, sivil siyasi sorumlularla askeri sorumlular arasındaki ilişkilerdir. Bu ilişkilerde iki önemli noktayı belirtmek istiyorum; birincisi, bu ilişkilerde iletişim sorunu vardır. İkincisi, bu ilişkilerde güven sorunu vardır. Bu hala devam etmektedir. Milli Güvenlik Kurulu siyasi sorumlularla askeri sorumluları bir araya getiren önemli bir adımdır, ve böyle olduğunu inkar etmemek lazımdır. Ancak MGK'da şu anki şekil itibariyle başta Cumhurbaşkanı oturuyor, bir tarafta komutanlarımız var. Öbür tarafta da, yakın tarihimizde epey sille yemiş siyasetçilerimiz oturuyor.

Amerikan Milli Güvenlik Kurulu'nun toplantısını örnek vereyim. Bir masanın etrafında Başkan, Başkan Yardımcısı, Dışişleri Bakanı, Savunma Bakanı, Genelkurmay Başkanı, Güvenlik Danışmanı, CIA ve FBI temsilcileri bulunuyor. 240 milyon insanın güvenliğinin bu masa etrafında tartışıldığını gösteriyor. Bizde bu işler nasıl konuşuluyor bilmiyorum. Biz sadece şekil olarak görüyoruz. Çok da hayati konuların ele alındığını biliyoruz. Ama bunun da bir ele alınması lazım geldiği kanaatindeyim. Diyalog zemini olarak Milli Güvenlik Kurulu'nun bulunması iyi olmuştur, ama acaba orada eşit partnerler halinde mi konuşuluyor onu da merak ediyorum doğrusunu isterseniz.

Egemenliğin kullanılması ve sorumluluk

Buradan son söz noktasına geliyoruz. Siyasi iktidar ve devlet iktidarı Türkiye'de ayrıdır. Egemenliğin kullanılması meselesi anayasalarımızda değişik bir şekilde ele alınmıştır. 1924 Anayasası Büyük Millet Meclisi'ni egemenliği kullanan yegane organ olarak görürken 1961 ve 1982 anayasalarında egemenliğin millete ait olduğu kabul edilmiş, fakat kullanımının anayasada belirtilen organlar tarafından yapıldığı ifadesi yer almıştır. Ben bunun, bu anayasa maddesinin demokratik mülahazalarla doğru bir düşünce olmadığı kanaatindeyim. Tabii ki anayasanın hükmü olması nedeniyle itaat ederim. Çünkü egemenlik kullanımını için kendisine vekalet verilmiş olan milletvekilleri halka karşı tavırlarından dolayı sorumludur. Bu benim şahsi düşüncemdir partimi bağlamaz.

Egemenlik kullanımını üstlenenlerin ve milletvekillerinin dışındaki kurumların halka karşı sorumluluğu yoktur. Bu sorumluluk olmadığı takdirde onların tesiriyle yapılacak işlerin tesirinin birisi tarafından verilmesi, yani o işlerin ne olduğunun hesabının sorulması lazımdır. Demokratik sistem her zaman açık ve hesap verilir bir sistem olması hasebiyle böyle bir şeyi söyler. Halka karşı sorumluluk konusu çok önemlidir burada. Amerikan Anayasası'nın çok önemli bir kavramını ifade etmek istiyorum. Buna, "checks and balances" denir. Yani hem kontrol etmek hem de dengelemek suretiyle çok önemli bir hususu içine alır. Anayasamızda bu net olarak Amerikan Anayasası'nda olduğu haliyle yer almamıştır. Ama idarecilerin ferasetine bırakılmıştır. Tecrübeli olan, anlayabilen, nereden ne çıkabileceğini tahmin edebilen, olayları iyi analiz edebilen insanlar hem kontrol bab'ında, hem dengeleri kurma bab'ında marifet göstermişlerdir. Ama bu, liderlerin kabiliyetine bırakılmış bir meseledir. Bir müessese olarak görülmemektedir. Buna bütün müesseselerin riayet etmesi icab ediyor. Çünkü bazen özellikle dengenin hesaba katılmadığı çok ciddi durumlarla karşı karşıya kalıyoruz.

Bir mülahazam daha var, bence Türkiye'nin iki üç senedir çözemediği şu anda da çözümüne dair bir işaret görmediğim çok önemli bir problemi var, o da ordunun silah alımı konusu. Hangi kaynaktan olacak, nasıl olacak, nasıl yapılacak ve nasıl bu konuda bağımsız olunacak hadisesi çok önemli bir hadise olarak önümüzde duruyor. Bu sıraladıklarım genellikle siyasi mülahazalardır, güvenliğimizi ve savunmamızı yakından ilgilendirmektedir. Bu işler üzerine kafa yormuş insanların fikirlerini söyleyebilecekleri, tartışabilecekleri zeminler Türkiye'de henüz yoktur. İnşallah bunu bir ölçüde TESEV başlatmış oluyor bir sivil toplum kuruluşu olarak. Ama bunun mutlaka siyasete ve siyasi zeminlere intikal etmesi lazım geliyor.

İntikal etmemesinin belirli sebepleri var, hepimizin bildiği sebepler ama onları aşmak mecburiyetindeyiz. Bu meseleleri konuşmak münhasır bir takım insanlara ait olmak yerine bu işe kafa yormuş insanların ve bu konuda nihai kararı verecek, kafa yoracak sorumlu, hesap verecek insanların işi olmalıdır.

Güvenlik sektörü ve Parlamento

Güvenlik sektörü ve parlamento ilişkilerine bakacak olursak, güvenlik sektörünün parlamento tarafından gözetimi parlamentonun hükümet ve güvenlik kuruluşları karşısındaki güç ve yetkisine bağlıdır. Güç ve yetkiden kastım şudur: Hükümetin alternatif ve davranışlarını halkın parlamentoya yansıyan ortak iradesi doğrultusunda etkileyebilme kapasitesi. Bu etki söz konusu ise o zaman güvenlik sektörünün parlamento denetleyebilir ve gözetimi altında tutabilir. Malum güvenlik sektörü hem iç hem dış güvenliği sağlayan birimler yelpazesinden oluşuyor. Bunlar silahlı kuvvetler, polis, jandarma, sahil ve sınır muhafaza birlikleri, istihbarat teşkilatı ve nihayet sivil asker arasında bir tartışma zemini diyalog zemini olarak Milli Güvenlik Kurulu'dur.

Güvenlik sektörünün reformu, bu birimlerin sadece teknik koordinasyonu değil, yeni anlayışlara göre, demokratik bilinç ve zihniyetle yeniden yapılandırılmaları demektir. Bu reforma şiddetle ihtiyacımız vardır. Güvenlik sektörünün gözetimi, bir ülkeye karşı tehdit unsurlarını algılayan, güvenliği sağlayan birimlerin parlamentolara ve dolayısıyla topluma hesap verme pratiklerini ve mekanizmalarını, varsa geliştirmeyi yoksa oluşturmayı amaçlar. Biz henüz oluşturma seviyesindeyiz. Güvenlik sektörü üzerinde denetim geniş anlamda güvenlik sektörü, dar anlamda da silahlı kuvvetler üzerinde yürütmenin denetim yetkisidir. Reform, gözetim ve denetim Avrupa Birliği ve NATO tarafından aday ülkelere kendileriyle bütünleşme ve demokratikleşme şartı olarak ileri sürülmektedir.

Zorlu konular

Değerli konular, Kıbrıs meselesi bir bahaneydi. Kürtçe eğitim veya Kürtçe yayın onlar da birer bahane. Onlar bizi rahatsız edecek şeyler değildir, çok da rahatlıkla çözeriz onları. Ama bu reform, bu gözetim ve denetim meselesi bizim önümüze yakında gelecek. Bunlar ile ilgili olarak çok ciddi bir takım adımların atılması istenecek ve biz de yapmak mecburiyetinde kalacağız. Bunu belirtmeyi bir borç biliyorum. Tehdit, savunma, strateji, güvenlik gibi kritik konularda kararların oluşturulması, asker ve sivil kesimler arasında bilgi aktarılması, müzakere, diyalog işbirliği ve sorumluluk paylaşma yöntemleriyle şekillenmelidir. Askeri gerekler demokrasinin sivil öncelikleriyle mutlaka koordine edilmelidir.

Güvenlik sektörü için uygulanabilecek parlamento mekanizmaları, bu kitapta da yer aldığı üzere, meclis görüşmelerinde tartışılmalıdır. Burada iyi niyetler ve fikir alışverişi söz konusu olacak. Soru ve gensorular burada hesap sorma işlevinin bir parçası, meclis soruşturmaları da denetleme olarak yer alıyor. Bu fonksiyonları demokratik bir ülkede mutlaka yerine getirmek icab ediyor.

Savunma harcamaları ve bütçe

Gelelim bütçe meselesine. Parlamentonun varlık sebebi bütçedir. Parlamentoda halktan toplanan kaynakların nereye gittiği ve yerinde harcanıp harcanmadığı, israfın, kaybın veya yolsuzluğun söz konusu olup olmadığı görüşülür. Bütçeyi kullanma durumunda olan hükümetin de hem politikasını kabul ettirmesi, hem de bu iş için kendisine imkanların sağlanması da parlamentoda görüşülür. Bütçe, şeffaflığın, hesap verilebilirliğin, kapsamlılığın ve iyi yönetişimin güvence altına alınmasında son derece önemli bir belgedir. Önceden harcamaların ayrıntılı bir dökümü sağlandığından, parlamentonun ve tüm vatandaşların paranın nereye gittiğini bilmelerine imkan tanıyacak şeffaflığı içinde bulundurulmalıdır. Bütçe harcama

yapmadan ve gelir toplamadan önce parlamentonun onayını gerektirir. Böylece bakanların parlamento ve komisyonlara hesap vermeleri durumu ortaya çıkar. Şeffaflık ve hesap verebilirlik demokrasinin bir gereğidir ve bütçenin hazırlanması sürecinde anayasal bir zorunluluk olarak ortaya konmalıdır. Savunma bütçesi sürecinde şeffaflığın güvence altına alınması, parlamentoların gözetim rollerini etkin biçimde yerine getirmelerine imkan sağlar.

Savunma bütçesi sürecinde şeffaflığın olmaması, artık rağbet görmeyen bütçe yöntemlerine başvurulması, güvenlik hedeflerinin yeterince açık tanımlanmadığının işaretidir. Sistemik olarak, gizliliği hesap verilirliğe tercih eden bir bürokrasi anlayışı, ve kamunun bilgi sahibi olmasına ilişkin anayasa maddelerinin yetersizliği veya bu maddelerin bulunmaması gibi geniş kapsamlı sorunları mutlaka belirlemek gerekmektedir. Güvenlik güçlerinin personel, operasyon ve teçhizat gibi her alandaki harcamalarının, bütçelerinde açık açık yer alması istenir. Bu bütçelerde söz konusu harcamaların nasıl finanse edileceği de açığa kavuşturulmalıdır. Bütçelerin büyük çoğunluğunda bu iki şartın yan yana gelmediğini görüyoruz. Bütçe dışı harcamalar sorununun ele alınması siyaseten son derece hassas bir konudur. Sivil asker ilişkilerinde köklü ve uzun vadeli değişiklikler getirir.

Türkiye'deki durum

Biraz da Türkiye'ye bakalım, vaziyetimiz nasıl? Türkiye'de geçerli olan siyasi sistem standartları içerisinde Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) üzerinde yasama yürütme ve yargı bağlamında hiçbir organın denetimi ve yetkisi yoktur. TSK her türlü mali, maddi, hukuki, siyasi, askeri, kültürel, etik vb. bütün denetimi kendi kuralları içerisinde, kendi kendine ve özgürce yapar. Ordunun hiçbir batı ülkesinde bu düzeyde olmayan özerk yapısı ve sistemi denetleyici konumu, devlet ve toplum hayatını pek çok düzeyde yüksek ölçüde etkilemektedir. Milli güvenlik kavramı bizde, İkinci Dünya Harbi sonucunda özellikle Amerika'da geliştirilmiş olan milli güvenlik kavramından ilham alarak 1961 anayasasında Milli Güvenlik Kurulu'nun kurulmasıyla oluşturulmuştur. 1982 anayasasında da yer alan milli güvenlik konusunda, güvenlik kavramından, doğrudan siyasi vesayete doğru bir dönüş söz konusudur. Bunun sorgulanması lazım geliyor.

Gelişmekte olan ülkelerde ordu devletin diğer kurumlarıyla kıyaslandığı zaman en iyi örgütlenmiş, ileri teknolojiye dayalı, silah ve teçhizata sahip, modern, merkezi, hiyerarşik ve disiplinli bir örgüt olarak görülür. Bundan dolayı ordu hükümet çalışmalarıyla yakından ilgilenir. Kamu yönetiminde çok şekilde etkili olur, ayrıcalıklı bir kamu kuruluşudur, sivil toplumun güçsüz, sivil bürokrasi ve teknokrasinin sayıca az ve yetersiz olduğu ülkelerde yetenek deposu ve kadro birimi halindedir. Bu yüzden ordu sivilleri biraz küçümser. Halkın kendisine duyduğu güvenden, maddi gücünden ve disiplininden, ülke bağımsızlığının sembolü olmaktan dolayı moral bir güce sahiptir.

Demokrasinin ön koşulları

Ordunun siyasete karışma sebepleri arasında devlet ve toplum hayatındaki kurumsal karakteri ve kendine karşı koyacak gücün bulunmaması esas olmaktadır. Askeri kesim sivil ve siyasete karşı kuşku duyar. Bu kuşkunun kaynağında siyasi parti sistemi yoluyla oluşan iktidarın sinsisi bir karşı devrimin eski ve yeni temsilcilerine ülkeyi teslim etmesi ihtimalinin oluşturduğu tehdit yatmaktadır. Bölünme, parçalanma, etnik veya dini kaynaklı rejim tehlikesi ordunun gündeminde her zaman birinci sırayı almaktadır.

Ben bu mülahazaları söylemekle yetineyim değerli konuklar, buralarda söylenecek daha çok şey var. Belki tartışma olduğu sürece onları da dile getirme olanağı olabilir. Sonuç olarak şunları söylemek istiyorum: Avrupa Birliği süreci eşliğinde yapmamız gereken çok ciddi bir iş, sivil ve asker ilişkilerinin tanzimi işidir. Askeri kesimin harcamalarının denetimi ve bütçeye bağlanması bir haysiyet, bir üstünlük konusu değil,

demokrasinin bir gereğidir. Fransız Deniz Kuvvetleri komutanının Milli Savunma Bakanı'na bağlı olması, veya İtalyan Genelkurmay Başkanı'nın Meclis'te kendi bütçesiyle ilgili hesap vermiş olması haysiyetsizlik değildir. Yani ben, "bana bunun hesabı sorulamaz" şeklinde bir tavrın yersizliğini belirtmek istiyorum.

Bir toplantı için yurt dışındaydım ve gazetelerde okudum, Skorsky ihalelerinin iptali konusunda hükümet ve Genelkurmay beraberce karar almışlar. Bundan dolayı çok memnun oldum. Demek ki ortada anlaşılmaz bir şey varmış, ve beraber tavır koymak mümkün olabiliyormuş. Bunu diğer alanlarda da istiyorum. Rober McNamara'nın hatıralarında bir sloganı var; Dışişleriyle Bakanı olduğu zaman şu slogana dayanarak Amerikan ordusunu yeniden ele almış: "Ordu ABD'yi en mükemmel şekilde ve en az masrafla savunmak durumundadır." Bu çok önemli bir prensiptir ve Amerikan ordusu bunu da büyük ölçüde başarmıştır.

Şunu huzurunuzda söylemek istiyorum ki; halkımıza, parlamentomuza, ve ordumuza Türkiye'yi tam demokratik bir Türkiye yapmak için bir büyük kapı açacak böyle bir teşebbüste sonuna kadar güveniyorum, ve her konuda olduğu gibi bu konuda da mutlaka başarılı olacağımıza inanıyorum. Bunu ifade ederek huzurunuzdan ayrılıyorum ve sabrınıza teşekkür ediyorum.

AVRUPA BAĞLAMINDA GÜVENLİK SEKTÖRÜ YÖNETİŞİMİNİN PARLAMENTER BOYUTU

Willem F. Van Eekelen
Hollanda Avrupa Hareketi,
Hollanda Krallığı Savunma Eski Bakanı,
Batı Avrupa Birliği (WEU) Eski Genel Sekreteri

Bayanlar ve Baylar, "Parlamenteler için El Kitabı" için yapılan tanıtım etkinliğine konuşmacı olarak davet edildiğim için çok teşekkür ederim. Sözlerime, milletvekili Sayın Mehmet Dülger'in az önce yapmış olduğu konuşmaya dair takdirlerimi ileterek başlamak isterim. Bu konuşmayı Batı Avrupa'da yapmış olsaydınız, herkes sizinle hemfikir olurdu. Türkiye'nin geleceği ve Avrupa Birliği ile ilgili olarak ben de aynen kendisi gibi düşünüyorum ve biliyorum ki, Avrupa'nın algısı da benimkiyle aynı.

Parlamenteler olmanın güçlükleri

Bunu belirttikten sonra, parlamenter olmanın güçlüklerini vurgulamak isterim. İyi ki aramızda parlamenterler bulunuyor. Ben de eski bir parlamenterim. Kariyerime diplomat olarak başladım, bakan yardımcılığı, ve genel sekreterlik yaptım. Ne diplomatlığın, ne bakanlığın, ne de genel sekreterliğin parlamenterlik kadar zor olmadığını söyleyebilirim. Çünkü bir parlamenterden her şeyi bilmesi beklenir. Bir bakan olarak ise size bir şey sorulduğunda rahatlıkla "ben sizi daha sonra ararım," diyebilirsiniz. Elbette ki böyle söylerken, bunu sizin adınıza birinin yapacağından emin olmanız gerekir. Aksi halde güvenilirliğinizi yitirirsiniz. Fakat bir parlamenter olarak anında cevap vermeniz ve çok çalışmanız gerekir.

Diplomat olarak pek çok araç gerece, bakan olarak bunlardan da fazlasına sahipsinizdir, ve diğerlerinin size sağladığı tavsiye ve katkılara güvenebilirsiniz. Oysa parlamenter olarak bütün bunları kendi başına yapmalısınız. Elbette bu kitaptaki önerilerden biri de parlamenterlere sağlanan personel desteğinin arttırılmasıdır. Sayın Dülger'in de değindiği kontrol ve dengeler sistemiyle ilgili olarak hepimizin umudu parlamenterlerin daha iyi bilgilendirilmesidir. Bu çok açıktır. Daha fazla personel desteği sağlanmalıdır.

Kontrol ve dengeler

Bir Milli Savunma eski Bakanı olarak vurgulamak istediğim diğer bir nokta da, dengeler sisteminde bir güven dengesi oluşturma zorunluluğudur. Askeri tarafta güven dengesinin oluşturulması, hükümetin devletin çıkarlarını gözettiği anlamına gelir. Parlamenteler ve sivillerin tarafındaki güven dengesi ise askeri profesyonelliğe saygıyı ifade eder. Bu çok hassas bir dengedir. Daha da açık olarak, bu bir mikro yönetimdir. Askerler belirli bazı konuları yönetmeyi sivillerden daha iyi bilir. Ancak genel tutum, kontrollerin düzene konması ve sorumlulukların belirlenmesi şeklinde olmalıdır. Sayın Dülger'in de ifade ettiği gibi devletin hiç bir sektörü tamamiyle özerk ve sistemin dışında olamaz. Eski bir parlamenter olarak çok faydalı bulduğum bu kitap bir parlamenterin sorması gereken şu soruları soruyor: İşini nasıl yürütecek ve gerçekten çok zor olan bu sorularla nasıl başedecek?

Yeni bir güvenlik ortamı

Ayrıca, mevcut ortamın gelecekte eskisinden çok farklı olacağına inanıyorum. Bir başka deyişle, farklı bir sisteme, güvenlik ve savunma açısından farklı bir anlayışa yönelmeliyiz. Soğuk savaş döneminde şimdikinden çok farklı tehditlerle karşı karşıyaydık. O dönemde kollektif savunma birinci öncelikli ve görev umumiyetle askerlere düşüyordu. Bir saldırıyla karşılaşılsa, toprak bütünlüğümüzün ve özgürlüğümüzün korunmasından sorumlu ilk kurum ordu olacaktı.

Bugün ülkelerimize doğrudan saldırı tehdidi ne mutlu ki büyük oranda ortadan kalkmıştır. Elbette Türkiye diğer pek çok Avrupa ülkesine kıyasla tehlikelere daha açık konumdadır, fakat yine de Türkiye için dahi bu tür saldırı tehditleri eskiyle karşılaştırınca çok azalmış sayılabilir. Sayın Dülger'in de dediği gibi silahlı kuvvetler ve güvenlik sektörüyle ilgili konuşurken silah taşımaya ve kuvvet kullanmaya yetkili kişilerin oluşturduğu kuvvetlerin tümünü ele almak gerekir. Yeni tehditlere bakacak olursak, bunların çoğunun tamamen askeri nitelikli olmadığını görürüz. Terörizm daha çok polisin ve istihbarat servislerinin sorumluluğundadır. Uyuşturucu ve organize suçlar ya da (insan kaçakçılığı da dahil olmak üzere) kaçakçılık gibi konularda ordunun mutlaka belirli bir rolü vardır ancak bu rol de eskiye göre azalmıştır. Güvenlik sektörü genel bir terim ve kolaylıkla da tanımlanamayabiliyor. Güvenlik sektöründen kastettiklerimizin de bileşenleri değişmektedir.

Yurttaşın ve NATO'nun yeni rolleri

Dün İsviçre Büyükelçisi'nin konuksever ortamında şunu ifade etme şansı buldum: Tek tek her vatandaşın bu konulara farklı bir şekilde dahil olması gerekiyor. Geçmişte vatandaş bütün sorumluluğu silahlı kuvvetlere yüklemekten çok memnundu, şimdi ise kendisinin de dahil olduğu bu duruma daha çok ilgi gösteriyor. Geçmişe oranla sokaktaki güvenliğiyle, organize suçlar, yasal olmayan işler ve rüşvete karşı savaşıla daha yakından ilgileniyor. Yani gerçekten de yeni tehditler ve yeni sorunlar söz konusu.

Türkiye ve Avrupa ülkelerinin ve genel olarak NATO ülkesi diğer ülkelerin aslında burada sorunu olduğunu düşünmüyorum. Hepimiz güvenliğimize karşı yeni tehditleri düşünüyoruz. Yüksek temsilci Solanas'ın hazırlattığı ve geçen Aralık'ta Avrupa Konseyi hükümet başkanlarıncı onaylanan Avrupa Birliği çalışmasına bakarsak NATO ve Birleşik Devletler'in de ana meselesi olan bu tehditlerin öncelikli yer aldığını göreceksiniz. Bence doğru iz üzerindeyiz. Çünkü hepimiz terörizm, kitle imha silahları ve çökmüş devletlerin desteklediği organize suçların günümüzün en önemli güvenlik tehditleri olduğunu düşünüyoruz. Ve yine bu tehditlerle başa çıkmak için pek çok farklı araca ihtiyacımız olduğu konusunda hemfikiriz. Bu konuda Avrupa Birliği'nin NATO'dan daha avantajlı olduğu görüşündeyim. Elbette NATO'nun askeri örgütlenmede hala en iyi organizasyon olduğunu kabul ediyoruz. NATO'nun ispatlanmış bir gücü, standart işletim prosedürlerine uyumlu kuralları var. Uluslararası alanda hem sivillerin hem de askerlerin ortak kullanabildikleri donanımları var. Bu noktada bir problem yok.

İstikrarı nasıl tanımlayalım?

Ancak bu yeni tehditler söz konusu olduğunda yeni bazı araçları da ele almak gerekir. Bu yeni araçlar diplomatik düzenlemeler, polis ve güvenlik kuvvetleri gibi çok çeşitli şeyler olacaktır. Milli Savunma ve İçişleri Bakanlıklarımız ortak olarak daha verimli nasıl çalışacaklar, daha iyi nasıl bilgi alışverişi sağlayacaklar? Ekonomik araçları ve ticari düzenlemeleri ülkelerin kendi istikrarını sağlamaları yönünde nasıl kullanacağız? Zaman zaman istikrar dediğimde tam olarak neyi kastettiğimi bilmesem de bence günümüzün anahtar sözcüğü "istikrar"dır. İstikrarsızlıktan bahsetmek, istikrarı açıklamaktan daha kolay. Tıpkı zürafa gibi, tanırınız ama kolay tanımlayamazsınız.

İstikrarı nasıl tanımlarsınız? Sanıyorum bizim, yani Türkiye ve Avrupa ülkelerinin bu konuda gayet iyi fikirleri var, fakat daha fazlasını da yapmak gerekiyor. İstikrarı sağlayan yalnızca askerler değildir. Askerler bazen artan, bazen azalan payıyla bir "hepimiz hepimiz için" yaklaşımının parçasıdır. Bu da bence Avrupa güvenlik alanının anahtar kelimesi. Bunu Bosna ve Kosova'da, ve yine Afganistan'da gördük ve umuyorum ki şu anda askeri boyutu çok daha ön planda olan Irak'ta da bir gün göreceğiz.

Peki bu parlamenterler için ne ifade ediyor? Dün de söylediğim gibi, geçmişte güvenlik konularıyla ilgili pek fazla önerimiz yoktu. Çünkü değerlendirmeleri o kadar da çok değiştiremiyordunuz ve yurttaş da, sosyal ve ekonomik işlerle ve refahın arttırılması gibi konularla daha çok ilgileniyordu. Bence artık dış güvenlikle, iç güvenlik kavramları arasındaki sınır giderek belirsizleşiyor. Artık parlamento üyeleri tüm bu konulara yoğunlaşmalı. Savunma artık sınırlı bir mesele değil. Devlet politikalarında çok daha fazla yer kaplayan bir konu. Devlet politikalarında savunma ve güvenliğin çok daha önemli yeri olmalı.

Türkiye doğru yolda

Evet bu hepimizi ilgilendiren bir mesele, ancak bence tarihi açısından Türkiye, Batı Avrupa'da eskiye göre daha büyük bir rol sahibidir. Bu da problemlerden biridir. Türkiye'nin doğru yolda olduğunu düşünüyorum. Milletvekili Dülger'in konuşmasını dinlediğimde, ve hükümetin önerdiği 7 anayasal reform paketini incelediğimde görüyorum ki, siz sorunların farkındasınız ve bu gelecek için umut veriyor. Parlamenter sistem egemenin rolünü, sultan, kral ve prensin rolünü üstlendi. Sonra daha siyasi bir yapıya büründü; politikaları, doktrinleri ve devletin genel düzenini tartışabilecek şekilde rolünü genişletti.

Savunma alanında diğer önemli bir husus da, daha önce de tartışıldığı gibi şeffaflıktır. Politikalar açık, açıklanabilir, dokümanlar erişilebilir olmalıdır. Böylelikle belirli bir politikanın amacına ulaşp ulaşmadığını ve masrafının altından kalkılıp kalkılamayacağını sorgulamak mümkün olacaktır. Bunu uygulamak elbette zor, çünkü askerler daima parlamenterlerin gerekli bütçeleri sağlamakta hasis davrandığını düşünürler. Bu doğaldır ve tartışmanın da bir parçasıdır. Politikacılar savunma ve güvenliğe pastadan ne kadar pay verecek? Bütçenin ne kadarı buna kaydırılacak ve ne kadarı hükümet harcamaları, sağlık, sosyal güvenlik, eğitim gibi alanlara bölüşürülecek?

Altını şimdi çizmek istediğim husus, yalnızca güvenlik sektörü değil, hükümetin bütün kurumları için geçerli olduğudur. Hükümet yaptığı her işi açıklamalı, soruları yanıtlamalı ve tercihlerinin doğruluğunu kanıtlamalıdır. Her politikasını, vatandaşların bunun gerekliliğini ve haklılığını kabul edecekleri ve teminat altında göreceği şekilde açıklamalıdır. İşte bu kitabı çok faydalı bulmamın nedeni, parlamenterlerin hükümete açıklama, ifşa etme ve haklılığını ispatlamada soracağı soruların çeşitlerini ortaya koyuyor olmasıdır. Ayrıca bu kitapta, yasama, bütçe sorunu, personel politikası, ekipman temini, kimi üst düzey terfilerle ilgili konulardan, yurtdışına birlik gönderme veya yurtdışından gelen askerlere ev sahipliği etme, uluslararası anlaşmalara, ittifak ve koalisyon ile ilgili konulara kadar pek çok noktaya değiniliyor.

Avrupa Birliği'ni bekleyen zorluklar

Şimdi Avrupa Birliği'ne dönelim. Orada da her şeyin mükemmel olduğunu söylemiyorum. Aslında oldukça tuhaf bir durumdayız, çünkü Avrupa Birliği'ne katılımın bir kısmı topluluk esasına göre yapıldı. Yani Avrupa Komisyonu bir öneri getirir, bu öneri daha sonra Bakanlar Konseyi ve Avrupa Parlamentosu'nda oylamaya konulur. Bazı durumlarda Bakanlar Konseyi'nde oybirliği sağlanması gerekir, ayrıca bir adalet divanı kanun ve kuralların Avrupa Birliği'ndeki her yerde aynı şekilde uygulanıp uygulanmadığını araştırır. İşte buna "topluluk esası" diyoruz. Fakat bu sadece belli konulara uygulanıyor. Bazı konularda ise hükümetlerarası esas uygulanıyor. Bu daha çok kalıcı diplomatik konferans yöntemine benziyor.

NATO, veya Avrupa Konseyi'nde uyguladığımız gibi oylamadan ziyade oybirliği esasının hakim olduğu bir yöntem. Bu, dış politika, güvenlik ve savunma politikalarında geçerli. Neyse ki vize ve göç gibi bazı adalet ve içişleri konuları "topluluk esası"na kaydırıldı. Çünkü bütün bu konular iç piyasa ve diğer düzenlemelerle yakından ilgili.

Avrupa Anayasası'na taslak olarak konan ve umuyorum ki Haziran sonunda Avrupa Konseyi tarafından onaylanacak olan bir değişiklik var ki, bu durumu biraz da olsa değiştirebilecektir. Burada, birlikte daha hızlı hareket edebilecek daha küçük gruplar oluşturulabileceği olasılığının altını çizdik. Çünkü buradaki sorun şu; şu an 25 ülke var, ve Bulgaristan, Romanya ve Türkiye de katıldığında 28'e ulaşacağız. Bu durumda her zaman her konuda fikir birliğine varmak mümkün olmayabilir. Oybirliğini sağlamak güçleşeceği için, "geliştirilmiş işbirliği" adını vereceğimiz bir sistem tasarlanıyor. Burada en az 8 ülkeden oluşan gruplar belli bazı müesseseler oluşturacakları düzenlemeler yapacaklar. Savunma yönünden ise belirli askeri kapasiteleri bulunan ülkeler daha yakın temas kuracaklar ve buna "kalıcı işbirliği" denilecek.

Bu, parlamenter gözetim gerektirecek çünkü burada hayati kararlar alınması gerekecek. Bir taraftan savunma ve güvenlik sorumluluğu ulusal parlamentonun üzerinde olacak, diğer taraftan ulusal parlamentoların bulunduğu NATO veya WEU, Avrupa Konseyi veya OSCE gibi cemiyetlere olan sorumluluk devam edecek. Burada kelimenin dar anlamıyla kontrol ya da gözetim söz konusu değil, çünkü bunlar hükümetlerarası konular. Yine de buralarda kararlar alınıyor ve bu çözümler üye ülkelerin uzlaşmalarını ifade ediyor.

Türk Hükümeti çok aktif

Ben ilk WEU (Batı Avrupa Birliği) meclisinin üyesiydim daha sonra da örgütün Genel Sekreterliğini yaptım. Nasıl işlediğini gördüm. Daha sonra NATO meclisinde üye oldum ve Türk üyelerle çalıştım. Önce Tahir Köyüz ve sonra Vahit Erdem ile birlikte çalıştım. Çok yapıcı bir rol üstlenen yeni hükümetle yakından çalışma fırsatı buldum. Bütün Türk delegasyonunun çok aktif olduğunu söylemek isterim. Ama burada kastettiğim doğrudan parlamenter kontrolden ziyade "konsensüs oluşturma"dır. Bununla ne kastediyorum?

Birlikte çalıştığınızda katılıma dayalı bir güvenlik sisteminiz vardır. WEU'da çalıştığım günlerde ben buna "konsensüs oluşturma" diyordum. Çünkü bir çözüm ya da rapor üzerinde çalışırken parlamenterlerinin temsil ettiği diğer ülkelerin de görüşlerini alma fırsatı bulursunuz ve ülkenizde bu konuyu tartışırken diğer fikirleri bilirsiniz. Fikirlerinizi Avrupa veya NATO kapsamında bir zemine oturtursunuz. Bence parlamenterlerarası meclislerde çalışmanın faydası burada. Fakat Avrupa Birliği'nin bunu nasıl düzenleyeceğinin şu anda pek net olmadığı görüşümdedir.

Türkiye'nin durumu: Daha fazla bütünleşme gerekli

Türkiye ile ilgili özel bazı çıkarımlarla konuşmamı tamamlamak istiyorum. Burada amacım bir model tanımlamak değil. Ancak Türk Genelkurmayı'nın ve parlamento üyelerinin de tavrı, Türkiye'nin başka hiç bir NATO ülkesinde bulunmayan "istisnai bir durumu" olduğudur. Belki geçmişte de buna yakın örneklerle karşılaştık. Elbette ki her örnek özel ve farklıdır. Örneğin Portekiz'de çok güçlü bir Güvenlik Konseyi'nden son derece demokratik bir yapıya dönüşümü gördük. Fakat bu ne derece Türkiye ile karşılaştırılabilir bilemiyorum.

Avrupa tarafından bakılınca Türk Genelkurmayı'nın konumunun başka hiç bir ülkede bulunmadığını itiraf etmek gerekir. Umuyorum ki Türk Genelkurmayı'nın Milli Savunma Bakanlığı'nın genel sistemi

ile bütünleşebileceği bir formül bulmak mümkün olur. Bu tür bir dengeler sisteminde askeri uzmanlık saygı görecektir ve karşılıklı güven tesis edilecektir. Belki İngiltere'de olduğu gibi Genelkurmay Başkanı'nın belli bazı durumlarda Başbakan, Cumhurbaşkanı veya hükümet ile doğrudan bağlantı kuracağı bir yöntem benimsenebilir.

Aslında kesin bir reçete önermek durumunda değilim fakat Türkiye'nin kendisini NATO ve Avrupa ülkelerindeki uygulamalarla daha çok bütünleştireceğini umut etmek istiyoruz. Peki parlamenterlerden beklenen nedir? Elbette uzmanlıklarını ve bilgilerini arttırmalıdır. Bunu parlamentoya sunulan yasalardan anlayabiliriz. Bu tip problemler batı ülkelerinde de var.

Toparlamak gerekirse, bence Türkiye doğru yoldadır. Yedi anayasal değişiklik paketi çok etkileyicidir. Milli Güvenlik Konseyi'nin rolü değişiyor, danışman pozisyonuna geçiyor ve yürütme fonksiyonunu kaybediyor. Ordunun medya ve eğitim sistemine olan müdahalesi ortadan kalkıyor. Bunlar çok olumlu adımlar, bu yüzden Türkiye'nin doğru yolda olduğunu söylemek mümkün.

İkinci olarak yine vurgulamak isterim: Ben acele, hızlı ve tümünden bir değişikliği savunmak istemiyorum. Her ülke kendi yöntemini, kendi ritmini kendi bulmalıdır. Ancak en azından Türkiye'nin önümüzdeki on yıl içinde gideceği yolu biraz daha net görebilmeyi umuyoruz. Biz Batı Avrupalılar şunu görebilmeliyiz ki Türkiye bizim bir parçamızdır, Türkiye Batı'ya aittir, ve Türkiye ile ortak bir savunma ve güvenlik çıkarımız bulunmaktadır. Böylelikle Türkiye genel sürecin bir parçası olacak ve hep birlikte istikrar ve refah için çalışabileceğiz diyebiliriz. İşte bu hükümetlerin görevidir, ve aynı zamanda parlamenterlerin de görevidir.

SORU-CEVAP OTURUMU - 1

Mehmet Dülger ve Willem F. van Eekelen

Yılmaz Aklar (*ASAM-Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi*): Ben Sayın Dülger'e soru yöneltmek istiyorum: Türkiye'nin güvenlik ve savunma konularında anlayışını, genel ortamını sivil ve asker olarak gayet güzel ifade ettiler, ve daha ziyade askerlere düşen sorumluluk, ve askerlerin bu konudaki pozisyonu konusundaki açıklamalara yer verdiler. Peki sivil kesim, özellikle parlamenter kesim ve milletvekillerinin milli güvenlik ve savunma konularındaki anlayışının geliştirilmesi ve milli güvenlik siyasetiyle ilgili bilgilerinin arttırılması veya konumu konusunda düşüncelerini öğrenmek istiyorum. Tabi TESEV'in bu girişimi parlamenterlere muhakkak bir yön verecektir. Ancak, milli güvenlik ve siyaset anlayışının çok yüksek olması gerekir ki Türk Silahlı Kuvvetleri gibi bir kurumu yönetsinler, yön versinler ve savunma sorumluluğunu üstlenebilsinler. Bu konudaki görüşlerini istirham ediyorum.

Dülger: Sorunuza çok teşekkür ederim. Ben zaten TESEV'e, bu konuları tartışmaya açmak için böyle bir teşebbüste bulunmuş olmalarından dolayı teşekkür etmiştim. Şimdi bu sorunuzdaki "asker" ve "sivil"i net olarak ayırmalı. Hollanda Milli Savunma eski bakanının söylediği gibi söz konusu olan bir "kontrol" değil, İngilizce tabiriyle bir "*consensus building*," yani bir mutabakat aramadır. Zaten Türkiye'de, genel olarak siyasetin kendi içinde, siyasetin diğer konularla olan ilişkilerinde ve kültüründe eksik gördüğümüz iki nokta var. Biri diyalog tesisi, diğeri de "*consensus*" arama. Bu memlekette hem askerlerin, hem de sivillerin, yani herkesin görevleri var. Bu görevlerin bilincinde olacağız. Tabi milli güvenlik konusunda askerimiz ileri olacak, bunun tartışılacak bir yanı yok. Yalnız bu acaba nasıl "*manageable*" birşey olacak, nasıl sevk-i idare edilecek, burada da siyasetçilerin inkar edilemeyecek sorumlulukları var.

Ben bir müddettir Meclis Dışişleri Komisyonu başkanım, ve Fransa'daki uygulama bana daha uygun gibi geliyor. Biliyorsunuz, Fransız meclisinin iç tüzüğüne göre Dışişleri ile Savunma aynı komisyondur, "Dışişleri ve Savunma Komisyonu"dur. Biz iki ayrı komisyon halinde çalışıyoruz. Aslında "Dışişleri ve Savunma Komisyonu" olarak tek komisyon halinde çalışılması bence sivil kesimin, yani siyasi kesimin "Milli Güvenlik nedir, nasıl ele alınır, bu nasıl yapılır, bu nasıl muhakeme ediliyor, stratejiler nasıl konuluyor?" gibi konularda net bir fikir sahibi olmalarına imkan tanıyacak bir yoldur. Savunmanın da, dış meselelerle Dışişleri Komisyonu'nda olduğu gibi daha içiçe olması da aslında dıştan gelecek tehdite karşı organize olması gereken ordunun bu meseleleri daha yakından, daha esaslı surette anlaması için bir vesile olacaktır. Bu suretle Sayın Bakan'ın "*consensus building*" dediği mutabakat arama için belli bir zemini kurmuş olacağız.

Benim şikayetim Milli Güvenlik Kurulu'ndan değil. Ben bilmiyorum içeriğini, içinde de bulunmadım hiçbir zaman ama, bildiğim kadarıyla Milli Güvenlik Kurulu içerisinde şekli olarak bir diyalog yapılacaktır. Ben mimarım, yani şekle ve oturma biçimine bakarım ve orada buna imkan olmadığı kanaatindeyim. Bakınız, Adalet Komisyonu Başkanlığı'na, bu yedinci uyum paketi vesilesiyle iki milletvekili ile beraber şöyle bir teklifte bulduk: "Komisyonumuzda görüşülecek olan yedinci uyum paketinde, Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği teşkili esaslarının nasıl ele alınacağı anlaşılmıştır" diyoruz ve teklifimizi sunuyoruz. Türkiye'de Milli Güvenlik Kurulumuzun teşkilinde sadece icra organının Silahlı Kuvvetler temsilcileriyle beraber yer alıyor olması, yasama ve yargı organlarının temsil edilmiyor olmaları ciddi bir eksikliktir. Bu bağlamda bir araştırma yapmıştık biz Bulgar parlamentosunda. Milli Güvenlik Kurulumuz bünyesinde yasama organı, muhalefet dahil, mecliste grubu bulunan partilerin grup başkanı veya bir grup başkan vekilinin, yargıyı temsilen de Anayasa Mahkemesi veya Yargıtay başkanıyla Bulgaristan örneğinde

görüldüğü gibi Dışişleri ve Savunma komisyonlarının bulunmaları hususunun değerlendirilmesini istiyoruz. Bunu ters bulmadı komisyon başkanı, sadece, "büyük bir anayasa değişikliğine ihtiyaç olur" dedi. Halbuki biz bu yedinci değişim paketini kanun değişiklikleri olarak sunmuştuk. Biz geniş bir çerçevede çok ciddi bir konunun münhasır bir yere bırakılmaması ve mutlak suretle konuşulması, tartışılması lazım geldiğini düşünüyoruz.

Lao-Tzu'nun *Savaş Sanatı* diye, Milattan Önce 8. asırda yazmış olduğu kitap var . Bu eser, 1. Irak operasyonunda bütün Amerikan generallerinin yan cebinde bulunan bir kitaptı. Orada deniliyor ki, "devletin gece kadar karanlık işleri vardır, gündüz kadar aydınlık işleri vardır". Savunma ve güvenlik işlerinde de gece kadar karanlık işler olabilir ve bunları ancak bu işi yapacak olanlar bilebilirler. Bunda tartışılacak bir şey yok Dünyanın her devletinde bu böyle yapılmıştır. Benim buradaki maksadım, mümkün olduğu kadar geniş bir zeminde sorumluların tartışması ve bir mutabakatın aranmasıdır.

Cihan Güdümanlı (Emekli General): Öncelikle çok güzel takdimler dinledik, çok teşekkür ediyorum. İki konuda düşüncelerimi arz etmek istiyorum. Birincisi, Sayın Dülger'e. Konuşmanızda savunma ve güvenlik ayrımı yaptınız ve savunmanın dış tehdide karşı asker tarafından, güvenliğin ise genellikle daha geniş kapsamlı ve sivil ağırlıklı olarak yapılması gerektiğini söylediniz. Sayın Bakan'ın da konuşmasında belirttiği gibi artık günümüzde iç tehdit-dış tehdit kavramları birbirinin içine girmiş durumda. Öyle ki biz bunu iç güvenlik hareketinde çok yakından yaşadık ve sanıyorum tehdit değerlendirilmesinde önemli olan o organizasyona verilen görevdir. Silahlı Kuvvetler'e iç güvenlik konusunda bir görev verildiyse Silahlı Kuvvetler onunla ilgili tehdidi değerlendirmek zorundadır. Bu ikisinin birbirinden kesin çizgilerle ayrılamayacağını düşünüyorum.

İkinci değinmek istediğim konu da, silahlı kuvvetlerin harcamalarının tamamen bağımsız olmadığı. Aslında bu noktada, yasalarımızda, mevzuatımızda birçok mekanizmaların bulunduğu, ancak bunun etkin olarak işletilmediğini söylemek istiyorum. Emekli olmadan önce Genelkurmay'da Savunma ve Kaynak Planlama Daire başkanıydım. Bizim bütün bütçelerimiz Maliye Bakanlığı'nın verdiği limitler dahilinde hazırlanır. On yıllık yaptığımız tedarik planları çerçevesindeki büyük harcamaların önemli bir kısmı yıllara sari olduğundan, bunlar Bakanlar Kurulu'nun onayından geçer. Ayrıca bütçe görüşmeleri hem komisyonlarda, hem de Meclis Genel Kurulu'nda bütün parlamenterlerimizin sorularına açıktır ve denetlemesi de yasalara göre yapılmaktadır. Bütçe dışında önemli bir kaynak olan Savunma Sanayi Destekleme Fonu da belki söz konusu olabilir. Orada da en son helikopter ve tank ihalelerinin iptalinde olduğu gibi önemli kararlar Başbakan, Milli Savunma Bakanı ve Genelkurmay Başkanı'nın, yani siyasi ağırlıklı bir karar mekanizmasının kararları doğrultusunda oluşturulur. Silahlı Kuvvetler'in tamamen kontrol dışı olduğu, veya "istediği gibi para harcıyor" gibi iddiaların önüne geçmek istediğim için bu açıklamayı yaptım.

Dülger: Değerli Paşama çok teşekkür ediyorum, çok faydalı bir açıklamada bulundunuz. Ben bu savunma ve güvenlik konusunda net bir ayırımdan ziyade, savunma ve güvenliğin bir çizgi halinde olduğunu, genellikle savunma ve güvenlik kavramlarının karıştırıldığını söyledim. Sizin de ifade buyurduğunuz gibi hakikaten bunların arasındaki sınırları net olarak ortaya koymak mümkün değil. Ancak hem organizasyonu, hem çalışması itibariyle ayrı kurullarla çalışan ve bir görevi yerine getirecek olanların kendi alanlarında uzmanlaşmış olmaları önemli. Siz söylediğiniz zaman hatırıma geldi, İstanbul'da Taksim toplantıları vardır. Malumunuz onlardan birinde, bir emekli generale bir soru tevcih edildi., Irak'taki sınır ötesi bir operasyon ile ilgili olarak Ki Irak'ta o zaman henüz Amerikan operasyonu yoktu bizim kuvvetlerimiz sınır ötesine (Irak'a) geçiyordu. Dendi ki, "siz böyle bir operasyon yapıp devam ederken bunu hesap ettiniz mi?" Böyle bir operasyon yapıyorsunuz, bir top mermisinin kaç para olduğu çok önemli, ve bu, öngörülmemiş bir şey. Tabi bunun için kaynaklar vardır, ama bu akla gelen bir şey. Niçin Sayın

Ecevit'in hükümetine, Milli Savunma Bakanlığı'na bu operasyon haber verilmedi? O generalimiz dedi ki "bunun strateji icabı çok sessiz yapılması gerekiyordu, biz bunu insiyatif alarak yaptık." Bu çok vahim. Kusura bakmayın, çünkü bunu bilmesi lazım gelen siyasi sorumlu birisi olabilir. Tek kişi olabilir, iki kişi olabilir, üç kişi olabilir, ama bir kişinin bile olmadığı anlaşılıyordu orada. Ben bunu yanlış buluyorum. Çünkü o zaman hiç haber vermeden başka bir şey daha yapılabilir. Ve orada bir mutabakatımız vardır zaten. Zannediyorum o söze cevap veren generalimizin niyetinin ötesine geçmiş durumda olması lazım.

Türk Silahlı Kuvvetleri'nin bütçe meselesinde fevkalade titiz olduğunu ben de yakinen biliyorum. Zaten konuşmamda da gayet dikkatli söylemeye gayret ettim. Özellikle bütçe-dışı harcamaların çok nazik bir konu olduğunu, çok nazik bir siyasi mesele olduğunu ve bunun için asker-sivil münasebetlerinin güven esasına dayalı olduğu andan itibaren bunun sorun olmayacağını... Bizim meselemiz askerimize güçlük çıkarmak değil. Özellikle bütün varlığımızla yeni bir entegrasyona girdiğimiz zaman, orada en büyük rolü oynayacak müesseselerimizden bir tanesidir askerimiz. Askerin orada çok mükemmel olması lazım.

Van Eekelen: İzninizle Sayın Dülger'in sözlerine küçük bir ilave yapmak istiyorum. İç ve dış güvenlik kavramlarının içiçe geçtiğini ve aradaki sınırın belirsizleştiğini daha önce söylemişim. Ayrıca sonuç olarak sorunun tümüyle askeri olmadığına da değinmişim. En azından Batı ülkelerinin çoğunda, yeni tehditlere karşı ordunun rolü sürmekle birlikte bunun temel bir rol olmadığını belirtmek isterim. Ordunun planlamayı gerçekleştirdiğini ve profesyonel olduğunu söylerken çok haklıydınız. Türk Silahlı Kuvvetleri'nin profesyonel uzmanlığına hiç bir eleştirim olamaz. Fakat bütün mesele bu değil. Bence ordu ne yaptığını ve neden yaptığını açıklamalı, ortaya koymalı ve haklı çıkarmalı. Bu açıklamalarla parlamentodan ve halktan destek alacaktır. Eğer her şeyi gizli tutmaya ve devletin çıkarını yalnızca kendisi değerlendirebilmiş gibi davranmaya devam ederse kendisini kaygan zemine itecek ve halkın desteğini kaybedecektir. İnsanlar ordunun ne yaptığını anlamadığı sürece bu kurum risk altında olacaktır. Parlamenterler askeri danışmanlığa, askerler de parlamento -en azından parlamentonun çoğunluğuna- güvenmeli. Devletin çıkarlarını gözeterek, birlikte yürümeliler.

Dr. Şerif Sayın : Tamamlayıcı bir soru sormak istiyorum. Sayın Dülger, toplam savunma harcamalarını meclis olarak biliyor musunuz? Biz bundan önce bir çalışma yaptık savunma harcamalarının ekonomik boyutları üzerine¹, ancak yüzde 70'ine ulaşabildik, ona da çok zorlukla ulaşabildik. NATO'ya verilen rakamlar, bize verilmeyen rakamlar, o harcamalardan yüzde 30 daha fazla. İkinci soru da, bütçe dışı harcamalar üzerinde yasamanın kontrolü nasıl? Özellikle savunma sanayii destekleme fonunda böyle bir kontrol var mı?

Sayın Eekelen size de bir sorum olacak; Avrupa'da bütçe dışı askeri harcamaların prosedürü nedir? Özellikle de hesap sorumluluğunu kastediyorum. Avrupa'da ordunun bütçe dışı harcamaları teamüllerle mi düzenlenir?

Van Eekelen: Hayır, hayır.. Sanıyorum her savunma departmanının gizli bir fonu vardır, fakat bunlar belli istihbarat operasyonları için kullanılır. Hollanda'dan örnek verecek olursak, bizim parlamentomuzda büyük siyasi parti liderlerinden oluşan küçük bir istihbarat komitemiz vardır. Sadece dördü burada temsil edilir ve gizli fonlardan haberdar edilirler. Fakat bu oldukça küçük çaplı, yani toplam bütçedeki payı yüzde 1 veya 2'yi geçmez.

Dülger : Çok ciddi bir soru sordunuz. Tabi bazı noktalar da belki sonra açılacak. Şu anda meclisteki arkadaşlarımla, yıllar itibariyle bütçede yer alan miktarları ile toplam bütçeye oranlarını Büyük Millet

1 Gülay Günlük-Şenesen, (2002) Türkiye'de Savunma Harcamaları ve Ekonomik Etkileri, 1980-2001. TESEV Yayınları, İstanbul. Tam metin için URL: http://www.tesev.org.tr/eng/publication/savunma_harcama.pdf.

Meclisi'nin kaynaklarına sunmak için bir çalışma yapıyoruz. Yalnız bu büyük bir çalışma, arkadaşlarımız yapıyorlar, henüz bitiremediler, başka bir vesileyle bunları açıklama imkanı olursa söyleyeceğiz. Yalnız bunda belirli bir düşünüş var, şimdi mutlak bir şey söylemek mümkün değil. Bazen çok sıkışık zamanlarda oralara bir kaynak ayırmak icab ediyor, bu konuda da bir tereddüt yok. Toplam savunma harcamalarını tamamen bilmenin yolunu tahmin ediyorum. Ancak herkesin bilmesinin imkanı olduğunu tahmin etmiyorum. Sayın Bakan Van Eekelen'in de söylediği gibi Avrupa parlamentolarında da zaten bu çeşit harcamaları çok az sayıda, ya da çok özel komisyonlardaki insanlar bilir. Ama o sayıda insanın bilmesi parlamento tarafından bunun bilindiği anlamına gelir. Ve bunda bir mahsur yoktur, bu tabii bir uygulamadır. Bu bir güven uygulamasıdır aynı zamanda. Fon üzerinde bir etkisi yok. Yalnız bu konuda bütçe dışı harcamaların ne olması lazım geldiği konusundaki görev zannediyorum tabi Milli Savunma bakanımızın, Genelkurmay başkanımızdır. Onlar kendi aralarında Türkiye'nin imkanlarını ve bu işin zaruretlerini göze almak suretiyle fon harcamalarını tespit edeceklerdir. Bunlar ne kadar oluyor, azalsın, çoğalsın şeklinde şu anda parlamenter bir denetim yok üzerinde. Bu genellikle dünyanın her tarafında bırakıldığı gibi (ki, "à discretion" denir Fransızca'da), sorumluların takdirine bırakılmış bir şeydir. Onu da bırakmalısınız, yani bütün canınızı emanet ettiğiniz insanlara bunu da emanet edebilirsiniz diye düşünüyorum.

Prof. Dr. Doğu Ergil: Sayın Dülger savunmayla güvenliği pek ayırmayalım demişti, ama ben kesinlikle ayırmak gerektiğini düşünüyorum. Çünkü savunma belli uzman kuruluşlar ve personel tarafından gerçekleştirilebilir. Fakat güvenlik çok daha geniş kapsamlı ve bütün toplumu ilgilendiren bir konudur. Ben size güvenlik konusunda tehdit olarak algıladığım birkaç konuyu söyleyeyim örneğin. Ne dış düşman var, ne işgal tehdidi var, bakın şöyle üç tane örnek: Trafiğe çıktığım zaman her an birisinin arkadan veya önden bana vuracağını, yeşilde geçmeme rağmen yaya iken bir arabanın beni çiğneyeceği korkusunu taşıyorum, çünkü (yeteri kadar da örnek var) çok kıymetli insanları kaybettik. İkincisi, eşimin veya kızımın her an saldırılıp çirkin bir tecavüze uğrayabileceği korkusunu taşıyorum. Karanlıkta yürüken benim de saldırıya uğrayıp soyulabileceğimi, veya apartmanım dahil mahallemde son zamanlarda hızla artan bir hırsızlık olayına tabi olacağımı görüyorum. Görüyorum, hissediyorum ve korkuyorum. Şimdi bunun askerle falan yapılması mümkün değil. Savunma dediğiniz kavram içerisinde karşılanması da söz konusu değil. Bunun ötesinde son zamanlarda gidip orayı burayı patlatan, hatta kendini patlatan insanların çoğaldığını görerek Türkiye'nin karanlık yüzünün bugün bizi tehdit ettiği, tabi dünyanın da karanlık yüzünün bizi tehdit ettiği algılamasıyla karşı karşıyayız. Bunu Türkiye'nin ordusu, dünyanın orduları ne kadar iyi olursa olsun karşılayamaz. O halde güvenliği ikiye ayırmak zorundayız. Savunma dediğimiz teşkilat ve teşkilatlanmayla karşılanabilecek olan sert güvenlik önlemleri, bir de insani güvenlik. Yani işi olmayan, aç olan insan eninde sonunda serseri mayın gibi bizi de kendisini de havaya uçuracaktır. Bunu Milli Güvenlik Kurulu mevcut yapısıyla karşılayamaz. Savunmayla güvenliği şimdiye kadar sürdürdüğümüz gibi bir arada düşündüğümüz ve birleşik tedbirler aldığımız sürece hiçbirimizin karşılaması mümkün değildir.

Dülger : Sevgili Doğu bu konudaki saptamamı hatırlatmak istiyorum. Ben sadece belirli alanlarda bunların sayın generalimizin söylediği gibi birbirine karıştığını söyledim. Ama gerçekten de kendisine mahsus. Askerin hiçbir işi yok senin söylediğin şeyler içerisinde. Tabi öyle bir şey var, orada çok ciddi bir zaafımız var, savunmada olduğu gibi güvenlik meselesinin de hakikaten çok ciddi bir şekilde tartışılmadığı konusunda mutabıkım.

Van Eekelen : İzninizle bu konuda benim de bazı yorumlarım olacak. Çünkü bence savunma ve güvenlik arasındaki ilişki ve içiçe geçmiş iş ve dış güvenlik kavramları son derece temel meseleler. Güvenlikten iç ve dış diye sözetmeyi daha uygun buluyorum, çünkü güvenlik kavramı "dış" faktörleri de içeriyor. Ben "iç" ve "dış" kelimelerini kullanacağım. İçişlerinde sizin kızınızla ilgili verdiğiniz örnek, polisin sorumluluğundadır. Ordunun burada yapabileceği fazla bir şey yok. Fakat dışişlerine bakacak olursak, burada mesela Türkiye'nin

Afganistan'a gidip gitmemesi sorusu ele alınır. Ki siz burada çok başarılı oldunuz. Türk Silahlı Kuvvetleri Afganistan'da, Kosova ve Bosna'da çok iyi işler yaptı. Bu hem politik, hem de askeri bir konudur ve askeri memnuniyet önemli rol oynar. Ne yapabiliriz? Neye ihtiyacımız var? Bu gibi soruların yanı sıra hedeflerimiz açısından politik memnuniyet de önemlidir. Bunu yapmak istiyor muyuz? Bu karışık bir konudur ve en iyisi istihbaratla görüşmektir. Yani durumun takdiri hem iç hem de bir dış meseledir. Elbetteki siyasi bir yönü de vardır. Ben bu meselenin Birleşik Devletler'de nasıl olup da çözülemediğine şaşıyorum. CIA, FBI ve askeri istihbarat servisleri nasıl oluyor da birlikte yeterince iyi çalışmıyorlar? Operasyonlara bir bakın, askeri istihbarat servisleri sıklıkla yanılıyorlar. 1991'de Saddam Hüseyin'in Kuveyt'teki gücünü küçümsemişlerdi. Ve şimdi Irak'taki son savaşta da istihbarat pek çok konuda yanıldı. Bence siyasi ve askeri konuların daha entegre bir yaklaşıma ihtiyaçları var, aksi taktirde bir tarafın ne yaptığından diğerinin hiç haberi olmuyor. Ve sonunda birbirlerine düşman kesiliyorlar.

Dr. Şerif Sayın : Hocam, kitabın birinci bölümünde de aynen bu sizin bahsettiğiniz konuda da bir ayırım vardı, insani güvenlik ve devlet güvenliği. Ve kitapta da insani güvenliğin genelde ihmal edildiği belirtiliyor. Galiba Türkiye'de de biz bunu oldukça fazla hissediyoruz.

Doçent Dr. Haydar Çakmak (Gazi Üniversitesi): Birkaç saptamada bulunmak istiyorum. Bugün TESEV'in konusu güvenlik sektörünün parlamenter gözetimiydi. Sayın Dülger bunu Türk Silahlı Kuvvetleri'nin denetimine çevirdi, Sayın Doğu Ergil de aynı şekilde. Ancak madem böyle, biraz bu konuda bir iki cümle etmek istiyorum. Dünyanın bütün ülkelerinde Silahlı Kuvvetler vardır, Güvenlik Konseyi vardır ya da buna benzer örgütlenmeler vardır, veya da generaller vardır ve hiçbir general ya da hiç bir ordu sokaktaki bir trafik tehlikesiyle uğraşmaz. Yani görevi bu değildir. Bir kere güvenlik genel bir kavram değildir. Güvenlik özel bir kavramdır. Ve bunun koşulları her ülkeye ve her millete göre değişir. Dolayısıyla Avrupalıların yapmış olduğu bir güvenlik planlaması bize uymayabilir. Bunun dışında bir örnek vermek istiyorum bu konuda: Diyelim ki Avrupalılar'ın sağ kolu ağrıdı ve ellerinde bir merhem var; bu merhemi gelip bizim sağ kolumuza sürmemizi isterlerse, biz sol kolumuzun ağrıdığını ve merhemi oraya sürmemiz gerektiğini söyleyebilmeliyiz. Dolayısıyla bunun biraz düşünülmesi gerektiğine inanıyorum. Ayrıca, güvenliğin biraz önce özel olduğunu söyledim. Tabi, güvenlik özel olduğuna göre tedbirlerinin de ülkelere göre özel olması gerekiyor. Dolayısıyla belki de, Türkiye'nin coğrafi yapısına, Türkiye'nin dış politikasına ya da güvenlik tehlikelerine uygun bir güvenlik kavramının ya da uygun bir güvenlik örgütlenmesinin daha doğru olacağına inanıyorum. Çünkü belki Avrupa Birliği'nin güvenlik politikalarının prensiplerini alabiliriz. Ancak onların yöntemlerini Türkiye'ye uygulamanın doğru olmayacağı kanaatindeyim.

Dülger : Değerli Hocam, aslında benim vakit darlığı dolayısıyla vakit ayırmadığım bir büyük bahis var: O da, "Milli Güvenlik Stratejisi" konusu. Onunla ilgili konuşmadım ama bu çok hayati bir manzara arz ediyor. Ben Türk Silahlı Kuvvetleri'ni denetime münhasır bırakmadım; parlamento denetimi/gözetimi meselesinin henüz Avrupa ülkelerinde olduğu gibi olmadığını belirtmek istedim. Bizdeki ordunun yapısı, şimdiye kadarki davranışı, bizim nezdimizdeki itibarı... Bazı şeylerde itibar sahibi olmak soru sorulmaması manasına gelmez; bazı şeylerin ne için yapıldığını anlatmak lazım, ne için ve niye olduğunu anlatmak lazım. İnsanlar ikna oldukları zaman mesele yok, bunu konuşmakta bir mahsur yok. Gelelim bizim milli güvenlik stratejisi konusuna. Bunlar her zaman, "milli stratejimiz," "milli politika," "milli menfaat," "milli hedef," "milli devlet" kavramlarıyla ifade ediliyor. Devlet, hükümet ve ordu güçleri için milli düzeyde bağlayıcı bir kavram olarak oluşturuluyor. Genel kural olarak bu kavramı Genelkurmay oluşturuyor. Böylece hükümet politikalarının üzerinde ve onların uymak zorunda olduğu bir "Milli Devlet Politikası" haline getiriyor bizim Milli Güvenlik Stratejimizi. Biz 1974 Kıbrıs Harekati'ndan sonra Türk Ordusu'na uygulanan silah ambargosu dolayısıyla Türk Silahlı Kuvvetleri'ni zor durumda bırakan bir zuhur karşısında bir milli strateji sahibi olmalıyız diye böyle bir şey yaptık. Bu çok doğru bir düşünce. Aynı yıl Milli Askeri Stratejik Konsept hazırlandı. 1986'da yine *Milli Askeri Stratejik Konsept* yeni şeylerle beraber hazırlandı.

Kimin ne kadar para aldığını parlamentonun kontrol etmesi, konuşmak, sebeplerini ortaya koymak, başından beri söylediğim gibi mutabakat aramak çok önemli. Bizim kültürümüzün en önemli talebidir benim burada söylemek istediğim talep. Güvenlik sizin söylediğiniz anlamda bu surette özel bir hüviyet alır, yoksa Doğu Ergil'in söylediği gibi güvenlik hakikaten çok geniş, bizim hayatımızın her safhasında bizi etkileyecek bir hadise. Zaten bunu sağlamak da devletin görevi. Bunu isabetle sağlayacak, bunu yapacak. Demek ki, savunma konusunda biz caydırıcı olabiliyorsak güvenlik meselesinde daha aşacağımız çok mesafe var gibi gözüküyor. Bunu da siyasi bir tespit olarak yapmakta hiçbir mahsur yok. Eksiğimizi göreceğiz ki tamamlayacağız.

Reha Denemeç (*Ak Parti Genel Başkan Yardımcısı*): Gazi Üniversitesi'nden hocamızın katılımını tamamlamak istiyorum, ki sorusuna Mehmet Bey cevap vermedi. Genelkurmay'ın altında Kuvvet komutanlıkları var, Hava, Deniz, Kara, bir de Jandarma Genel Komutanlığı. Siz dediniz ki, trafiğe veya herhangi bir şeye katılmıyor Ordu. Ama ben size şöyle bir örnek vereyim. Ben Ortadoğu Teknik Üniversitesi'nden mezunum. 1979 ve 80'de de vardı orada jandarma, şu anda da jandarma var. Çay Yolu'nda oturuyorum, benim trafik kontrolümü hala jandarma yapıyor, kırsal kesimde de yapıyor. Yani böyle net bir ayırım da yok. Bunu resmi ve düzgün ortaya koymak gerekiyor.

Dülger : Reha Bey'den müsaade isteyerek jandarma meselesini izah etmek istiyorum. Jandarma bizim Fransız teşkilatından aldığımız bir kurumdur. Jandarma "devekuşu" misali bir teşkilatlanmadır. Görevini İçişleri Bakanlığı'ndan alır. Fakat sicilini Genelkurmay verir. Fransa'da jandarmanın sicilini İçişleri Bakanı verir. Başarısız bir operasyonda başarısız bir jandarma teşkilatını cezalandırmak mümkün değil. İçişleri Bakanlığı cezalandıramaz onu, ama görevi verir, yapacak olan odur. Dolayısıyla burada birlik sağlamak lazım, iki tarafta da olabilen bir teşkilattır, ona da bir belirlilik kazandırmak lazım. Silahlı Kuvvetler'in bir mensubu mudur yoksa İçişleri Bakanlığı'nda güvenlik görevini yapacak bir teşkilat mıdır, karar vermek lazım. Burada bir takım sıkıntılar var.

Reha Denemeç : Çok net söyleyeyim, Harp Okulu'ndan mezun olan subaylar oranın subayıdır. Yani sonuçta kurguda resme baktığınızda gösterilse de Türkiye'de aslının ne olduğu belli.

Doç. Dr. Haydar Çakmak : Esas olan şey güvenliğin sağlanmasıdır. Formanın rengi ya da rütbesi önemli değildir. Sayın Milletvekili biraz politik konuştu. Benim amacım burada politik konuşma değildi. Burada güvenliğin özel olduğunu, devletlerin kendi prensiplerini kendilerinin yapması gerektiğini ifade ettim. Ayrıca esas olan şey burada, tekrar ediyorum, güvenliğin sağlanmasıdır. Yoksa üniformanın haki ya da yeşil olması önemli değildir. Tabi kendisi eğer haki üniformaya karşıysa bu felsefi ya da politiktir, başka bir sebepten değildir. Yoksa esas olan şey güvenliğin sağlanmasıysa, benim güvenliğimi kim sağlarsa sağlasın o önemli değil. Önemli olan benim güvenliğimin sağlanmasıdır.

Dülger: Değerli Hocam, benim haki üniformaya birşey söylemem söz konusu olamaz, ben de üniforma olarak almıyorum meseleyi. Bir kere benim siyasi bir şey söylemem kadar tabi birşey olamaz, ben bir siyasetçiyim. İkincisi siz sadece güvenliğinizin sağlanmasının talepkarısınız. Peki kim sağlayacak bunu? Ondan da ben sorumluyum. Sizden aldığım parayı acaba sizin güvenliğinizi sağlama konusunda isabetle sarf ediyorlar mı diye kontrol etmek benim görevim. Ben bunu söylemek istiyorum, bundan dışarı çıkmak istemiyorum. Askerime de, polisime de sonuçta bir diyeceğim yok. Sadece, Sayın Bakan Van Eekelen'in burada çok güzel söylediği gibi, yaptığını niye yaptığını anlat. Tabi işin ustası o, o yapacak elbette. Ona bir şey söylemiyoruz ki. Onu yapmak için planını hazırladığı zaman bunu hangi kaynakla yapacak, hangi işle yapacak, ne yapacak, bu işe lazım gelen kaynakları kim tahsis edecek? Biz tahsis edeceğiz ve orada bir işbirliği içerisindeyiz. "Bir uzlaşmayı beraberce aramak," işte şiar budur. O zaruretini gösteriyor, biz de ona imkanlar sağlıyoruz. Beraberce bunu yapabiliriz. Benim aradığım bundan ibaret, başka birşey değil. Teşekkür ederim.

GÜVENLİK SEKTÖRÜNÜN PARLAMENTER GÖZETİMİNDE YENİ UFUKLAR: TÜRKİYE İÇİN ÖNEMİ

Ümit Cizre

Bilkent Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü

Herkesi saygıyla selamlayarak başlamak istiyorum. Benim konumum şu ana kadar konuşma yapanlardan farklı bir konum. Ben bir sosyal bilimciyim. Siyaset erbabı değilim. Stratejist hiç değilim. Bu el kitabının hazırlanmasına hasbelkader bir katkımdır. Hazırlayan merkezin uluslararası danışma kurulunda görev yapıyorum, dolayısıyla bugün yapabileceğim şeyi şöyle tasarladım: Bu *El Kitabı*'nın arkasında yatan teorik yaklaşımlara, kavramlara açıklık getirmeye çalışacağım. Kitabın problematiği üzerinde önemli bir uluslararası teorileştirme gayreti var, onu açmak isterim. Ardından parlamentoların ve parlamenterlerin, güvenlik bürokrasisinin denetlenmesi açısından elverişli aktörler olup olmadıklarına bakmak istiyorum.

Kitabın arkasında yatan düşünsel yaklaşımlar:

Şimdi, Cenevre *Silahlı Kuvvetlerin Demokratik Denetimi Merkezi*, ilk kuruluş yıllarında Orta ve Doğu Avrupa ülkelerini yani Avrupa Birliği ve NATO'nun kucaklamayı, bütünleşmeyi umduğu Orta ve Doğu Avrupa'yı hedef ülkeler olarak seçip, bu ülkelerin silahlı kuvvetlerinin denetimi üzerine yoğunlaştı. Bu ülkelerin silahlı kuvvetlerinin yasama ve yürütme tarafından denetimi, niçin ön plana çıktı? Çünkü bu ülkelerin asker-sivil ilişkileri, Avrupa Birliği'nin istikrarı ve geleceği açısından kaygı uyandıran bazı noktalar içeriyordu. Eski Sovyetik sistemin asker-sivil ilişkilerini yansıtıyordu. Zaman içinde merkezin çalışmalarının kapsamı genişledi ve daha geniş bir bağlam olan "Güvenlik Sektörü"nü demokratik denetimine kaydetti -ki içinde sivil ve askeri savunma ve güvenlik birimlerinin yer aldığı bu geniş yelpazeye "Güvenlik Bürokrasisi" de denebilir. Ardından üçüncü aşama geldi (ki bu kitap bu aşamanın bir ürünüdür). Bu aşama, denetimi yapacak yasama ve yürütme organlarının kapasitelerinin inşasını içeriyordu.

"Demokratik sivil denetim" kavramının ortaya çıkışı:

Kavramın ilk kullanılışı, İngiltere eski Denizaşırı Gelişme Bakanı Claire Short'un başkanlığı sırasında 1997'de yayımladığı bir raporla ve "denizaşırı ülkeler" denilen eski İngiliz sömürgelerine bakanlıkça ayrılan geliştirme amaçlı fonların elde ettiği gelişme düzeyi ile bu ülkelerin güvenlik sektörlerinin sivil mali denetimini arasındaki önemli bağlantının keşfedilmesiyle ortaya çıktı. Claire Short'un başkanlığı, bu ülkelerde sürdürülebilir bir gelişmenin sağlanması ve barış ve istikrarın korunabilmesi amacıyla, güvenlik sektörünün -güvenlik bürokrasisinin- disiplin altına alınması yani denetlenmesi koşulunu bir paket olarak sunmaya başladı. Ardından Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) bu ilintiyi keşfetti ve gelişmekte olan ülkelere, güvenlik sektörünün sivil gözetiminin gerekliliğini kamu yönetimi reformu projeleri başlığı altında empoze etmeye başladı. Bu işlev, daha sonra, Avrupa Birliği ile NATO tarafından devralındı. Biliyorsunuz, 1998'den bu yana Türkiye üzerine yayınlanan spesifik ilerleme raporlarında, demokratik sivil denetim ilkesi en üst sıralarda yer almaya başladı. Yani 1998'den başlayarak, Kopenhag kriterlerini retorik olmaktan çıkararak ve sivil-asker ilişkilerini artık demokrasinin genel bir türevi olarak görmeyen, alan-özgü sorunlara ve iyileştirmelere kafa yoran bir anlayışa geçildi. En son aşamada, uluslararası finans kuruluşları için içine girdiler, IMF ve Dünya Bankası, kredi koşulu olarak -Türkiye'ye olmasa bile büyük ölçüde bir çok ülkeye- ekonomide mali disiplin, sürdürülebilir gelişme ve güvenlik sektörünün denetimi arasında bağlantı kuran reform paketleri sunmakta. Kısacası, sivil-asker ilişkileri ve güvenlik sektörü reformunun arkasında yeni bir düşünce üretme faaliyet ve gayreti yatmakta. Başlangıçta iyi yönetişimin

(*good governance*) gölgesinde kalan bu alan, zaman içerisinde rüştünü ispat ederek kendi başına teorik bir tartışma ve uygulama alanı haline geldi.

Temel ilkeler:

Sabahtan ara vermemize dek tüm konuşmaları dinledim, konuşmalarda, öncelikle, kullanılan kavramların açıklığa kavuşturulması gereği üzerine bir tartışma vardı anladığım kadarıyla. İkincisi de, ilkeler üzerinde bir anlaşmazlık sezinledim. "Denetim, ama hangi ilkelere göre denetim?" meselesi. Üç ana ilke var, ve bunlardan vazgeçmek söz konusu değil.

1. Kurumlararası görev ve sorumluluk alanlarının ayrıştırılması:

Birincisi, bir ülkenin karşılaştığı tehdit unsurlarını algılayan ve onlara cevap verecek güvenlik ve savunma politikalarını üreten ve uygulayan kurumlar arasında görev ve sorumluluk alanlarının net bir biçimde ayrıştırılması noktasıdır. Sayın Dülger bu konuya gerçekten eğilen ilk konuşmacı oldu, ardından başkaları da sözünü ettiler. Yani görev ve sorumlulukların ayrıştırılmasını ilk ilke olarak alabiliriz. Her ne kadar buna bazı itirazlar olduysa da, yani bazı alanların birbirine girdiğini ifade eden konuşmalar olduysa da, bu vazgeçilmesi mümkün olmayan bir kural.

2. Şeffaflık ve açıklık

İkincisi, biliyorsunuz güvenlik sektörünün içerisinde istihbarat, jandarma, polis var, sahil koruma ve gümrük muhafaza birimleri var. Savunma ve güvenlik bürokrasisinin bilgi ve istihbarat edinme politikalarında kullandıkları araçlarda, izledikleri yöntemlerde ve elde ettikleri bilgiyi uygulamada, bütçelerinde, şeffaflık ve açıklık ilkesi, vazgeçilmez ikinci bir ilke.

3. Hesap verilebilirlik

Üçüncüsü ise, geniş anlamda güvenlik birimlerinin, dar anlamda silahlı kuvvetlerin, toplumun temsilcilerine yani parlamentolara hesap verebilmesi ilkesi. Ancak bu, basit bir hesap verme değil. Aynı savunma, strateji ya da güvenlik "dilini" konuşarak, aynı bilgi ve iktidar düzleminde göz göze bakarak hesap verme. Sayın Dülger'in ifadesiyle demokratik bir "*consensus*" kurarak.

Yani temel ilkeler, şeffaflık, aynı dili konuşarak hesap verilebilirlik ve ardından da görev alanlarının ayrıştırılması. Şimdi, asıl önemli bulduğum üç kavramsal yeniliğe gelmek istiyorum.

Kavramsal Yenilikler:

1. Denetim

Birincisi şu; demokratik sivil denetim gerçekte ne askeri bürokratik kesimin toplumun sivil temsilcilerine yani yasama ve yürütmeye basitçe tabi olmasıdır, ne de yasama ve yürütmenin güvenlik bürokrasisini basitçe denetimi. Güvenlik anlayışının global ölçekte dönüşümüne paralel olarak "denetim" kavramının kendisinde bir dönüşüm var. Eğer Helmut Kohl'ün bir zamanlar belirttiği gibi Avrupa Birliği'nin entegrasyon sürecinin arkasında bir güvenlik arayışı ve onun da arkasında savaş korkusu yatıyorsa, o zaman güvenliğin anlamının ve denetiminin değişiminde elbette eski tehditlerin, korkuların ve kaygıların yerine yenilerinin geçmesi aranmalı.

Batı dünyasında eski tehditlerin yumuşamasıyla birlikte savunma ve güvenlik bürokrasilerinin yapıları, misyonları, istihdam politikaları, toplumla ilişkileri ve bütçeleri radikal bir değişime uğradı. Bununla kalınmadı, yani yalnızca yapısal bir değişim yaşanmadı; askeri kesimle sivil kesim arasındaki ilişkinin niteliği "tabiyet" sözcüğü ile tanımlanamayacak bir biçimde farklılaştı. Askeri savunma ve strateji, güvenlik, tehdit, ve dış politika gibi konu alanlarında kritik kararların alınmasında, askeri ve sivil kesimler arasında bilgi aktarımı, müzakere, diyalog, işbirliği, sorumlulukların paylaşılması anlayışına dayanan yeni bir denetim anlayışı geldi. Bunu çok çok önemli buluyorum. Sayın Dülger de, Dr. Van Eekelen de bu noktaya aynı şekilde isabetle değindiler. Teorizasyon gayretine katılanların bir çoğu da (iki örnek: Tim Edmunds ve Kings College'dan Antony Forster) denetim sözcüğünü reddediyorlar. Denetim yerine "Demokratik Yönetim" ifadesinin getirilmesinden yanalar. ABD'de sivil-asker ilişkileri araştırmacısı Douglas Bland, yeni asker-sivil ilişki modeline "sorumlulukların paylaşımı" adını veriyor. *Survival* dergisinde yazan ve Londra IISS üyesi Jeffrey Simmons parlamento ve yürütmenin denetiminde göz önüne alınması gereken en önemli konulardan bir tanesinin savunma ve güvenlik bürokrasisinin itibar ve prestijinin korunması olduğunu söylüyor.

Şimdi, şu denilebilir: Türkiye bu gelişmeleri yaşamadı, tersine, 90'lı yılların ortasından başlayarak giderek artan bir biçimde iç tehditler üzerine yoğunlaşıldı, bu nedene dayanılarak kamu yaşamı daraltıldı, bir postmodern müdahale girişiminde bulunuldu, ardından bir hükümet istifaya zorlandı, siyasi yaşam disipline edilmeye çalışıldı, dolayısıyla, bu ülkede tehditlerin azaldığı ve bir rahatlama yaşandığı yolunda bir sonuca varmak mümkün değildir. Batıda yaşanan asker-sivil ilişkilerindeki dönüşüm bu ülkenin koşullarına uymaz. En sonda söyleyeceğimi başta söyleyeyim: İşbirliğine dayanan, uzlaşmaya dayanan, diyaloga dayanan bir denetim, tehditlerin var olmadığını varsaymaz. Asıl sorun, tehditlerin tespiti, derecelendirilmesi, önceliklendirilmesi sürecinde daha sivil ve demokratik bir bakış açısını hakim kılmaktır. İkinci olarak, daha etkin kararların verilebilmesi için bilgi ve uzmanlık seviyesi arttırılmış bir sivil katılımın ağırlığını arttırmak gerekmektedir. Denetim bu iki sürecin doğal bir ürünüdür. Bu kitabın başlığı sert görünebilir, ancak "parlamenter gözetim" aslında çok demokratik ve güler yüzlü bir anlayışı dile getiriyor.

2. Demokratik sivil denetim

İkinci olarak şuna gelmek istiyorum: her sivil denetim demokratik değildir, ama her demokratik denetim sivil değildir. Prof. Michael Hudson'ın Ortadoğu devletlerinin çoğunu tanımlamak için kullandığı "muhaberat devletleri" yani "istihbarat devletleri" sıfatını hatırlamak yeterli. Bu bölgede sivil bir denetimin yokluğundan söz etmek mümkün değil, sivil otoriteye bağlı olarak işlerliğini sürdüren bir güvenlik bürokrasisi var, dolayısıyla sivil denetim var; fakat demokratik değil. Ordunun içinde bulunduğu çaresiz, hantal ve geri durumdan kurtarılması için Putin Rusya'sında büyük bir reform girişimi başlatılmış durumda.. Putin'in kafasında büyük bir modernizasyon projesi var, ancak bu projenin içerisinde şeffaflık, hesap verebilirlik ilkeleri yok. Eski bir *Duma* üyesinin bana ifadesine göre Rusya kamusal yaşamı hızla "güvenlikleştirilen" bir ülke haline gelmeye başladı. Dolayısıyla söz konusu olan herhangi bir sivil denetim değil, Avrupa Birliğinin normlarına ve küresel ölçekte değişen güvenlik, güvensizlik ve tehdit algılamalarına cevap verebilen, "şeffaflık," "hesap verebilirlik," ve "açık seçik görev bölüşümü" ölçütlere uyan ve toplumun temsilcileriyle içiçe çalışan yeni bir denetimin gereğiğidir.

3. Tehdit algılaması

Geliyorum, üçüncü ve bence en önemli konuya; bu kitap, tehditlerin algılanma sürecine ilişkin olarak çok önemli bir yeni yaklaşımı içeriyor. Güvenlik, savunma ve strateji politikaları oluşturulması konusunda sorun yalnızca denetim olmayıp sivillerin daha fazla katkısının sağlanmasıdır. Çünkü sivil kesimlerin,

katkıda bulunamadıkları bir siyasetin sonuçlarını denetlemeleri çok anlamlı değil aslında. Dolayısıyla bu kitap, bu konuda Türkiye de dahil olmak üzere birçok ülkede askeri ve sivil güvenlik bürokrasisiyle sivil yürütme ve yasama organları ve hatta "denetim" faaliyetinin asli unsurları olan sivil toplum ve medya arasında var olan bilgi asimetrisini simetrik kılmaya hizmet etmektedir. Dolayısıyla burada söz konusu olan denetleme yine güler yüzlü bir denetleme, bilgi yoluyla denetleme, bilgilenme yoluyla denetleme olarak nitelendirilebilir.

Bu kitabın katkıları ve önemi

Bilginin olmadığı yerde ilginin de olmadığını düşünürsek, savunma ve güvenlik alanlarında genellikle yürütmeden yani Genelkurmay ve askeri bürokrasiden kaynaklanan tasarıların yasalaştırılmasını da bir ölçüde doğal karşılamak gerekebilir. Ancak, eğer parlamenter demokrasinin üstünlüğünden söz ediyorsak, milletvekillerinin yasama ve denetleme faaliyetlerine anlamlı bir katkılarının olması için bu katılımın bilgiye dayanması gerekmektedir. Örneğin, kendi meslek alanlarıyla örtüşmesi ya da özel merakları nedeniyle bu konularda uzmanlaşmış çok az sayıdaki parlamenterleri saymaz isek, ezici çoğunluğun, yalnızca siyasi mülahazalardan dolayı değil aynı zamanda bütçe denetiminde mikro kalemlere inebilecek bilgileri olmadığı için, yani nereye bakacaklarını bile bilmedikleri için denetim konusuyla ilgilenmediklerini varsayabiliriz. Aynı durum sivil toplum ve medya ağları için de söz konusudur. Ayrıca, parlamentolar, İngiltere ve ABD de dahil birçok gelişmiş demokratik Batı ülkesinde de aslında güvenlik sektörünün denetimine çok uygun yapılar da olmayabilir. Çünkü bir gerçek var: parlamentolar aslında hızlı karar alabilme mekanizmalarını içermiyorlar. Askeri bürokrasi açısından ise bütçede parlamentonun mikro denetimi ya da savunma ve güvenlik konularında açıklık ve şeffaflık ilkelerini yaşama geçirmek ülke savunması ve güvenliği için zaaf yaratan, risk unsurunu arttıran tehditler olarak görülmekte.

Şimdi ne yapmalı, ne biçimde yapmalı? Bence bu kitap bütün bu birbiriyle bağdaşmaz gibi görünen gerekleri ve gerçekleri kabul etmekte, birbirleriyle bağdaştırmakta ve cevap sunmakta. Parlamenterlerimizin ihtiyaç duyabilecekleri bilgi ve uzmanlığı sağlamaya hizmet eden bir kaynağa kavuştuğumuzu düşünüyorum. Elbette ki milletvekillerinin, sivil toplum örgütlerinin, bağımsız strateji kuruluşlarının ve medyanın da iradi bir çaba içine girerek savunma, tehdit, strateji ve güvenlik konularındaki bilgi açığını kapatması gerekiyor. Bugünkü toplantıya katılan parlamenter sayısına bakarak bir karamsarlığa varmak da mümkün bir noktada. İnşallah, bu böyle sürmeyecek. Yani bir noktada, parlamenterlerin de artık "biz ne yapabiliriz" sorusuna cevap arayacakları bir noktaya geleceğiz.

Bu *El Kitabı*'nın Türkiye için de anlam ve önemini fevkalade arttıran bir diğer husus, içerik itibarıyla güvenlik kavram ve kurumlarını devlet merkezli olmaktan kurtarmasıdır. Güvenlik kavramında çok büyük bir değişim yaşanıyor dedik, Batıda artık devleti koruyan ve kollayan kavramlar değil bunlar. Günlük yaşama inen, bireyin mutluluğunu, refahını, huzurunu, yaşam güvencesi ve kalitesini göz önüne alan, politikaların merkezine oturtan bir güvenlik anlayışı var. Ben buna dünkü konuşmamda "güvenliğin sıradanlaştırılması" dedim, fakat sıradanlaşmayı tırnak içerisinde kullanıyorum yani olumsuz bir anlam atfederek kullanmıyorum. Güvenliğin "küçük adama," "sokaktaki adama" inmesi, korku politikalarının sona ermesi bağlamında kullanıyorum. Dolayısıyla eğer sıradan vatandaşın söz ediyorsak onu en iyi temsil eden ajanlar, güvenlik bürokrasisi ya da askeriye olmayıp, elbetteki parlamentodaki insan, yani Mehmet Dülger'in deyimiyle halka karşı sorumluluk taşıyan temsilcilerdir.

Ülkeye yönelik iç ve dış tehditlerin algılanması ve buna cevap içeren politikaların üretilmesi ya da üretilmemesi faaliyetleri salt teknik, matematiksel ve pozitivist yöntemlerle çözülebilecek konular değil. Sonuç itibarıyla bunlar siyasal nitelik taşıyan konulardır. Tehditin ne olduğu, derecesi, hangi öncelikle hangi tehdiye cevap verilmesi gerektiği, siyasal birer konu olduğu için siyasiler tarafından, siyasi mülahazalar

ve kaygılarla, tartışılarak, açıkça dile getirilerek yönetilirse, denetlenirse, parlamentoların meşruluğu artar, sivil kesimin sık sık dile getirilen "zaafiyeti" ortadan kalkar, ve kamusal yaşam Türkiye'de 1990'lı yılların ikinci yarısında olduğu gibi sıradan vatandaşı ve siyaseti kilitleyen bir biçimde sınırlanmaz diye umuyoruz.

Kitabın yöntemi bize uygun mu?

Son olarak bu yöntem hakkında biraz konuşmak istiyorum. Elimizdeki "yerli" bir kitap değil, bu doğru. Uluslararası normları, uluslararası hukuku ve oluşan yeni uygulamaları, kutucuklar içerisinde parlamenterlere taşıyor ve her bölümün en sonundaki kutucukta da "bir parlamenter olarak ne yapabilirim?" sorusunu sorup, cevaplar veriyor. Türkiye, uluslararası normlara uymayı reddedebilecek bir konumda olmadığına göre, bu yöntemlerin süzülerek geldiği uluslararası standart ve pratiklerin bizim coğrafyamıza, bizim insanımıza, bizim karakteristiğimize uygun olup olmaması sorulması gereken en son soru olmalı. Bu noktada bitireyim, sonra tartışmalarda sürdürürüz.

YETKİ EMANETİ VE HESAP VERME ZİNCİRİ

Dr.Şerif Sayın
Direktör, TESEV

Ben konuşmama bir anekdotla başlamak istiyorum. TESEV'de çalışmaya başlamadan önce bir on sene kadar Dünya Banka'sında çalıştım. Endonezya, Tayland, Malezya gibi çok çeşitli ülkelerde görev aldım. Mümkün olduğu kadar sıklıkla da Türkiye'ye gelip ailemi görüyordum. Kemal Derviş Türkiye'ye geldikten ve tasarruf önlemleri başladıktan sonra bir uğradığımda anneme kahvaltıya gittim. Annem dedi ki, "bak evladım, ordu gene hepimize örnek oldu". Ben, "ne oldu" diye sorunca devam etti, "hem harcamalarını kısıtlar, bazı araçları almaktan vazgeçtiler, hem de alacaklarını kendi paralarıyla alacaklarını bildirdiler". Anneme şu yanıtı verdim: "demokrasilerde ordunun kendi parası olmaz".

Hesap verme zincirinde eksiklik

Bunu neden anlatıyorum, çünkü Türkiye'de hala böyle bir algılama söz konusu. Ordularımızın kendi paraları var, kendi fonları var, onlar istedikleri gibi kullanabilirler. Biraz önce Sayın Dülger de "orduya mümkün olduğunca esneklik vermek lazım" dediler. Elbette ki böyle bir esnekliği sağlamak lazım. Ama ben bir vatandaşım, bir vatandaş olarak da yetkimi milletvekillerine emanet ediyorum. Emanet diyorum çünkü aslında egemenlik bana ait. Siz bu yetkiyi yürütmeye emanet ediyorsunuz bütçeyle beraber, ve ondan sonra size hesap veriliyor bu yetkilerin nasıl kullanıldığı üzerine.

Türkiye'de en eksik olan, sadece askerde değil, genelde kamu idaresinde, bu yetki emaneti ve yetkinin kullanımından sonra hesap verme zinciri. Biraz önce Ümit Cizre bilgi asimetrisinden bahsetti. Yürütme ve yasama, yani daha doğrusu bürokrasi, siyasetçi ve vatandaş arasında, bu en yoğun olarak güvenlik sektöründe söz konusu. Kamu yönetiminde genel sorunlara baktığımız zaman, herhalde buradaki herkesin ortak şikayetleri şunlardır: Kamu çok kaynak kullanıyor, kaynakları ülkenin stratejik önceliklerine yönlendirmiyor, kaynakları verimli kullanmıyor, hizmet kalitesi düşük, vatandaş adam yerine konulmuyor, neyin neden yapıldığı açıklanmıyor ve kaynakların nasıl kullanıldığının hesabı verilmiyor (sadece meclise değil vatandaşa da verilmiyor), siyaset yapımı kapasitesi düşük devlette, ve usuller çok fazla olmasına rağmen esası yerine getirilmiyor, yani usulle esas arasında ciddi bir kopukluk var.

Güvenlik sektörü de bu kamu sektörünün bir parçası olduğuna göre bu şikayetlerin hemen hepsinden nasibini alıyor. Vatandaşın zihnindeki bu. Elbette ki orduya çok güveniyoruz, ordu güvenilen kuruluşlar sırasında her zaman birinci sırada, ama gene de ordu kamunun bir parçası ve bu zan altında. Dolayısıyla bu sorunların çözümüne dair oluşturulacak tüm reform önerileri güvenlik sektörü için de geçerlidir diye düşünüyorum. Özellikle güvenlik sektörü için geçerlidir, çünkü biraz önce bahsedilen bilgi asimetrisi en derin şekilde bu sektörde var. Güvenlik sektörünün, "bu reformlara ilk önce eğitimde sağlıkta başlayalım, karayolu yaptıralım ondan sonra bize geçelim" deme lüksü de yok. Özellikle bu tip reformların dünyada yapılarılarına baktığımız zaman 'performans yönetimi', 'stratejik yönetim' dediğimiz kavramların kamu idaresine giriş yeri ve doğduğu yer savunma hizmetleridir. Amerika'ya baktığınız zaman bu böyle, İngiltere'ye baktığınız zaman bu böyle, yani eğer gidip Amerika'daki web sitelerine bakarsanız son derece etraflı planların, performans göstergelerinin kullanıldığını görürsünüz. Dolayısıyla biraz önce Sayın Dülger'in de bahsettiği gibi, genelde vatandaşın da aklında olduğu gibi, en kurumlaşmış, en yetkinleşmiş birim olan ordu bu reformları yapmakla, başlatmakla, öncülük etmekle mükellef bence.

Devlet sırrının hesabı nasıl verilir?

Güvenlik sektörünün çok önemli bir özelliği daha var, o da 'devlet sırrı yoğun' bir sektör olması. Diğer sektörlerle göre, eğitime göre, sağlığa göre, ekonomi yönetimine göre daha devlet sırrı yoğun bir sektör. Bu demek değildir ki devlet sırrı olan olaylarda hesap verilmekten çekinilir veya verilmez. Bunun özel usulleri vardır, bunlar da kanunlarla düzenlenir, yönetmeliklerle düzenlenir, ancak bu usuller sır olmaz. Bakın, daha yeni başımızdan geçen bir şeyi size tekrar hatırlatayım: sayıştayın denetimi konusunda hazırlanan yönetmelik sır olarak hazırlandı.Yani 'yönetmelik gizliliği düzenliyordu' değil, yönetmeliğin kendisi gizliydi. Usul gizli olmaz , usul sır olmaz bunlara dikkat etmek lazım.

Güvenlik sektörünü kamu reformlarını ciddiye almaya nasıl ikna ederiz? Aralık ayında meclis, kamu mali yönetim ve kontrol kanunu geçirdi, 2005'ten itibaren tüm kamu kuruluşları stratejik planlar hazırlamak zorunda, orta vadeli bütçeler hazırlamak zorunda. Biliyoruz silahlı kuvvetlerin stratejik planları var, uzun zamandır hazırlanıyor, biraz önce bahsedildi, tedarik planları var, orta vadeli bütçe planları var. Bunların sır kapsamına girmeyen taraflarını lütfen meclise açıklayın, bunda öncü olun, zaten elinizde var, bu konular tartışılın; ve sonuçta bu bütçelerle, sizlere emanet edilen kaynaklarla ne yaptığınızı faaliyet raporlarıyla ve kesin hesaplarla meclise anlatın. Tüm kamu kuruluşlarını kapsayan bu düzenlemelere siz de uyun. Hizmet standartları oluşturun (eminim vardır), yönetimi bu standartları yerine getirecek şekilde yapılandırın, devlet sırrı kanunu ile istisnaları belirleyin. Bakın, devlet sırrı kanunu tasarısı var elinizde. Adalet bakanlığı tarafından hazırlanmış bu tasarıya göre neredeyse şube müdürü bile her şeyi sır olarak tanımlayabilecek. Böyle devlet sırrı kanun tasarısı olmaz.

Sırrın tanımlanması

Biz TESEV olarak hukukçuları bir araya getirdik, kendimiz bir kanun tasarısı hazırlıyoruz. Hem idareye, hem siyasilere, hem de milletvekillerine bunu sunacağız. Polonya'ya baktık, Hindistan'a baktık, tabii güvenlik sektörünün önemli olduğu ülkelere baktık, Arjantin'e baktık, oralarda 'sır' nedir onları tanımladık. Listeler yaptık, nedir o çok gizlinin altına girenler, ve ondan sonra bu listelerde olmayanlar sır olarak tanımlandığında siyasetçinin görevi nedir, nasıl bir kurumsal yapı olur, yetki nerdedir, bunları bir karşılaştırmalı. Hani gidip İsveç'e bakmadık yanlış anlamayın, daha geçmişi bize yakın ülkelere baktık.Tayland'a baktık mesela. Buralardan bir dizi sır kavramı çıkardık, sizlerle de yakında paylaşacağız. Bu sırların ne olduğunu da devlet sırrı kanunu ile belirlemekte yarar var. Devlet sırrı kanununda sır olan anlamların, yani istisna olarak gösterilen alanların nasıl düzenleneceğini, nasıl denetleneceğini, buradan kullanılan kaynakların hesabının nasıl verilebileceğini, Sayıştay tarafından nasıl denetleneceğini, denetim raporlarının mecliste kimler tarafından okunacağını belirlemek gerekiyor. Bu konuda usuller var. OECD'nin hazırladığı, yüksek hassasiyet arzeden meselelerin teftişi üzerine kılavuz ilkeler var. Çünkü bu tip şeyler Sayın Dülger'in de evvelden bahsettiği gibi yalnız bizim devletimize dair şeyler değil, her devletin gece kadar karanlık alanları var, ama onların da hesabı veriliyor bir şekilde. Ancak herkes bilmiyor tabii ki bunları.

Tehdit algılaması

Meclisin güvenlik sektörü gözetimi yapabilme kapasitesi geliştirilsin. Bu ne demek? Oturup her şeyden önce bu tehdit algılaması konusunda mecliste açık diyalog; meclisin akademisyenlerle, uzmanlarla, belki emekli askerlerle beslenmesi, desteklenmesi, burada bir uzlaşma, kimsenin çekinmediği bir tartışma, ve normalleşme... Sivil toplum da meclise bu anlamda yardımcı olsun. Biz TESEV olarak elimizden geleni yapıyoruz. Bu konuda, yani devlet sırrı kanun tasarısında bir şeyler yapmaya çalışıyoruz. Eğer meclisten böyle bir talep gelirse, tehdit algılaması konusunda meclisle birlikte çalışmak isteriz; diğer gizli konuların da ne olacağı hususunda uluslararası deneyimleri sizlere taşıyabiliriz. Ancak elbette TESEV tek başına yetmez. Diğer kuruluşların da bu konuya yakınlık göstermesi lazım.

Tartışmaktan çekinmeyelim

Gördüğünüz gibi bugün burada son derece rahat bir tartışma ortamımız var. Ama katılım oldukça düşük kaldı. Biraz buna yönelik olarak serzenişte bulunayım izin verirseniz! Bu toplantı için üçyüzden fazla kişiye davetiye gitti. Güvenlik sektöründeki bütün üst yöneticilere, MİT'e, Emniyet Genel Müdürlüğü'ne, Genelkurmay'a, Milli Güvenlik Kurulu'na, Savunma Komisyonu'na, Bütçe Komisyonu'na, Dışişleri Komisyonu'na, herkese davetiye gitti. Buna rağmen bugün kaç kişinin katıldığını görüyorsunuz. Bu konuyu tartışmaktan çekindiğimiz açık. Konunun seçilenler ile atananları saflaştıracağı sanılıyor. Konunun dışarıdan gelecek baskılara açık olduğu düşünülüyor. Sanılıyor ki, bu Türkiye'nin tartışması değil. Bu AB yüzünden Türkiye'ye tartıştırılan bir konu diye algılanıyor. Oysa böyle değil, yani Türkiye'de demokrasi derinleştikçe bu konuların normalleşmesi lazım. Benim korkum, meclisin ve milletvekillerinin bu konuya yeterince ilgi göstermemesi, varolan bilgi asimetrisinin sürmesi ve konunun gündeme tartışılmasının bile güvenlik sektörü tarafından bir tehdit olarak algılanması.

SORU-CEVAP OTURUMU - 2

Ümit Cizre ve Şerif Sayın

Doçent Dr. Haydar Çakmak (*Gazi Üniversitesi*) : Küçük bir notum olacak: Ümit Hanım biraz önce yaptığı konuşmada evrensellelikle ilgili bir şeyler söyledi. Bu evrensel sözcüğüne bir açıklık getirmek, kendi düşüncemi açıklamak istiyorum. Evrensel sözcüğü normalde evrende bulunan bütün halkların değerlerini dikkate alarak yapılan bir kuramdır. Fakat sizin takdim ettiğiniz plan, evrende bulunan bütün halkların değerlerini dikkate alarak yapılan bir kuram değildir. Yapmış olduğunuz konuşmada belirttiğiniz gibi, düşüncenizi İngiliz, Amerikalı veya bir iki tane Batılı yazarı not ederek açıkladınız. Evrensel olabilmesi için bir Hindistanlı'nın, bir Çinli'nin veya bir Rus'un yahut bir Türk'ün de görüşünün plana katılması gerekir. Aksi takdirde Anglo-Sakson etiketi taşıyan bir plan olur. Dolayısıyla sizin takdim ettiğiniz şey evrensel değil; bence Batılı, özellikle de Anglo-Sakson bir plandır. Denetime gelince, denetim aslında yeni bir konu değil. Biliyorsunuz (farklı kutuplar) Soğuk Savaş Dönemi'nde de iki kutuplu dünyada birbirlerinin silah fabrikalarını denetlemeye çalıştılar. Fakat buna Ruslar karşı çıkıp dediler ki: "siz casusluğu legalleştirmek istiyorsunuz, biz sizin elemanlarınızı ülkemize sokmayız". Cevap olarak Batılılar dedi ki: "bizim ülkemiz açık, siz gelip bizim ülkemizde her türlü şeyi yapacaksınız ve kontrol edeceksiniz. Ama biz nasıl olur da sizinkinde aynı kontrolü yapamayız?" En sonunda bir formül ortaya atıldı. Bu formüle göre silah fabrikaları tespit edilecek, bu silah fabrikalarındaki makinaların ve işçilerin sayısı ve çalışma saatleri dikkate alınarak, ne kadar üretim yapabileceği hesaplanacak ve böylelikle denetlenecekti. Bu da sulandırılmış bir şeydir. Dikkat ederseniz, zaten Avrupa Konvansiyonel Kuvvetler Anlaşması da Soğuk Savaş döneminden sonra ortaya çıkmıştır. Bu ne anlama gelir? Altını çizerek söylüyorum; güven anlamı taşır. İnsanlar birbirine güvenmediği takdirde ya da rejimler birbirine güvenmediği takdirde denetim yapmak mümkün değildir. Siz denetimi yapacak kurumun kompozisyonunu ve felsefesini, önyargılı olup olmadığını bilerseniz bir denetimden söz etmek mümkündür. Yoksa evrensel değerlerle veya ufuklarla bu tür bir denetleme yapılması mümkün değildir.

Sayın: Ben bu güven konusunda bir şey söylemek istiyorum: Biliyorsunuz tüm kamuoyu anketlerinde vatandaşın orduya güveni çok yüksek çıkıyor; artık galiba ordunun da vatandaşına güvenme zamanı geldi. Yani eğer böyle bir güven sorunu varsa, vatandaşta orduya karşı bir güven sorunu yok.

Mehmet Dülger: Bu anketlerde Türk Ordusu'nun en güvenilir kurum çıkması konusu çok önemli. Yalnız ordu, dünyanın her yerinde en güvenilen kurumlardan biridir. Bu anketlere dikkat ederseniz ordudan sonra parlamenterler, siyasiler, basın ve üniversite (sıralamanın en sonlarında) çıkıyor. Müessese olarak orduya güvenmemizden ve onun bir numara olmasından başka bir ihtimal olamaz. Hatta orduyu kategori dışına almak lazım. Parlamento'ya güvenin orduya güven ile karşılaştırılmasını çok tehlikeli buluyorum. Aslında bunlar, Türkiye'nin yakın tarihinde edinilmiş tecrübelerin olumsuz kalıntılarıdır. İki husus birbiriyle mukayese edilemez ve böyle bir sıralama olamaz.

Dr. Nurettin Elbir (*Kırsal Kalkınma Araştırmacısı*) : Bana göre güvenlik sektörünün parlamenter gözetimi, Türkiye'mizde var. Ancak bu konuda, dünyanın yeni yarışmaları, yeni globalizm, yeni sistemlerin onlarla (yarışmalar ve globalizmle) paralel belli aşamalara gelişi sözkonusu. Güvenliğin sıradanlaştırılması, özellikle Ümit Hanım'ın vurguladığı gibi, çok ince, çok güzel bir nokta. Bu kavram da Türkçe yapısı bakımından iç ve dış güvenlik olarak çok hassas bir ayrımı içeriyor. Örneğin, Türkiye'de 70.000 yerleşim ünitesi, yani 30.000.000 insan, yalnız kırsal kesimde yaşıyor ve hala köy başına bir jandarma bile bulunmuyor. Ama çok şükür ki, o geçen onbeş yıl, o acı günler hariç, başka hiçbir iç güvenlik unsuru olmadığı halde güvenlik hizmeti rahatlıkla verilebiliyor. Bunlar dikkate alınarak yeni bir düzenlemede ordu ve parlamento

ayrımı yapmadan; daha ince nüanslarla, bu işbirliğinin ve bilgilendirmenin ifade edilip böyle bir düzeye taşınması gerektiğine inanıyorum. Bu konuda Ümit Hanım'ın görüşlerini sormak istiyorum.

Cizre: Akademisyen arkadaşımın ifadelerinden, kabul edilebilir, işlerliği olan bir siyasal modelin var olması için; dünya üzerindeki bütün ülke pratiklerinin, ihtiyaçlarının, gereklerinin ve işleyişlerinin, bu model içerisinde mecz edilmesi gerekir gibi bir sonuç çıkıyor. Önce sizin spesifik ihtiyaçlarınıza hitap edebilecek bir siyasal model acaba nasıl düzenlenebilir sorusunu soralım. Diyelim ki parlamenter model, başkanlık modeli, yarı başkanlık modeli olmak üzere üç tür modelden söz ediyoruz. Bu modeller aslında ortak birtakım ihtiyaçlardan ve ortak birtakım cevaplardan yola çıkarak oluşturulmuş modeller. İktisatta da aynı şey söz konusu; sosyal bilimlerin bütün alanlarında oluşturulan tüm modellerin hiç birisi dünya üzerinde varolan bütün ülke pratiklerini, varolan bütün ülke ihtiyaçlarını, o coğrafyalarda varolan farklılıkları mecz eden modeller değiller sonuçta. Karşılaştırmalı politika (*comparative politics*) diye bir alanımız var; bu anlayışa göre bu çalışmanın da mümkün olmaması lazım. Yani mukayeseli politika diye bir alanın ortadan kaldırılması lazım, çünkü ortak bir noktamız olmadığından bundan çıkarılacak bir ders de yoktur. Yani bu (kavram) evrensel olmaktan ziyade "Avrupalılaştırma" olarak düşünülebilir. Bunu herhangi bir olumlu ya da olumsuz anlam atfetmeden tırnak içerisinde kullanıyorum. Evet, Anglosakson modelidir, doğru. Avrupalılaştırma modelidir o da doğru. Ama eğer bundan yana değilsek neden 30 Temmuz 2003'te Yedinci Uyum Paketi'ni geçirdik? Neden Milli Güvenlik Kurulu'nu Avrupalılaştırma yolunda belli bir modele uydurduk? Belli bir model var. O model belki bizim tüm ihtiyaçlarımıza cevap vermiyor ama belli bir amaca hizmet ediyor. Sonuç olarak bu bir siyasal tercihtir; Avrupalılaştırmayı da kabul etmiyor olabiliriz; o ayrı bir konu.

Diğer konuya gelecek olursak, Türkiye'de global gelişmelere cevap veren yeni önlemler alınabilir, düzenlemeler yapılabilir. Fakat bu düzenlemelerde parlamento ve ordu iki ayrı kanat olarak düşünülmeli. Aynı şeyleri söylediğimizi zannediyorum. Denetlemedeki yeni anlayışı yansıtırken, bu kavramı açmaya çalışırken, ben aynı şeyi söyledim; farklı bir edayla tepeden bakarak herhangi bir denetleme söz konusu olmamalı. Eşit düzlemde bilgi paylaşımı yoluyla demokratik denetim sözkonusu olabilir.

Zekeriya Akçam (AkParti İzmir Milletvekili) : Güvenliğin evrenselliği, az önce Gazi Üniversitesi'nden hocamın bahsettiği gibi "*Eurocentric*" (Avrupa merkezli) bir güvenlik belirlenmesi. Bunun evrenselleştirilmesi konusuna girmek istemiyorum; bu tamamen ontolojik bir tartışma. Ama ben son söylediğinizi ciddi biçimde önemsiyorum; çünkü tam cümleyi bitirirken, doğuyla batı arasında fabrikaların denetimi konusunda bir güven probleminde dolayı bu denetlemenin yapılamaması örneğini analojik olarak Türkiye'ye uyarladınız. Ve dediniz ki, Türkiye'de de ordunun kendisini denetleyecek kurumlara güvenmesi lazım; aksi takdirde ordu kendi güvenlik alanındaki denetlemeyi başka bir kuruma vermez. Buradan, ordunun güvenmediği kurum Sayıştay mı, Yargı mı, Parlamento mu, bunu sadece size değil burada bizimle beraber oturan tüm oturumlara sormak istiyorum. Yani ordu, kendi demokratik denetiminin sorumluluğunu kiminle paylaşacak? Yoksa kendisi için varolan, kendi meşruiyetini kendinden alan, hiç kimseyle paylaşmayan, ve olağanüstü kutsal bir güvenlik alanı mı çiziyor kendisine? Siz akademik çalışmalarınızda böyle bir şey mi öngörüyorsunuz? Ordu bunu kiminle paylaşacak? Sizin son söylediğinizden anlaşılıyor ki bu hiç kimseyle olmayacak. Çünkü Parlamento'ya güvenmiyorum, Sayıştay'a güvenmiyorum, mahkemeye güvenmiyorum, o zaman ben kendi kendimi denetlerim gibi bir şey ortaya çıkıyor. Yoksa Avrupa Birliği'ne kendini denetlettiği zaman mı? Denetlemek lafı belki sivri olabilir, demokratik anlamda gözetim diyelim buna; kim yapacak bu gözetimi? Yoksa tamamen kendi alanında kendini buna has kıлып, ordu herhangi bir güvenlik alanına hiç kimseyi sokmayarak "güvenmiyorum, burası bana ait bir alan" diyerek nereye kadar gidebilir? Biraz kendi kendimizi sorgulamamız gerekir diye düşünüyorum; aksi takdirde "demokratik bir sistemde yaşıyoruz," söyleminin içi tamamen boş kalacak.

Selim Akşin (Emniyet Genel Müdürlüğü-İstibbarat Daire Başkanlığı'nda görevli) : TESEV'e teşekkür

ediyorum. Bir asimetriden bahsettik, "bilgi asimetrisi," ona bir katkıda bulunacağım. Bu konuda biraz da "ilgi asimetrisi" var. Türkiye'de suç istihbaratıyla ilgili kanunları incelediğiniz zaman bunları sadece bir maddenin düzenlediğini göreceksiniz: TVSK'da 1983'te çıkan ek 7. madde. Ek 7'nin dışında şu ana kadar herhangi bir düzenleme olmadı. Bu çok çarpıcıdır. Bir kısa hatırayla tamamlamak istiyorum. Bunun eksikliğini biz kendi içimizde yaşarken gördük ve hocalarımız Sayın Sulhi Dönmezer'den, 9 Eylül Üniversitesi'nden Bahri Öztürk'ten, Sayın Feridun Yenisey'den istekte bulduk. İlk altı ay bize şunu sordular: "istihbarat denetlenir mi?" Ben hepinize söylüyorum, gizli ve özel hayatın en ince noktasına değinen bir şeyi nasıl denetimsiz bırakırsınız? Nasıl başıboş bırakırsınız? Biz bunu talep ediyoruz; bizi lütfen denetleyin. Lütfen bu konuda kanunlarımızı yenileyin. Bizim eksliğimiz, hatalarımız varsa bu hatalar çok demokratik bir biçimde bize ifade edilmeli. Sizler, "şu konuda hatalısınız, bakın ben size 1 milyon dolar bütçe ayırdım ama bu bütçeyi siz anlamlı kullanmadınız" diyebilmelisiniz ki biz bunu düzeltem. Bir söz vardı, "kontROLSÜZ GÜÇ GÜÇ DEĞİLDİR". Ben hepinize bunu arz ederek teşekkür ediyorum. TESEV bu konuyu masaya yatırdı; devamını diliyor ve birlikte çalışabiliriz diyorum.

Cihan GÜDÜMANLI (Emekli General): Bilhassa konuyu tam bilmeyenler, burada yapılan konuşmalarda, şöyle havayla karşılaşılıyor: Sanki Silahlı Kuvvetler tamamen kendi içerisinde izole bir şekilde, siyasi denetimden bağımsız harcamalarını yapıyor ve hiç kimseye hesap vermiyor. Böyle bir şey yok. Sabah da kısaca arz ettiğim gibi, Milli Savunma Bakanlığı'nın bütçesinin tabi olduğu prosedürler neyse, Milli Eğitim Bakanlığı'nın bütçesi de aynı prosedürlere tabidir. Yani ayrı bir bütçe prosedürü yoktur. Bize de prosedürü Maliye Bakanlığı veriyor. Ona göre tekliflerimizi yapıyoruz. Bazen kısıyor, ödenek vermiyorlar. Harcamalarımızın hepsi Sayıştay'ın denetimine tabidir. Sayıştay denetçileri gelir; tüm yapılan harcamaları denetler. Ancak en son çıkan Anayasa değişikliğinde mal denetimi konusu gündeme getirilmiştir, onun dışındaki harcamalar denetime tabidir. Bütçenin bütün aşamalarında parlamento'ya hesap vermek için yollar açıktır. Hem Meclis Genel Kurulu'nda, hem komisyonlarda sorulara cevaplar verilmektedir. Kendi içerisinde tamamen bağımsız, kimseye güvenmeyen ve hesap vermeyen bir Silahlı Kuvvetler kesinlikle söz konusu değildir. Ancak bu mekanizmaların iyi işletilip işletilmediği tartışılabilir. Gereken bütün mekanizmalar mevcuttur; fakat biraz daha açık konuşmak gerekirse, siyasilerin ilgisizliği ve bilgisizliği nedeniyle bu mekanizmalar tam olarak işletilememektedir. Diğer bir konu da, bu takdim edilen kitapta önerilen modellerin veya tedbirlerin pek çoğunun Türk Silahlı Kuvvetleri'ne veya Türk Milleti'ne uygulanabilir olmaması. Çünkü bizde, bu kitabı hazırlayan ulusların veya organizasyonların durumlarından farklı olarak, endüstrileşme sonucunda bir milli burjuvazi ve işçi sınıfının gayreti söz konusu olmadı. Bir Kurtuluş Savaşı sonucunda gelişme meydana geldi. Bunu dikkate alalım, bunun tarihi etkilerini silmemiz mümkün olamaz. Aynı zamanda tabi ki Soğuk Savaş'tan sonra tehdit büyük ölçüde değişti. Ancak bu değişiklik her ülke için aynı değil. Örneğin Hollanda'da meydana gelen değişiklik ile Türkiye'de meydana gelen değişiklik aynı değil. Bulduğumuz coğrafya gerçekten çok kuvvetli silahlı kuvvetlere sahip olmamızı gerektiriyor. Tabi, denetim bu kuvveti azaltacak değil, bunu biliyorum; hatta daha da kuvvetlendirebilecektir. Bütün bu tartışmalarda bu önerilen tedbirlerin uygulanabilirliğinin Türkiye'ye özgü koşullar altında dikkate alınması gerektiğini hatırlatmak istiyorum.

Yılmaz Aklar (ASAM) : Sayın Milletvekili Zekeriya Akçam Bey ifade ettiği gibi "ordu denetim konusunda kime güvenecek" gibi bir fikir çıktı. Ben çok uzman değilim ama geçen hafta Kamu Yönetimi İdare Yasası Meclis'ten geçti, kanunlaştı. Bu yasaya göre diğer resmi kurumların harcamalarıyla birlikte, ordunun bütün harcamalarının denetimi konusunda, Sayıştay'a ve milletvekillerine, yani TBMM'ye, sorumluluk verildi ve ayrıca bu kanun incelendiğinde, Meclis'in bu görevi hem içteki hem dıştaki denetleme mekanizmalarını finanse ederek veya bütçe vererek yaptırabileceği şeklinde bir sonuca ulaşıldı. Bunlar çok önemli gelişmeler. Burada hukukçu varsa onlardan veya Sayın Milletvekillerinden daha fazla detaylı açıklama istiyorum: Neyi tartışıyoruz? Ordu buna hayır mı dedi? Veya buradaki insanların birşeylerden haberi mi yok? Ben bunları merak ediyorum.

SAVUNMA TEDARİĞİNDE KARAR VERME ve KULİŞÇİLİK: BİR BATI AVRUPA BAKIŞI

Alain Faupin

DCAF

Bu güzel tanıtım için teşekkür ediyorum. Son derece kışkırtıcı davranacağımı sakın düşünmeyin. Hepimiz aynı gemideyiz. Fakat denizi, sahili, engelleri, farklı yerlerden görüyoruz, bulunduğumuz yere göre hava durumu ve diğer şartlar farklılık gösteriyor.

Geçen onüç yılda pek çok büyük değişiklik oldu. 11 Eylül daima hafızalarımızda kalacak, bütün yönleriyle tarihi bir dönüm noktası olacak şüphesiz. Fakat diğer konular kendi dinamikleriyle varlıklarını sürdürüyorlar. Şu anda dışarıda gazabını sürdüren savaş belki bizim kıtamızda da patlayabilir.

Geçen yıl içinde pek çok güvenlik açığı kapatıldı. Bu tür olayların neden ve bu şekilde yapıldığını tanımlamak kolay değildir. Bunu en iyi tarihçiler yapar. Bizim gibi savunma ve güvenlik işindekiler için ise yalnızca **gerçek** önemlidir: bunu düşünür ve ne yapacağımıza karar veririz.

Savunma tedariği konusuna giriş olarak öncelikle Avrupa Güvenliği'nden ve iyi yönetimden bahsedeceğim. Daha sonra savunma tedariğini tanımlamak için en iyi örneklerden biri olan Fransa'yı ele alacağım. Bu örnekte; savunma tedariğinin iyi yönetimle ne kadar yakından ilişkili olduğunu göreceksiniz. Son olarak da farklı gerçeklere ve tedarik alanındaki yeni eğilimlere ve bunun bir parçası olan kulis faaliyetlerine değineceğim.

Avrupa'nın güvenlik gereksinimleri

Geçen yılın Nisan ayında Üsküp'te bir NATO kuvveti AB'ye devredildi. İlk Avrupa kuvveti resmen işbaşı yapmış oldu. Concordia Operasyonu 27 farklı milletten küçük kuvvetleri biraraya getirdi. Görev yerinde altı ay kaldı. Bunu önemsiz kabul edebilirsiniz. Fakat ben öyle düşünmüyorum. Bu yıl SFOR (*Stabilisation Force* - Stabilizasyon Kuvveti) da AB emrine girdi. Bu, Irak krizinin Avrupa Savunma Girişimi'ni çökerteceği yönündeki görüşleri delillerle çürütmüş oldu. Böyle düşünenleri suçlamıyorum. Avrupa savunmasının geleceğine inanmak için hala güçlü adımlara ihtiyaç var. Bu bazen Esternach dansına benziyor, bir ileri, iki geri. Mevcut kriz farklı işaretler ve farklı bakış açılarını doğurdu ama Avrupa dışı bir konuda.

Avrupa zirveleri arka arkaya, istikrarlı bir şekilde karıncalar gibi çalışarak katkı sağladılar. Helsinki, Nice, Laeken, Kopenhag, Brüksel ve Roma. Sonunda bu büyümeyle AB, NATO'ya benzedi.

Burada esas soru, AB'nin savunma topluluğu tarafından güvenlik ortağı olarak kabul edilip edilmeyeceği ve gündemde bununla ilgili önemli konular var;

1. Avrupa kurumlarının reformu: Bu amaçla şu anda bir konvansiyon kurulmuştur.
2. Ortakların sayısının 25'e çıkması ve AB'nin uyumu.
3. Ortak Avrupa ve Güvenlik Politikası: Bu daha önceki maddeye ve ülkelerin askeri bütçe ve yetkinliklerini ne kadar arttırmak istediklerine bağlı.

Geçen yedi yılda önemli gelişmeler kaydedildi. Zamani hesaba katmak gerekir. Terörizm, büyüme, ekonomi ve istikrarsızlık gibi diğer konular Avrupa'nın savunma ve güvenlik gelişiminde önemli etkilere sahip.

Savunma ve güvenlik kavramları

Avrupa'nın gereksinimlere cevap veren, mevcut prensip ve kavramlarla, politik gelişme ve kurumlarla uyumlu tam bir savunma sistemine ihtiyacı vardır. Avrupa'nın güvenliği ve iyi yönetim birbiriyle yakından ilişkili kavramlardır. Kabul kriterleri bu amaçla oluşturulmuştur ve bu yüzden hala geçerlidir.

Avrupa güvenliği üç nosyon, iki stratejik kavrama dayanır, ortak felsefesi ise "iyi yönetim"dir.

Avrupa güvenliği ve savunmasıyla ilgili herhangi bir tartışma NATO'dan başlar, çünkü temel olarak NATO Avrupa'da egemen güvenlik organizasyonudur. Ancak bu sunumda da ortaya konulduğu gibi gelecekte Avrupa güvenliği NATO'dan ziyade AB'ye dayanacaktır.

Soğuk Savaş döneminde pek çok birey NATO'yu Sovyetler Birliği'nin Batı Avrupa'ya yapacağı saldırılardan korumak amacıyla kurulmuş bir Kollektif Savunma organizasyonu olarak gördü. Geleneksel olarak kollektif savunma sistemi, bir ülkeye yapılan saldırıyı anlaşma dahilindeki ülkelerin tümüne yapılmış kabul eden bir sistemdir. Washington Paktı'nın 5. Maddesi NATO dahilindeki bu taahhüdün temelini oluşturur.

Kollektif Güvenlik güvenlik sektörüne daha bütünleştirici bir yaklaşım getirirken, Güvenlik İşbirliği daha geniş bir prensip ortaya koyar, barış için ortaklık süreci ve daha ötesini getirir.

"NATO Strateji Kavramı 1999,, yedi konuyu talep eder (Transatlantik Bağlantı, DCI (*Defence Capabilities Initiative*), ESDI (*European Security and Defence Identity*), Kriz Yönetimi ve Önlemi, Ortaklık, İşbirliği ve Diyalog, Büyüme ve Silah Kontrolü). Kosova'dan alınan dersleri ya da 11 Eylül meselesini hesaba katmaz.

"NATO Strateji Kavramı 2002,, ise şu yedi maddeyi talep etmiştir; NRF (*NATO Response Force*) 'nin oluşturulması, Yeni komuta düzenlemeleri, PCC (*Partnership Coordination Cell*), Terörizme karşı askeri planlar, NBC (*Nuclear, Biological and Chemical*) tehdidine karşı 5 girişim, Siber saldırılara karşı savunma, Anti-füze savunması.

Aralık 2003'te Brüksel'de "AB Güvenlik Stratejisi" yayınlandı. Bu, Avrupa Güvenlik Politikası'nın temel prensiplerini ortaya koyan kesin bir bildiriden ziyade taslak sayılabilecek ilk döküman oldu.

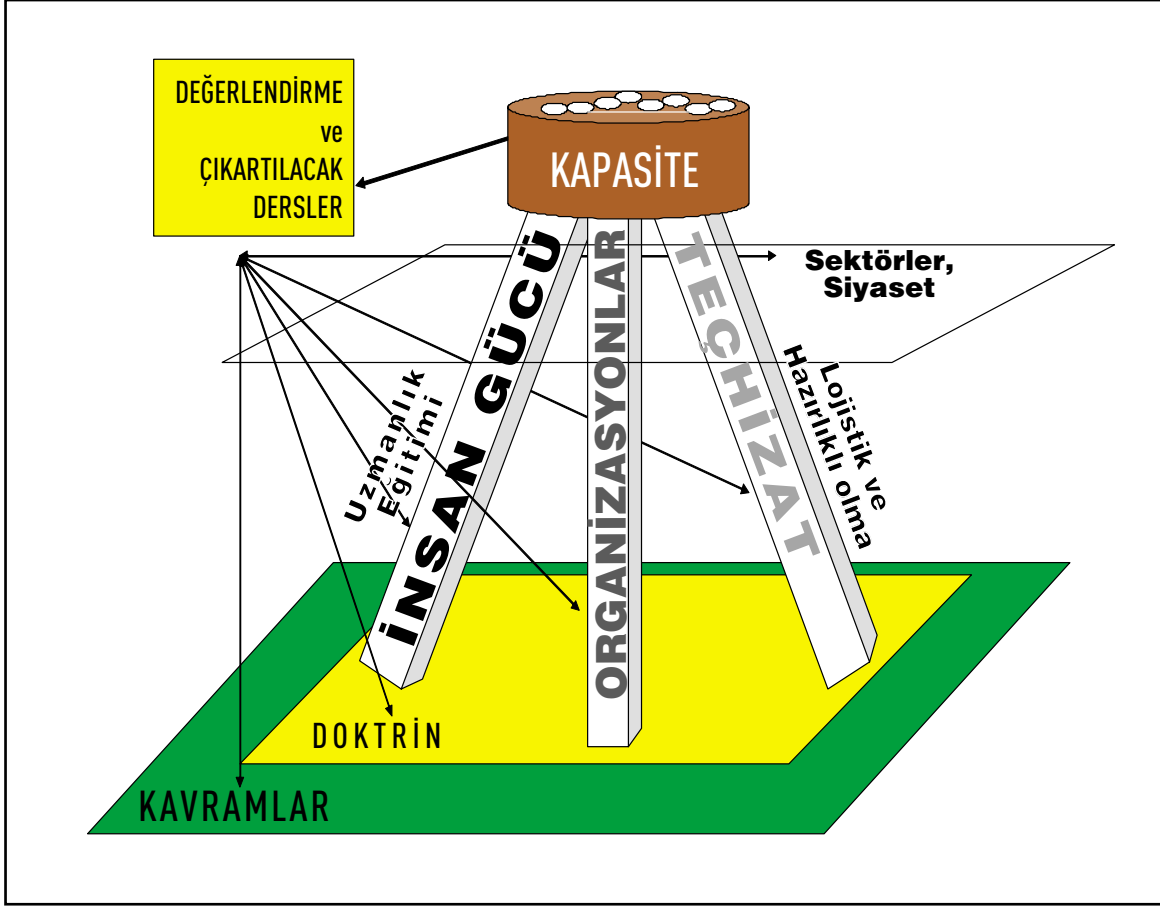
Sonuç olarak en önemlisi iyi yönetim, küresel olarak uzlaşmış demokratik prensipler çerçevesinde parlamentonun güvenlik servisleri üzerindeki gözetimini ifade eder.

Savunma tedarikinin genel modeli

Tedarik, herhangi bir güvenlik politikasının ortaya konması ve uygulanması için gerekli işlemler dizisinin yalnızca bir bölümüdür. Dikkatli ve kesin bir planlamanın ya da yabancı ve ulusal sanayicilerle akıllıca bir kulis faaliyetinin sonucudur. Tabii her ikisi de olabilir.

Malzemenin, eşyaların, mühimmat ve hizmetlerin tedarikindeki basamaklarla kim ilgilenecek? Bu çok temel bir soru, ve cevabı ülkeden ülkeye, rejimden rejime farklılık gösterir. Ayrıca savunma yapısına ve savunma sistemi üzerinde parlamenter gözetimin derecesine de bağlıdır.

Kulis çalışması ABD'de çok yaygındır ve Kongre'de doğrudan veya temsilcileri ile şirketler veya senatörler tarafından icra edilir. Çok katı kurallar uygulanır. Aynı firmalar yasal çerçevenin daha az kısıtlayıcı olduğu ülkelerde ihale sürecinde çok daha az önlem alarak çalışabilirler.

Bu örnek, bütün savunma işinde tedariğin edindiği yeri gösteriyor. Bu, gücü ayakta tutan desteklerden biridir. Elbette tehdit değerlendirmesi, kavramlar ve mevcut doktrinleri, insan gücünü ve kuvvetlerin genel organizasyonunu da hesaba katmalıdır. Lojistik, hazırlıklı olmak, basit ve uzmanlık düzeyinde eğitimi söylemeye bile gerek yok. Ayrıca teknolojik gereksinimler ve politik beklentilerle de uyumlu olmalıdır.

Hiç bir acente veya şirket bunu tek başına yapamaz. Bu çok ağır ve geniş çaplı bir görevdir ve süreç çok uzundur. Pek çok etmene ihtiyaç duyulur. Gizlilik gereksinimi de genellikle sanayiciyi engelleyen ve beklenmedik masraflar oluşturan ayrı bir konudur.

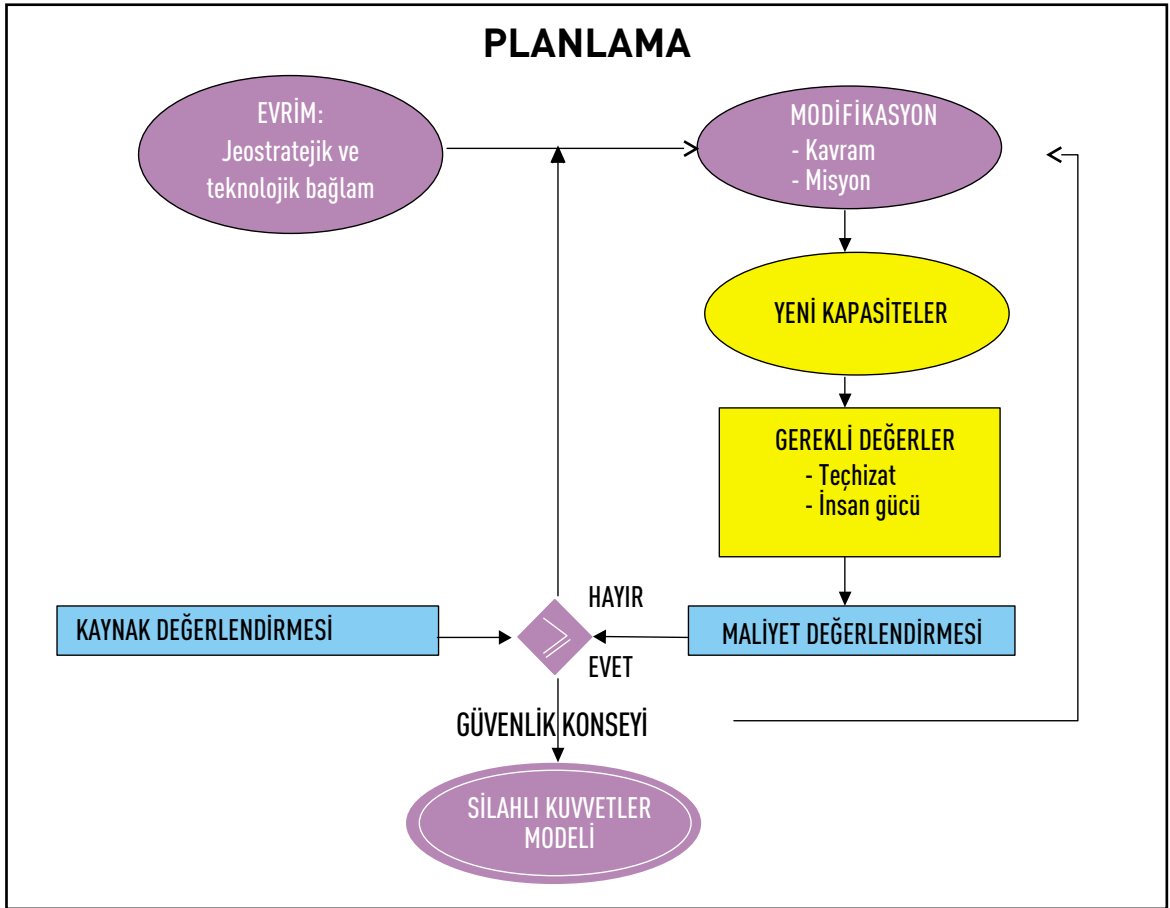
Süreklilik ve lojistik açısından ortaya başka pek çok şart koyulur. Gecikmelerin engellenmesi, hataların yüksek maliyetlerle de olsa giderilmesi gerekir. Bazı sektörlerde muvafakat sağlamak zordur. Genel eğilim olarak parlamenterler seçmenlerini, sanayiciler de ulusal sanayilerini memnun etmek isterler. Bu nedenle şartnamelerin, kayıt ve şartların bütün yasal tavsiye ve dayanaklara göre düzenlenmesi gerekir. Böylece ulusal, bölgesel (AB-NATO) ve global (WTO) ticaret kurallarına uyum sağlanmış olur.

Bu her çeşit anlaşma için faydalıdır. Parlamentolar anlaşma yapılmadan önce, anlaşma süresince ve sonrasında da buna tam olarak dikkat etmelidir.

Planlama

Planlama, tedarikte karar verme sürecinin bir parçasıdır. Bu, güvenlik değerlendirmesi ve buna karşı gerekli gücün tanımlanması aşamasından sonra gelen basamaktır. Bu idari bir meseledir ve mevcut anlayışın değerlendirilmesiyle gerçekleşir. Örneğin Fransız anlayışında önceden üzerinde uzlaşmış ve sekiz farklı kuvvet sistemi içeren resmi hükümet raporunda belirtilmiş olan bir model benimsenir. Bu sekiz kuvvet CAYDIRMA, HAZIRLIKLI OLMA, DERİN DARBE, C3I, HAREKET KABİLİYETİ, KARA, HAVA ve DENİZ'dir. Her birinin beş maddesi vardır; *insan gücü, teçhizat, organizasyon, doktrin ve eğitim*.

Savunma Planlaması, Ulusal Güvenlik Stratejisi (ya da resmi hükümet raporu) ile belirlenen savunma ve güvenlik hedeflerini gerçekleştirme yolunda Ulusal Devlet'in askeri cihazlarının donanım sürecidir. Bu alanda kararları verecek olan ulusal kuruluş, *Savunma Konseyi*'dir. Bu konseye Cumhurbaşkanı başkanlık eder, birkaç bakan, kurmay başkanları, Jandarma ve silahlanma direktörleri katılır. Slayt'ta da görebileceğiniz gibi hedefe ulaşmaya kadar da devam eder.

Model oluşturma

Şimdi ekrana gelen iki slayt, Savunma Konseyi'nin kararlaştırdığı ve Parlamento'nun onayladığı şekilde 2015'te sağlanması beklenen temel kapasiteyi, insan gücü ve teçhizatı gösteriyor. Bu, savunma tedarikinin temelini oluşturuyor.

SİLAHLI KUVVETLER MODELİ 1995 / 2015

	1995	2015
KARA KUVVETLERİ	9 tümen: 129 alay 927 muharebe tankı 350 hafif tank 340 helikopter	4 tümen : 85 alay 420 muharebe tankı 350 hafif tank 180 helikopter
DENİZ KUVVETLERİ	Toplam : 314 000 tonaj 101 gemi 2 uçak gemisi 33 deniz gözetleme uçağı	Toplam : 234 000 tonaj 81 gemi 1 ya da 2 uçak gemisi 22 deniz gözetleme uçağı
HAVA KUVVETLERİ	405 savaş uçağı 86 nakliye uçağı 11 tanker 101 helikopter	300 savaş uçağı 52 nakliye uçağı 16 tanker 84 helikopter

Bu slayt gerçek rakamlarla verilmiş bir örnektir, burada kuvvetlerin sayıca azaltıldığını fakat kalitesinin değişmediğini göreceksiniz. 2015'te tehzizatın çoğunluğu yüksek teknoloji ürünü olacak. Bu hedefe ulaşmak için reformun başından sonunu kapsayacak (1997-2015) döneme ilişkin pek çok program yarası ("Lois de Programme") taslağı hazırlamak gerekti. Burada "yasa", Parlamento'nun fikrini söylediğini ve kuralları onayladığını ifade ediyor.

Fransa, 1997'den bu yana aynı devlet başkanı tarafından yönetilmesine rağmen pek çok politik ve köklü değişiklik yaptı. Bu da, savunma ve güvenlik konusunda en azından belirli konularda bir uzlaşmanın sağlandığını gösteriyor.

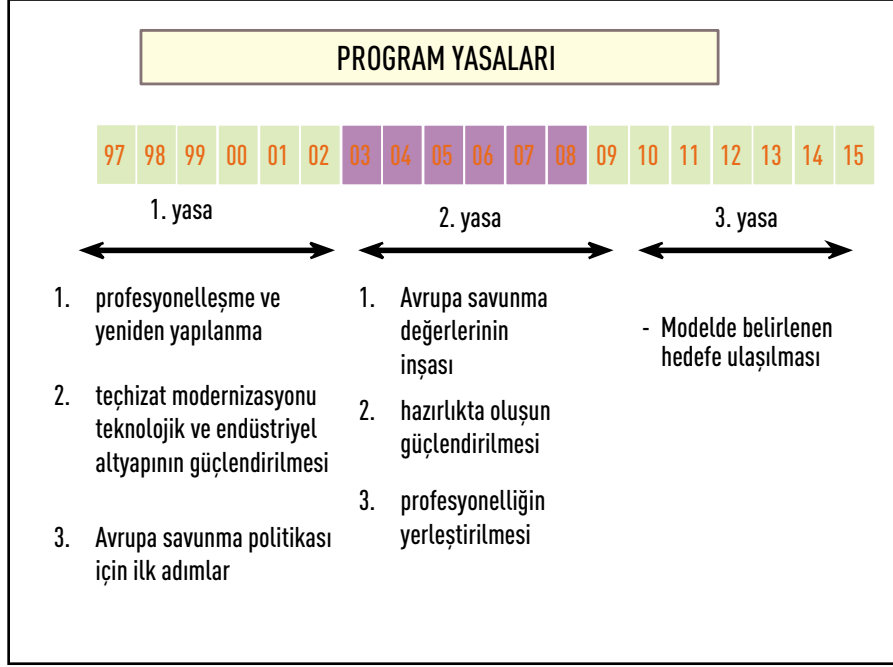
Sonuçta varılacak noktayı bu tablo net olarak ortaya koyuyor. Yatay olanlar bağlantılı servisler (Kara kuvvetleri, Deniz kuvvetleri vs...) Dikey olanlar ise kuvvet sistemleri (Caydırma, Hareket Kabiliyeti, C3R&I, Koruma, Ateşleme Projeksiyonu vs...) Kesişim noktasında ise değerler açısından ana kapasiteyi görebilirsiniz.

2015 MODELİNDE TEMEL KAPASİTE

Système de forces	Moyens interarmées	Terre	Marine	Air
Dissuasion	Têtes nucléaires		4 SNLE NG équipés de missiles M51	Missiles ASMPA sur Mirage 2000N/Rafale
C3R	PC de commandement d'opération multinationalisable SYRACUSE III	PC de composante Terre/SICF 8 systèmes de drones M2MM Système de guerre électronique de l'avant valorisé (SGEA)	PC de composante Mer/SIC21	PC de composante Air/SCCOA 3 16 drones MALE 15 nacelles de reconnaissance NG
Projection & Mobilité		133 hélicos H90/TH/Cougar 144 engins porte-chars 120 engins porte-blindés	4 TCD dont 2 bâtiments de projection et de commandement	150 A400M - 3 A310 20 CASA 235 20 ravitailleurs (dont 6 multirôles)
PREP	Protection de 35 000 hommes 10 bases ou sites projetés Acquisition de systèmes de détection BIO 9 hôpitaux des armées Antennes chirurgicales projetables	320 postes de secours régimentaires	10 blocs hospitaliers embarqués 4 pétroliers ravitailleurs	Lots santé pour 3 bases projetées
PROF	Une brigade de forces spéciales		2 PA - 60 Rafale - 17 FMM - 6 SNA - 20 nacelles Damocles missiles AASM/TT 50 SCALP/EG 250 missiles de croisière naval (sur FMM et SNA)	380 Rafale/M2000 20 nacelles Damocles missiles AASM/TT 100 Apache 450 SCALP EG

Program yasaları

Sıradaki slayt üzerinde fazla yorum yapmayacağım. Burada üç program yasası gösteriliyor; ilki 1997-2002, ikincisi 2003-2008 ve sonuncusu 2009-2015'e ait.

Bu; olayların, bütçe ve politikaların baskısı sonucu değiştirilebilecek bir programdır ama üçüncü yasanın hükümsüz olduğunu düşünmeyin. Bu, kuvvetlerin donanımının devamı ve uluslararası güvenlik eğilimleri doğrultusunda geçerli olan ulusal plan dahilinde düzeltmeleri sağlayacak olan son adımdır. Ancak yeni bir plan oluşturulduğunda diğeri geçersiz kalır.

Avrupa'nın savunma ve güvenlik ihtiyaçları değişkenlik gösterebilir. Teknolojik gelişmeler doğrultusunda oluşabilecek yeni muharebe sistemleri; mevcut doktrinleri, kriz ve çatışmayı önleme ve sonlandırma, ayrıca savaş tekniklerini altüst edebilir. Bu durumlara adapte olmak gerekir, öngörülemez bir doğal felaket sonucu tümünden çökmediği sürece plan uygulanacaktır. Tedarik personeli; planlayıcılar, politikacılar, parlamenterler ve kuvvetlerle bağlantılı şekilde işlerini sürdürmelidir.

Tedarik için ayrı bir süre yoktur; kulis, karar verme ya da parlamenterlerin evet ya da hayır demelerini beklemek için de. Herşey bütçe personelinin ayarladığı takvime göre kalıcı bir şekilde halledilmelidir.

Şimdi biraz da iyi yönetim kuralları çerçevesinde, kuvvetlerin teçhizat tedariklerinin doğru bir şekilde nasıl yapılacağına bakalım.

Savunma tedariki

Toplumdaki yeriniz her ne olursa olsun, hemen hepiniz, mutlaka tedarikle ilgili bir skandal duymuşsunuzdur. Özellikle de gelişmiş ve demokratik piyasa kurallarını uyguluyorsa, hiç bir ülke, bu alandaki kötüye kullanmaları engelleyememiştir. Bu alanda ortaya konan kurallar kötüye kullanmayı önlemekle birlikte, ulusal devletin savunma ve güvenlik ihtiyaçlarını en avantajlı şekilde yapmasını hedefler. Burada açgözlülüğe müsamaha yoktur.

Yorumlarımın sonunda dört konuyu olabildiğince açık ve özet bir şekilde ele almak istiyorum:

Öncelikle tedarik prensipleri ile ilgili açıklamalar yapacağım,

İkinci olarak, karar verenlerin gözetmesi gereken değerlere odaklanacağım,

Üçüncüsü kamu, özel ve resmi sektördeki bu zorlu oyunun aktörleri ile ilgili olacak,

Son olarak da aktörler arasındaki bağlantılara değineceğim.

Bu arada başlamadan bir uyarıda bulunmak istiyorum: silah sistemi ve savunma altyapısı için doğru olan her şey, bir ülkenin hükümetinin her çeşit tedariği için de doğrudur. Aradaki temel fark çok yüksek maliyetler ve silah sistemlerinin öldürücü özelliğidir.

Savunma tedariği prensipleri

Savunma tehzizatını kullanan ve planlayan biri olarak kişisel tecrübelerim, ve savunma işindeki bakan seviyesine kadar üst düzeylerle yapılan görüşmelere göre tedarik sürecinde şu prensipler uygulanıyor;

1. İleri görüş: İlgilenilmesi gereken çok acil bir durum yoksa daima ileriye bakmak,
2. Etkinlik: Karar verenlerin ulusa, askerlere, vergi ödeyenlere, müttefiklerine ve çalışanlarına sorumluluk duyması,
3. Basitlik: savunma donanımı daima olağandışı koşullarda ve genellikle de iyi eğitilmiş bile olsa teknik olmayan personel tarafından kullanılır,
4. Ortak işgörebilirlik: hiç kimse tek başına savaşmaz, bu işbirliği gerektiren bir süreçtir,
5. Maliyetlerin karşılanabilirliği: ülkeniz diğer ulusal ve sosyal alanlarını, ulusal bütçe ve diğer savunma programlarını etkilemeden maliyetleri karşılayabilmeli,
6. Devamlılık: ana ve planlanmamış ek masraflar olmaksızın olabildiğince uzun sürdürülebilmelidir,
7. Şeffaflık: zaten demokratik sistemin gereği olsa da şeffaflığa özel bir önem verilmelidir .

Şeffaflık

Liberal bakış açısına göre devletin doğrudan ekonomiye dahil olması kabul edilemez. Ancak, savunma bir devlet sorumluluğudur; gizlilik ulusal güvenliğin bir parçasıdır. Bu nedenle sivil görevlilerin sorumlulukları önemli bir sorudur: neye karşı sorumlu, kime karşı sorumlu ve ne şekilde sorumlu?

Neye karşı sorumlu? Standartların gerekliliği mutlaklıdır. Bu standartlar, Birleşmiş Milletler normları, Konvansiyonel Silahların Sicilleri'nde yer almaktadır. Gizlilik ve güvenlik konularında OSCE'nin birtakım kuralları bulunmaktadır. NATO'nun standartları ve ulusal yasa ve standartlar da bu konudaki ihtiyacı karşılayabilir niteliktedir.

Kime karşı sorumlu? Topluma karşı... Basın ve medya, Parlamento, savunma kuruluşları, Uluslararası Güvenlik kuruluşları, Ordu vs...

Ne şekilde sorumlu? İncelemeler, duyumlar, denetlemeler, anketler, medya araştırmaları, yasalar, patentler. Dokümanlar genellikle daha tercih edilen yöntemlerdir: Resmi hükümet raporları, savunma tahminleri, program yasaları, parlamento komiteleri, savunma istatistikleri vs..

Savunma tedariğinde kontrol eksikliği, hem savunma politikasında, hem de güvenlik sektörü reformunda

politik etkiye, sessiz bir yozlaşmaya ve vatandaşın olumsuz anlayışına neden olur.

Savunma tedarikinde önemli noktalar

Silahlı kuvvetlere teçhizat tedarikinde model oluşturulduktan ve kapasite belirlendikten sonra gerekli üç önemli nokta vardır;

Bütçeler, eldeki silahlar, plan ve programlar

Daha önce ulusal bütçeye ve bütçenin Ulusal Güvenlik Stratejisi doğrultusunda savunma ve güvenliğe pay edilen kısmına değinmiştik.

Ulusal ve bölgesel araştırma programına göre üretim için pek çok teçhizat planlanmış olsa da, bunların maliyetlerini eldeki silahlarla karşılaştırmak gerekir. Bu teçhizatın envanter ve performans çalışmaları üreticilerine bırakılmamalıdır. Eldeki teçhizatın açık veya gizli bir biçimde testlerden geçirilerek literatüre uygun olarak incelenmesi tavsiye edilir. Uluslararası silah gösterileri, ve uzman dergiler veya şirketler, eldeki silahların kalite ve geçerliliğine referans oluşturabilir.

Son olarak plan ve programların tedarik sürecinin en önemli parçası olduğunu söylemek isterim. Üstelik bu, yalnızca silah üretimi yapan ülkeler için de geçerli değildir. Öncelikle ulusal sanayide ne sağlanabileceğine bakılacak, araştırma-geliştirme politikalarının yolunda olduğundan emin olunacak, adil uzlaşmalar katı kurallara bağlanacak ve en iyisi en ucuza tedarik edilecek. Burada yapılan tercihler ya Avrupa Savunma endüstrisini geliştirecek olan Avrupa yaklaşımı, ya da NATO veya karşılıklı anlaşmalara dayandırılacaktır. Parlamento üyeleri bunu bilmek ve ona göre karar vermek durumundadırlar.

Savunma tedarikinin aktörleri

Kim önce gelir, kiminki son sözdür? Bunu söylemek zor. Ancak elbette herkesin tedarik sürecinde, hazırlık aşamasında, tedarik yapıldıktan sonra ve programların süreci boyunca bir yerde söylemesi gereken bir sözü olacak.

Bu konuda en açık sözlü taraf genellikle Parlamento ve medyadır. Parlamento doğru noktalara odaklanıp yanlışlıkları gidermeye çalışırken, medya da halkı bilgilendirmek, teçhizatın kusurlarını ve/veya tüm sürece ilişkin konuları açıklamak görevini üstlenir. Bu konuda örnek vermeye gerek yok sanırım...

Uluslararası organizasyonlar da savunma tedarik sürecinde, bölgesel anlaşmalar, silah sicili ve konvansiyonlar uyarınca gerekli müdahalelerde bulunurlar. Hiç şüphe yok ki, demokratik toplumlarda temel prensip daima devlet kanunlarına dayanır, her şey kanunla başlar ve biter. Sanayicilerin ve uluslararası hukukçuların yokluğunda bir tedarik süreci de düşünülemez.

Savunma tedarikinde etkileşim

Farklı aktörlerin bu süreçte birbirleriyle etkileşiminden uzun uzadıya bahsetmeye gerek yok. Ancak, tedarik bütünü bu aktörlerinin yasal bir çerçevede, uluslararası topluluklar (BM) ve yine ulusal ve bölgesel yasalara uygun şekilde kesiştikleri bir nokta olduğunu hatırlatmak istiyorum.

Etkileşimi sağlamak için ajanda ve programların ayarlanması gerekir. Parlamenterler karar süreçlerinde oturmaya katılırlar. Bu kararlar yönetim, uzman gazeteciler, konferanslar ve sempozyumlar vasıtasıyla

özet olarak ve gerekli sıklıkla açıklanmalıdır. Bir de buna ilave olarak kulis sürecinden ayrıca bahsetmek istiyorum.

Savunma tedarikinde yeni eğilimler: Leasing

Belki güvenlik sektörü ve özellikle savunma reformuyla yakından ilişkili bu yeni eğilimden daha önce söz edebilirdim. Bu yöntem özellikle sevkiyat ve iletişim gibi lojistik giderler için uygulamaktadır ve avantajları çok açıktır.

Leasing yolu ile bir sistemin techizat, bakım ve işletmesi sağlanabilir. Bu, bütün bütçede olmasa da tesis ve insan gücü giderlerinde tasarruf sağlar. Bu, ulusal devletlerin yasama organları tarafından önerilen kuvvet azaltılmasına karşın ortaya kamu sektörü yararına ortaya konulmuş bir yöntemdir.

Leasing, genellikle taktikle ilgili techizatın tedarikinde ilk adımdır. 2001 yılında McDonnell Douglas tarafından dört C17A sevkiyat uçağının Kraliyet Hava Kuvvetlerine leasing yoluyla satıldığını hatırlıyorum. Daha geniş kapsamlı olarak yüz adet Boeing 767 hava tankerinin US tarafından bu yolla alımı sözkonusu. Bu tür büyük işler, parlamenterler arasında firmanın tercih edilmesinde bazı şüpheler uyandırabiliyor.

Leasing ayrıca acil durumlara da çözüm getirir. Birleşmiş Milletler kesinleşmemiş bütçe ve sıklıkla karşılaşılan acil durumlar nedeniyle hızlı hava sevkiyatı ve lojistik desteğe ihtiyaç duyduğundan bu yöntemi kullanmaya alıştı. Fransa da, Afrika'da ve Birinci Körfez Savaşı'nda deniz aşırı yayılma için gerekli techizatın eksikliği nedeniyle Antonov, Roro ve deniz tankerlerini leasing yoluyla almıştır.

Bu tür işlemler devletler için faydalı olduğundan sürekli tekrarlanmak eğilimi gösterirler. Savunma techizatının bu sistem ile finanse edilmesi özellikle anglosakson ve Güney Avrupa devletlerinde şimdilerde daha da yaygınlaştı. Bu yolla yalnızca mal ve hizmet tedariki değil, savunma endüstrisi ürünlerinin ihracaatı da sözkonusudur. Yasal servislerin ve parlamentoların sıkı denetimini gerektiren bu süreçler, silahların ve techizatın tedarikinin daha akılcı şekilde olmasını da sağlayabilir.

Kulisler ve kulisçilik

Kulis nedir? Başlangıçta, parlamento üyelerinin bir oylama için toplanmadan önce halkla bir araya geldikleri yerdi. Şimdi ise, bir baskı grubu haline geldi diyebiliriz. Kulis kavramının arkasında üç adet güç bulunur; karar verme gücü (hükümet), hükümeti etkileme gücü (parlamento) ve Parlamento üyelerini etkileme gücü.

Kulis her biçim ve menşeyde olabilir; sanayi ile, bankacılıkla, etnik ve azınlık gruplarıyla, dinle ilgili olabileceği gibi, kültürel ve mesleki organizasyonlarla da bağlantılı olabilir.

Bunların tümü de karar vericileri doğrudan ya da parlamenterler yoluyla etkilemeyi amaçlar. Mesele savunma işi olunca, mesleki ya da coğrafi sektör açısından pastadaki pay, genellikle çok miktarda para, istihdam ve zenginlik ifade eder.

İletişim alanında (medya ve uzman dergilere olan bağlantı), hukuk alanında (yasal sınırları ve ihale şartlarını bilmek vs.), teknik ve bilimsel alanda ve finansal alanda iyi organize olmaları ve iyi desteklenmeleri gerekir. İşleri yüksek maliyetlidir ve başarıyla ya da hüsrarla sonuçlanır. Bazı beyin takımları veri bankaları ve değerlendirmeleri ile bu grupları destekler.

Ulusal kulisçiler, uluslararası kulisçilerin önünü kesmek için ellerinden geleni yaparlar. Tabii bu yasal ve ahlaki olarak adaletsiz davranış oldukça yaygındır. Ulusal parlamenterlerin, uluslararası ve bölgesel iş yönetimi kuruluşlarının savaşıması gereken bir durumdur. Ulusalcılık adına bile olsa piyasa kuralları bozulmamalıdır. Ulusal ve bölgesel tercihler değişebilir ama eşit ve iyi tekliflerin sözü geçmelidir. Bu koşullar altında parlamentonun sorumluluğunun nerede durduğunu görmek zor olmasa gerek.

Sonuç

Hiç şüphe yok ki, savunma tedariki bir politikacının ve bir askeri komutanın alması gereken en zor kararlardan biridir. Nasıl önlemler alınır, şeffaflık için ne kadar çaba harcanırsa harcansın, bu işlem daima haksızlıklara açıktır. Halk daima bunun karanlık tarafını görecektir.

Sonuç olarak, bu meşakkatli sürecin engellerini aşmak ve olumsuz bakışları önlemek için, sunumumda da gördüğümüz gibi aşağıdaki anahtar kelimeler kullanılmalıdır:

Şeffaflık ve hükümetin, parlamento, ordu, sanayi, medya ve sivil örgütlerin elde ettiği sonuçları biraraya getiren ulusal ekip çalışması.

Ayrıca uluslararası işbirliği gereksinimleri çok ciddiye alınmalı. Zira hiç bir askeri hareket koalisyonuz düşünülemez. En ideal olan, halkın paranın iyi harcanması ve yararlılığın iyi gösterilmesi konusundaki beklentilerini karşılamaktır.

Yasalar geniş çerçeveye yayılmalı ve parlamenter kontrol sürecin her basamağında -öncesinde, esnasında ve sonrasında uygulanmalıdır. Bu, meşakkatli ve uzun bir iştir. Kulağa hoş gelmeseyse de silahlanma programının "iyi yönetim" için gerekli demokratik kurallara uyum sağlamasında da izlenebilecek başka yol yoktur.

GÜVENLİK SEKTÖRÜ YÖNETİŞİMİ ve AVRUPA ENTEGRASYONU

Pál Dunay

Cenevre Güvenlik Siyaseti Merkezi (GCSP)

Öncelikle davetiniz için çok teşekkür ederim. Son sekiz senedir Cenevre'deki bir diğer kuruluş olan *Cenevre Güvenlik Politikaları Merkezi*'nde çalışıyorum. Ama burada konuşmak üzere bulunmamın başlıca sebebi bundan ziyade, son dönemde Avrupa Birliği'ne üye olmuş bir ülkeden geliyor olmam. Ben bir Macaristan vatandaşıyım. Gün boyunca, öngörülemeyen dış güvenlik temin edicileriye ilgili pek çok şey konuştuk. Ben gündemimi bir başka yöne çevirerek, Avrupa Birliği'ne giriş sürecinde edindiğim izlenimlerimi ve NATO da dahil olmak üzere son on-oniki yıl içinde Macaristan'da ve Doğu Orta Avrupa'da katılım sürecini nasıl idrak ettiğimizi sizlerle paylaşmaya çalışacağım.

Avrupa Birliği daha az "zenginler klübü" olacak

Biz katılımımızı kısmen tamamladık ve kısmen de tamamlamadık. Macaristan da dahil sekiz Doğu Orta Avrupa ülkesi ve iki Akdeniz ülkesi 1 Mayıs 2004'te üye oldu. Bu, Avrupa Birliği ile tam bir entegrasyon değildir. Çünkü hâlâ ülke içinde düzenlenememiş veya henüz tamamlanmamış olan unsurlar var. Bu unsurlar: "AB fonlarını özümsemek için kimi yapılar kurmadan bu fonları özümseyemeyeceğiz" faktörler de içermekte. Biz, elbette ki, Euro alanında değil ve bu ülkelerin ne zaman Euro alanına gireceğini de göreceğiz. Güvenlikle de ilgili olan bir şey de şu, biz Schengen rejiminin bir parçası değiliz. Çünkü bu Schengen rejimine katılım yaklaşık olarak daha iki üç yıllık bir hazırlık süreci gerektiriyor. Bu sadece yeni katılan ülkeler adına değil, Avrupa Birliği adına da böyle, çünkü Schengen Bilgi Sistemi'nin ikinci etabı henüz uygulamaya geçmedi. Bu şu anlama geliyor, gelecekte ayrıca sınır kontrolü de olacak. Çek Cumhuriyeti ve Federal Almanya, veya Avusturya ve Macaristan veya Slovenya ve İtalya sınırlarını burada zikredebiliriz. Dolayısıyla bu henüz tamamlanmamış bir entegrasyondur. Ve bu tamamlanmamış entegrasyonun aynı zamanda da, gelecek on yılda Doğu Orta Avrupa'nın en büyük arzusunun, Avrupa Birliği'nin merkezine daha yakınlaşmak olacağını düşünüyorum. Avrupa Birliği'nin çevresinden merkezine doğru hareketin de zorlu bir hedef olacağı kanısındayım.

Şu anki ve gelecekteki genişleme ile, Romanya ve Bulgaristan ve nihayet ve umarım Hırvatistan ile birlikte Avrupa Birliği daha az "zenginler klübü" olacak ki bu bence katılım yolundaki yeni ülkeler için çok iyi bir haberdir. Aynı zamanda, ve bu benim ilk tartışmalı değerlendirmemdir, bu on yeni ülkenin entegrasyonu Avrupa Birliği'nden fazlasıyla çok şey talep edecektir. Sonuç olarak, bu entegrasyonda bizi takip eden ve şimdiye dek katılım için bekleyen en büyük ülke olan Türkiye'nin de içinde olduğu ülkelerin de işini bizler zorlaştırdık.

Soğuk Savaş Sonrasında Güvenlik Sektörü Reformu

Sözlerime güvenlik sektörü reformunun tipik bir Soğuk Savaş sonrası fenomeni olduğunu belirterek başlamak istiyorum. Soğuk savaş esnasında böyle bir şeyden bahsetmiyorduk. Ordular ve müttefiklikleri, güvenliğin dar kapsamlı bir tanımını uyguluyorlardı, büyük oranda bunu savunma ile özdeşleştiriliyordu. Sonuç olarak savunma reformu ulusal bir imtiyaz olarak pek de sık belirtilmiyordu ve bu kısmen, özellikle Avrupa Birliği'ne katılmak isteyen ve silahlı kuvvetlerinin çehresini geçmişteki halinden gelecekteki gelişimlere yönelik modern bir yüze dönüştürmek isteyen bazı ülkelerde dönüşüme yardımcı olması amacıyla, son dönemdeki bir gelişme olarak ortaya çıktı. Burada belirtmek istediğim başlıca şey, ekonomik entegrasyon dahil diğer entegrasyonların güvenlik gündemlerinin olmadığıdır. Dolayısıyla 1980'lerin

sonunda Doğu Orta Avrupa'da sistem değişikliği meydana geldiğinde bu kuruluşların bir güvenlik gündemi yoktu. Elbette Atlantik İttifakı'nın vardı fakat Avrupa Birliği'nin yoktu.

Değişen Gündemler

Avrupa Birliği 1990'ların başında ortak dış politika ve güvenlik politikasının yanı sıra adalet ve iç meseleler ile ilgili politikalarını da içeren üçlü yapısını kurdu. Sonuç olarak 1990'ların başında batı kuruluşlarının daha çok kutular içinde düşündüğünü söyleyebiliriz. Onların kendi kutuları vardı. NATO hakkında konuşurken, bahsedilen askeri bir entegrasyondu. Avrupa Birliği hakkında konuşurken, henüz birlik Avrupa Topluluğu iken, başlıca konuştuğumuz konu ekonomik entegrasyondu, güvenlik gündemi ile ilgili düşünmüyorduk. Fakat sanırım 1990'lardan öğrendiğimiz, bunu artık unutmamızın gerektiği idi. Temelde farklı kuruluşların farklı vurguları olmasına rağmen bütün kuruluşlar bütün konulara şöyle ya da böyle değiniyorlardı. Sonuç olarak Avrupa Birliği'ni nerdeyse sadece ekonomik gelişmeye odaklı bir kuruluş olarak göremezsiniz, çünkü böyle değildir. Avrupa Birliği şimdiden güvenliği de -geleneksel anlamıyla olmasa da- içine alan çok geniş kapsamlı bir gündeme sahip.

Burada size ders vermek için bulunmuyorum, bunu itiraf edeyim. Ama yine de biraz olsun tartışmalı birşeyler söylememe izin verin. Sizin de muhtemelen bildiğiniz gibi bu dünyada birilerine ders verebilecek tek bir ülke vardır. Sonuç olarak ben bu ayrıcalığı o ülkeye bırakacağım, zira ben, küçük bir ülkeden gelmiş mütevazı bir Macar'ım. Ama size birşey söylememe izin verin. Dün akşam otelde, Ankara hakkında bir kitapçık okudum. Orada Türkiye'nin AB'ye entegrasyonu ile ilgili birşeylerden bahsediliyordu. Ve o kitapçıkta Türkiye'nin AB'ye giden yolda en önemli probleminin insan hakları olduğunun, en azından AB tarafından böyle algılandığının belirtildiğini görmek çok ilginçti. Ve bunu tartışmak istiyorum çünkü bu çok yönlü ve karmaşık bir konudur. İnsan hakları meselelerini halletmek, mikroekonomik ayarlamalar yapmaktan, mevcut bütçe, mali politikalar ve para politikaları meselelerini halletmekten daha kolay olabilir. Dolayısıyla biraz daha dikkatli olmalıyız. Bu noktada güvenlik sektörüne basit bir insan hakları meselesinin ötesinde bir mesele olarak değinmek istiyorum. Çünkü birkaç yıl öncesinde Türkiye'ye gelmeye başladığım zamanlarda, herkes insan haklarının büyük bir problem olduğundan bahsediyordu. Şimdiden bu insan hakları problemi çok fazla önemli bir mesele olarak göze batmamaya başladı ve dolayısıyla mutluyuz. Ve bu problem, diğerlerine nazaran çok daha kolay giderilebilir bir problemdi.

Dış Tehditler ve Türkiye'nin Özel Durumu

Unutmamalıyız ki Soğuk Savaş'ın bitmesinden bu yana Avrupa-Atlantik bölgesinde temel bir değişiklik oldu. Ülkelerarası dış tehditler azaldı. Elbette, Türkiye'nin bu açıdan bakınca istisnai bir durumu var. Çünkü Türkiye'nin, talihsiz komşuları var, özellikle ülkenin doğusunda ve güneyin bir kısmı da buna dahil. Sonuç olarak, güvenlikten bahsederken artık güvenlik meselesini ordunun çizdiği dar çerçeveler içerisinde veya savunma kavramı altında inceleyemeyiz. Avrupa'da güvenlik kavramları Soğuk Savaş sonrasında değişti. Ve Avrupa bazında geleneksel tehditler giderek önemini yitirdi. Fakat Türkiye'nin güvenlik durumunun spesifik karakteristiğini akılda tutalım. Şunu söyleyebilirim ki Türkiye'nin böylesi bir çifte problemi var. Bu kısmen iç güvenlik problemi. Klasik iç güvenlik problemlerinden bahsediyorum, kısmen göçle bağlantılı olarak, kısmen polisiye konulara bağlı olarak ve bunun ötesinde komşulara ve Türkiye'nin coğrafi konumuna dayalı devletlerarası güvenlik problemleri.

Bölgeye aşına olmak

1989'da duvar yıkıldığında Avrupa Birliği, Doğu Orta Avrupa'na doğru temelde üç aşamalı bir strateji izledi. Ve bu strateji pek çok belirsizlik içinde oldukça yavaş bir şekilde evrildi. Yapılacak ilk şey bölgeye

aşına olmak, bölgede neler olup bittiğini öğrenmekti. Nasıl mı? Bilirsiniz ortalama bir Amerikan turist Budapeşte için hazırlanmış bir kitapçıkta rahatlıkla yerleri karıştırabilir. Çok iyi hatırlıyorum, 1991'deki AGİT toplantısında Portekiz dışişleri bakanı meslektaşları tarafından "Bakın efendim, burası Slovakya, burası Slovenya, ve burası da Slavonya" diye bilgilendirilmişti. Yani Avrupa Birliği ilk önce büyük üye ülkelerden bazıları dışında bölgeyi tanımaya başlamak zorundaydı. Ve bunun dışında olmak Türkiye için çok iyi bir haber. Herkes Türkiye'nin nerede olduğunu ve değişen gerçekleri içinde olup bitenleri biliyor.

Stabilizasyon

İkinci aşama stabilizasyondur. Bu, bölgeyi üyelik teklif etmeksizin stabilize etmeyi amaçlıyordu. Bu 2000 gündeminde bu ülkelerin veya bu ülkelerden bazılarının Avrupa Birliği'ne katılacak olduğu ilk kez söylenene dek, bölgenin 1993-1997 arasındaki başlıca karakteristik özelliği idi. 1997'den sonra katılım güdümlü yeni bir gündem gördük. İlk önce teklif yapılan altı ülke idi -beş Doğu Orta Avrupa ülkesi ve Kıbrıs'tı bunlar. Birkaç yıl sonra sayı altıdan ona yükseldi. Bu ülkelerin demokratikleşmesiyle güvenlik algılarının nasıl oluşacağı, bu konuyu nasıl algılayacakları da elbette çok büyük bir önem taşıyordu.

Meslektaşlarınızdan bir tanesi sabah oturumunda, klasik suçlardan, polisle bağlantılı problemlerden esas güvenlik problemleri olarak söz etti. Biz de aynı değişimden geçtik. Temelde güvenlikten bahsederken, yalnızca silahlı kuvvetleri kastetmiyoruz. Bu, Türkiye'nin katılım süreci gündeminde daha da büyük önem taşıyacak. Güvenlik sektörü konusu NATO'nun ya da AB'nin gündeminde değildi. Güvenliğin dar kapsamlı tanımından yavaş ve kademeli olarak uzaklaşıldı. İç güvenlik meselesinin önemli bir rol oynadığı anlayışı giderek artmaya, ve bu da giderek daha çok bir yasa uygulama problemi olmaya başladı. Yasa uygulaması özellikle önemlidir, çünkü parlamenterlerin yasayı onaylamaları, eğer yasa uygulanmazsa ve yeterince yaptırım uygulanmazsa yeterli değildir. Bu konuya biraz sonra tekrar değineceğim.

1990'ların başında Avrupa Birliği'nin demokratikleşme *müktesebatı* (*acquis*) yoktu. Bu ülkelerin demokratikleşme sürecinin ne yönde gelişmesi gerektiği konusuna yönelik bir *müktesebat* mevcut değildi. İlişkilerin ne büyük bir belirsizlik içinde başladığını böylelikle anlayabilirsiniz. NATO tarihinde kısa bir gezinti yapsanız, ilk önce, elbette, ordunun demokratik denetiminin önümüze bir koşul olarak sürüldüğünü görürsünüz. Ama daha önce zaten herhangi bir denetime sahip olup olmadığımız da tartışmalıdır. Ve cevap büyük ihtimalle sivil denetimin olmadığı ama politik denetimin söz konusu olduğudur. Bu büyük ölçüde ihtilafli bir konu. Kimileri, tek partili sistem zamanında ordu üzerinde politik denetimimiz vardı dersem benimle taban tabana zıt fikirde olacaktır. Oldukça ilginç bir bağlamda, küçük Doğu Orta Avrupa ülkelerinde, partinin merkez komitesi orduyu kontrol ediyordu. Ve ordu kendi yapısı içinde, demokratik olmayan fakat bu ülkelerin politik merkezlerini temsil eden bu grubun kontrolüne alışkındı. Başka ülkelerde, örneğin Türkiye için önem taşıyabilecek bir örnek olarak, ordunun politik yapıda özellikle güçlü olduğu Sovyet Rusya'da durum farklıydı. Sonuç olarak bu konu Doğu Orta Avrupa'da diğer başka yerlerde olduğundan daha fazla pazarlık durumu halindeydi. Elbette 1990'ların başlarında ilk olarak Amerikalılar'ın "Pekâlâ, silahlı kuvvetlerin hesap verdiği politik bir yapı var mı?" diyerek geleneksel anayasal terimler bazında ordunun sivil ve politik denetimi üzerine odaklanmaları oldukça ilginçtir. Ama asıl ilginç olan şey şu, özellikle Doğu Orta Avrupa'yı çok da bağlamayan bir konu üzerinde çok zaman kaybettik. Öncelikle, Doğu Orta Avrupa'yı niteleyen *Bonapartizm* değildi. Askeri darbe olmadı ve -çok büyük bir pazarlık gücü olan klasik Sovyet sistemi dışında- ordu çok nadir olarak politik meselelere karıştı. Sonuçta kademeli olarak Doğu Orta Avrupa'da, askerinin sivil ve politik denetimi sorunundan orduda reform sorununa kaydık. Orduda nasıl reform yapılabilir? Ordu, anayasal garantiler kapsamında nasıl etkin bir araç haline gelebilirdi? Bütün fikir, Atlantik İttifakı ile politik ve askeri olarak entegrasyonun önemi noktasından hareketle tayin edilmişti. Ama eğer NATO'ya bakarsanız, 1990'lar boyunca Doğu Orta Avrupa'daki genişlemesi, özellikle 1995-1996 ve 1999'da, Polonya, Çek Cumhuriyeti ve Macaristan'ın yer

aldığı ilk doğu genişlemesine kadar, NATO bütçe yaklaşımını uyguladı. NATO, esas olarak şunu söyledi; " Pekâlâ, ordunuza daha çok para harcayın". Çıktıda bir değişiklik meydana getirmeden, ordu harcamalarını artırabileceğimizi söylememe gerek olduğunu düşünmüyorum. Böylelikle, istenen miktarda para kaybedilebilir. Sonuç olarak bu bir fay hattıydı. Dolayısıyla, NATO'nun birinci doğu genişlemesi politik açıdan değil ama askeri açıdan fay hattındaydı. Askeri açıdan fay hattındaydı, çünkü esasen biz askeri açıdan hazırlanmadan, kademeli olarak NATO'nun talimatları doğrultusunda hareket ediyorduk. Politik olarak hazırlanmıştık, askeri açıdan hazır değildik. Ve elbette NATO bundan birşeyler öğrendi.

1999 genişlemesinin ardından NATO, ülkeleri etki altında bırakmanın katılımdan önce katılımdan sonraya nazaran daha kolay olduğunu öğrendi. Sanırım bu ileriki tartışmalar için önemli olacak, çünkü AB son bir aydır şunu öğrenmeye başlıyor: "tamam, bizim bu adamlara anlatmamız gereken çok şey var. Ama içeri girmeden anlatmalıydık bunları. Çünkü masanın etrafına geldiklerinde ağızları bozuluyor." Bu gelecek için fevkalade önemli bir mesele. Çok yakında, buradan bazı sonuçlar çıkaracağız. Fakat NATO öğrendi. NATO, bir üyelik eylem planı sundu. Prag Kapasite Taahhütname (Prague Capabilities Commitment) ve NATO Acil Mukabele Kuvveti (Response Force - NRF) vardı. Yeni üye devletlerin uygulaması gereken pek çok şey vardı. Ayrıca, genişlemenin 2004'teki devresi bu açıdan 1999'daki genişlemeden daha iyi hazırlanmıştı. Avrupa Birliği oldukça muğlak bir tepki verdi. AB üyelik şartları, 1993'te Kopenhag Konseyi'nde ortaya çıkan, Kopenhag Kriterleri şeklinde adlandırıldı. Buna bakarak, şartların çok da demokrasi veya güvenlik sektörü reformu veya insan hakları bağlamı yönünde olmadığını gösteren temel bir sonuca ulaşıyoruz. Bunlar itibari olarak ilk unsurlar şeklinde sıralandı, geriye kalanı esasen AB'nin karşılaması gereken şartlar veya adayların gelişmenin ekonomik boyutu ile ilgili karşılaması gereken şartlardı. Şimdi tabii ki istikrarlı kurumlardan bahsediyoruz. Bu biraz evvel değindiğim stabilizasyon ögesidir.

Kurum İnşası

Kurum inşası, sadece anayasa çerçevesinde kurumları oluşturmak anlamına gelmez. Zira anayasal mahkemesi, yürütme, yasama, ve ombudsman bu rol için vardır. Hayır, bu aşamada yasanın uygulanması ve icra edilmesinin işleyen bir demokrasi için farz olduğu kanısındayım. Bu ülkelerin gerçek anlamda işlerlik kazanmasının koşulu ise sadece bu yasaları geçirmek değil ama aynı zamanda bunları uygulamak ve icra etmekte yatar.

Savunma sektörüne gelince şunu söyleyebilirim ki, sadece sistem değişikliği sırasında edindiğimiz, orduyu hangi yolla kontrol edeceği, yöneteceği veya yönlendireceği hakkında hiçbir fikri olmayan yetersiz politikacılar yüzünden değil, fakat aynı zamanda Sovyet silahlı kuvvetlerinin alt kısmı olduğu için yetersiz kalan ordumuz yüzünden de, bu orta Avrupa bağlamında oldukça özel bir durumla yüz yüze kalabiliriz. Ordunun otonomisine kesinlikle saygı gösterilmedi. Çünkü ordunun teknik konularıyla ilgili kararlar vermek politikacıların işi değildir. Böylece politikacılar ve ordu, ordunun otoritesi ve otonomisinin nereye kadar uzanması gerektiğine ve politik kontrol ve politik müdahelenin gerekli ve aynı zamanda kaçınılmaz olduğu stratejik noktaların nasıl belirleneceğine dair bu yolu bulmak zorunda kalacaklardır.

Taahhütlerin yerine getirilmesi gerekir

Önemli olan, ordu reformunun bir vaat olarak ortaya konmasıdır. Bunun sadece bir taahhüt olarak kalmaması gerektiğini, taahhütlerin yerine getirilmesinin gerekli olduğunu hesaba katmalıyız. İtiraf etmeliyim ki mevcut AB genişleme devresi ve önümüzdeki AB genişleme devresi, Avrupa Birliği için taahhütlerle yaşanamayacağını öğrenildiğine dair önemli sinyaller taşıyor. Öyleyse taahhütleri yerine getirmek gerekmektedir. Eğer AB'nin tavrına bakarsanız, AB şunu söylüyor: "Aday ülkelerden *müktesebatı*

(*aquis communautaire*) yerine getirinceye kadar artık daha fazla taahhüt duymak istemiyoruz." "Tamam", diyorlar, "kanunlar bu ülkelerin ulusal yasamalarından geçip, işlev kazanınca bölümleri kapatacağız." Bu maalesef bizim size yaptığımız bir kötülük, biz yeni katılan ülkelerin. Çünkü biz bir takım konularda taahhütler verdik ve henüz herşeyi yerine getirmediğimiz ve bunların yakın zamanda da yerine getirilemeyeceği gibi bir tehlike de söz konusu. Sonuç olarak, Türkiye Avrupa Birliği ile müzakerelere başladığında siz de fark edeceksiniz. AB katılımı esasen klasik bir diplomatik müzakere değildir. Avrupa Birliği katılımı, kuralları saptanmış bir kulübe girmek gibidir. Kuralları kabul edersiniz ya da katılamazsınız. Onun için, bu elbette müzakerelerin konusunun ve bireysel yeteneklerin de oldukça önemli olduğu bir meseledir. Fakat hâlâ bu her iki tarafın uzlaşmaya vardığı veya buna benzer klasik bir diplomatik olay değildir.

Güvenlik Hizmetlerinin Demokratik Denetimi

Şimdi vurgulamak isterim ki Avrupa Birliği'nin güvenlik gündemi öncelikle bir iç güvenlik gündemidir. Askeri meseleler bir şekilde beliriyor, fakat Avrupa Birliği'ne daha yakınlaştıkça farkedeceksiniz ki güvenlik gündeminin önemli kısmı iç güvenlik gündemidir. Bu da, şeffaflık, demokratik yönetim, ve güvenlik hizmetinin demokratik gözetimini gerektirmektedir. Artık silahlı kuvvetlerin demokratik denetiminden değil, güvenlik hizmetlerinin demokratik denetiminden söz ediyoruz. Elbette Türkiye'nin gene çok özel bir durumu var. Çünkü Avrupa Birliği Türkiye'de laikliğin korunması konusunu çok önemsiyor. Bunun için de ordunun şu ya da bu şekilde önemli bir rol oynaması gerekirse, o zaman Avrupa Birliği bunu görmezden gelebilir. Bunu iddia etmek için de yeterli sebepim var.

Türkiye ve komşuları

Şimdi Avrupa Birliği'nin ortak güvenlik çabasına pek çok katkı söz konusu, ve hepimizin bildiği bir şey var ki Avrupa Birliği'ne girmek giderek daha zorlaşıyor. Onun için, *müktesebat* giderek daha değerli hale geldi ve ülkeler çok daha fazla taleple karşı karşıyalar. Ve aynı zamanda Avrupa Birliği kendi yolunda kademeli olarak gelişmekte. Schengen rejimi, bildiğimiz gibi özellikle Türkiye için zor bir problem arz ediyor olacak. Sonuç olarak, Avrupa Birliği, Türkiye'nin doğu ve güney sınırları da dahil olmak üzere Schengen rejimini görmek istediği zaman, bu muazzam derecede zor ve masraflı bir yatırım olacak. O noktada, bundan iki yıl önce yapılan İtalyan önerisini izleyeceğimizi, ve modernizasyonu ve Schengen rejimine katılımı yakalamayı hep birlikte finanse edeceğimizi umalım. Böylece bu sadece Türk vergi mükelleflerinin parası üzerinden olmasın. Bu böylece, yaklaşık 500 milyon Avrupa Birliği vatandaşının ortak çabası olsun.

Kapasite İnşası

Şimdi oldukça tartışmalı bir konuya geldik. Kapasite inşasının muazzam önem taşıdığı gerçeğine dönmek istiyorum. Türkiye'nin hem bir geçiş ülkesi olarak hem de vatandaşlarının ara sıra batıya doğru hareket ettiği bir ülke olmasından kaynaklanan bir yasadışı göç problemi var. Ve ayrıca sabitlenmesi gereken diğer sınır ötesi problemleri var. Bildiğiniz gibi Çek Cumhuriyeti dışında her ülkenin birlik dışına sınırları var. Çekler'in -Slovakya ve Polonya da Schengen rejimine dahil olunca- Schengen ülkeleri tarafından çevrelenmek gibi bir lüksü var. Fakat Çekler dışında herkes sınırlarının sıkı kontrolü için kendi iç güvenlik sistemlerini geliştirmek zorundalar. Şunu belirtmeliyim ki, göç konusu Avrupa Birliği'nin çok da değer verdiği bir konu. Yaklaşık 10 yıl önce sadece göçmenlerin yarattığı tehlikeler hakkında şeyler duyabiliydiniz. Şu anda ise göçmen tehlikesinden bahsetmiyoruz. Azalan nüfustan ve sonuç olarak gittikçe artan göçmen ihtiyacından bahsediyoruz. Bu durumda Türkiye büyük nüfusuyla hikayenin bu kısmında katkı sağlayabilir.

İç güvenlik sürekli bir bütündür

Gelin iç güvenlik meselesine geri dönelim. İç güvenlik sürekli bir bütünlüktür. Sadece polislerden veya sadece adli meselerden ibaret değildir. Bu bir bütündür ve sadece bu sürekliliğin bir kısmını modernleştirip diğerlerini öylece bırakınca neler olduğuna dair deneyimlerimiz vardır. Belki hatırlarsınız, Başkan Aristide tekrar iktidardan indirilmeden önce ülkeye geri gelmişti. Aristide Haiti'ye dönünce Amerikalılar polisle ilgili temel bir sorun olduğunu ve bunun halledilmesi gerektiğini farkettiler ki, bu yerinde bir tutumdu. Böylece polis maaşlarını artırarak polisin rüşvet almasını eskiye nazaran azaltmaya çalıştılar. Tamam, güzel. Arkasından polis suçluları tutuklamaya başladı, çünkü polis artık rüşvet almıyordu. Ve polis onları yargı önüne çıkarmaya başladı. Fakat sorunu böylece çözemediler çünkü yargı hala rüşvet alıyordu. Sonuç olarak iki hafta sonra sokaklarda aynı suçluları görmeye başladılar. Yani bu sürekli bütünlük sistemini oturtmaya çalışırken yargı ve cezaevleri sistemini de başından sonuna kadar temizlemelisiniz.

Yolsuzluk

Yolsuzluk problemine geri dönelim. Yolsuzluk Avrupa Birliği için öncelikli önem taşıyan bir güvenlik meselesidir. Çünkü AB'de büyük oranda merkezi yeniden dağıtım söz konusu. Bu yüzden, eğer sistem ulusal olarak bozulursa paranın sistem içinde yok olması tehlikesi ortaya çıkar. Ve bu ayrıca ulusal üretim için de önemlidir, çünkü ülkeler görece temiz bir sistemleri olmadan icraatta bulunamazlar. Açıklayıcı bazı veriler sunalım. Uluslararası Şeffaflık (*Transparency International*) uluslararası iş dünyası üzerinden değişik ülkelerdeki yolsuzluk seviyelerini ölçüyor. Ülkeler l'den 133'e kadar sıralanıyorlar. 1 numara son istatistiklere göre Finlandiya, 133. numarada Bangladeş var fakat Bangladeş hatırlayabildiğim kadarıyla en azından son beş yılda bu yerinden hiç oynamadı. Türkiye'nin ve AB üyelerinin sıralanış şeklini görmek oldukça ilginç. Türkiye sistemde 77. sırada. Bu ortalama eski Sovyet bölgesi ülkelerinden yüksek, fakat 1 Mayıs'ta birliğe henüz katılan ülkeler de dahil olmak üzere herhangi bir AB üyesi ülkenin epey gerisinde. Diğer ülkeler arasında en fazla yolsuzluk olan, sıralamadaki en düşük AB üyesi ise 50. sıradaki Yunanistan. Türkiye'nin 77. olduğunu belirttim. En az yolsuzluk olan yeni AB üyesi, 27.sıradaki Kıbrıs Cumhuriyeti. En yüksek yeni Doğu Orta Avrupa ülkesi ise 29. sıradaki Slovenya, gene göreceli olarak yüksek. Listedeki en düşük olan yeni AB üyesi 64. sıradaki Polonya. Yani yakalamanız gerekiyor. Türkiye'nin performansının sadece statik değerlendirmesi için değil, ama dinamik değerlendirmesi için de, Türkiye'nin şu ya da bu doğrultuda olduğunu göstermesi açısından da önemli bunlar.

AB bir imparatorluk gibi düşünüyor

Şunu belirtelim ki AB 10 yeni üye olarak, insanlık tarihindeki en büyük genişleme hamlesini yaptı. AB giderek Romanya, Bulgaristan ve son olarak Hırvatistan gibi ülkelerin sırada olduğunu vurguluyor. Hemen hemen eminim ki Aralık'ta Türkiye'ye bir şekilde yeşil ışık yanacak, fakat düşünülmesi gereken pek çok konu var. Şimdi tabii ki buradaki büyük soru, Avrupa Birliği'nde gereğinden fazla esneme etkisinin olup olmayacağıdır. Bu, sorulardan biri ve bir diğeri de Avrupa Birliği'nin yasal veya politik olarak içine katılmak istemeyen veya katılamayacak olan ülkeler üzerinde yeterli etkiye sahip olup olmayacağı. O zaman üyelik umudu dışında bir kaldıraç gücü var mıdır? Ve benim cevabım temel olarak negatif.

Üyelik umudu

Kanımca, Avrupa Birliği'nin elinde, kendisini çevreleyen ülkeleri etkin bir şekilde etkileyebilecek bir silahı varsa, o da verebileceği üyelik umududur. Ve biliyorsunuz ki sırada çok da fazla ülke yok. Romanya ve Bulgaristan bunlardan ikisi. Hırvatistan da umarım makul bir zamanda müzakerelere başlayacak. Türkiye de umarım Aralık'ta verilecek tarihte görüşmelere başlayacak. Ve ardından, üyelik umudu taşıyan

Batı Balkan ülkelerine gelirsiniz. Herkes Batı Balkan ülkelerinin stabilizasyonunun tek yolunun üyelik umuduyla gerçekleşebileceği konusunda hemfikir. Bunun ardından üyelik kazanmak isteyen fakat bununla ilgili olarak fazla da bir şey yapmayan iki ülke var: Moldovya ve Ukrayna. Rusya hiçbir zaman katılım istekliliğini göstermedi. Ve Belarus söz konusu bile değil.

Sonuç

Güzel bir hafta sonunu geçirmeniz için engel teşkil eden tek insan olduğumu bildiğim için, çok da uzun sürmeyecek olan sonuç kısmına geliyorum. Güvenlik sektörü yönetişimi genellikle bir iç meseledir. Fakat entegrasyon ve entegrasyon beklentisi ile beraber uluslararası ve dış meselelerin fonksiyonu değişerek, giderek ülkelerin iç politika konularını etkileyen bir hal aldı. Ve bu temel bir değişim. Biliyorsunuz ki, geleneksel olarak uluslararası ilişkilerde, "bu bir iç meseledir" denir. Ama artık bunu unutmuyoruz. Artık kimi koşullar talep eden sadece IMF değil. Avrupa Birliği'nin kendisine katılmak isteyen ülkelere çok sayıda talebi oluyor ve bunların çoğu, geleneksel olarak "iç mesele" olarak addedilen politika ve ekonomik meselelere temas ediyor.

İtiraf etmeliyim ki, 1993 Kopenhag Kriterleri güvenliğe ilişkin konularda kısmen zayıf ve belirsiz kaldı. Sonuç olarak, giderek tek tek ülkelerle ilgili olarak dizayn edilmiş düzenlemeleri giderek daha çok göreceğiz. Genel ve herkes için uygulanabilirliği olan düzenlemeler söz konusu olmayacak. Avrupa Birliği'nin şu veya bu ülkede görmek istediği düzenlemelerle karşılaşacağız. Unutulmaması gerekiyor ki, AB genişleme koşulları, çoğu kez toplumların ve insanların yararınadır. Eğer daha temiz bir yargı olursa, yasalar daha iyi uygulanırsa, bu Türkiye toplumunun çoğunluğunun yararına olur. Suçlular mutlu olmayabilir, fakat geri kalan büyük çoğunluk, yasaların eskiye nazaran yaptırımının daha iyi olmasından mutluluk duyar. Bu yüzden bu problemleri sadece devlet çıkarları değil, vatandaşların ve insanların yararı açısından da görmeliyiz. Tek tek ülkeler üzerinden düzenlemeler yaklaşımı da Türkiye için hayırlı olacaktır. Çünkü Türkiye büyük bir ülke, ve AB ile beraber ele almaları gereken oldukça spesifik problemleri söz konusu.

SORU-CEVAP OTURUMU - 3

Pál Dunay ve Alain Faupin

Mehmet Dülger: Konuşmacılara çok teşekkür ediyorum. Sorunları ve Türkiye'den beklentileri ortaya koydular. Acaba kendileri hangi sorundan başladılar, ne gibi tavsiyeleri olur? Örneğin önce yargıdan mı başladılar, polisten mi, ordudan mı, yoksa ekonomiden mi? Bu konuda biraz daha somut bilgiler verirlerse çok sevinirim.

Dunay: Bu oldukça uzun bir hikaye aslında. Doğu ve Orta Avrupa'nın (AB'ye) katılımı bir anlamda çok özeldir. Tek partili sistem mirasından geliyorduk, demokrasiyi ise hiç uygulamamıştık. Aramızda bazı farklılıklar da vardı. Mesela açıktır ki, Macaristan ve Polonya 80'lerin sonunda Çekoslovakya ve Romanya'dan biraz daha demokratik idi. İlk olarak halledilmesi gereken konu, kurumsal sorunların çözümü oldu. Bu, son on beş yıldan çıkarılacak en önemli ders olarak kalacaktır. Ülkenin gideceği yön konusunda siyasi bir uzlaşmaya varıp, doğru iş gören kurumları tesis etmedikçe, hiç bir sorunun üstesinden gelinemez.

Yani temelde eğer nereden geldiğiniz ve nereye gideceğiniz konusunda ortak bir görüşünüz ve kuruluşlarınız yoksa kalan kısmını başarmak çok zor. AB üyeliği için listenin başında yer alan makroekonomik problemleri çözmek; tam olarak iş gören, siyasi süreçleri kontrol edebilen ve büyümeyi destekleyen yetkin kuruluşlarınız olmanızın mümkün değil. Orta Avrupa'nın büyümesi kendine özgü bir durum. Bu nedenle bence nereye gittiğini ve ne hedeflediğini çok iyi bilen bir ülkeye dışardan akıl öğretmek son derece tuhaf olacak.

Dün öğleden sonra havaalanından gelirken itiraf etmeliyim ki çok şaşırdım. Dört-beş yıldır buraya gelmiyorum ve o zamanlar Ankara havaalanından şehir merkezine giderken gördüğüm yıkık dökük semtlerden eser kalmadığını gördüm. Beş altı yıldır burayı görmeyince bunun be harikulade bir gelişme olduğunu anlıyorsunuz. Bu manzarayı nasıl değiştirdiniz? Kürt problemi gibi belirli bazı konularda ülke içinde sağladığınız uzlaşmayı zikretmeye gerek bile yok. Bu herkes için baş ağrısı olan bir konuydu. Bu konuyu sadece polisin ve yasaların, ya da askerlerin meselesi olarak görerek çözüm sağlanamazdı. Kürtlerin yaşadığı bölgede bir gelişme sağlanamazsa yine çok ciddi zorluklarla karşılaşılacaktır. Çünkü ülke yalnızca İstanbul'dan oluşmuyor, güneydoğu da buranın bir parçası. Eğer ülkenin bu kısmı üyeliğe hazır değilse, tümü hazır değil demektir.

Biz de Macaristan'da bu tür bölgesel farklılıklarıyla karşı karşıyayız. Kuzeydoğuda ağır sanayimiz çok daha az yoğun. Bölgede işsizlik ve güvenlik sorunları daha fazla. İşsizliğin fazla olması suç oranını da arttırıyor. Bence bu çözümü oldukça zor bir problem. Avrupa'ya yakınlaşmak ve sonunda AB'ne üye olmak için bu sorunlar etrafında mutlaka ülke içinde uzlaşma sağlanmalı. Bu çok makul bir başlangıç noktası olacaktır.

Faupin: Öncelikle Pal'a övgülerim olacak. Bence çok ilginç ve yapıcı bir sunumdu Pal. Ben başka bir yerden duyduğum bir fikri iletmek istiyorum. Geçmişte Avrupa Birliği'nin dış politika ve savunmadaki rolü çok küçüktü, şimdi ise daha büyük, daha aktif ve uyumlu bir role doğru gelişme gösteriyor. Bunun Avrupa Birliği'nin Türkiye'yi kabul etmesi için güçlü bir teşvik olduğuna inanıyor musun? Çünkü bu, güvenlik meselelerini tamamlayacaktır. Tabi bu sadece bir duyum ve belki de argümanı tersten okumak ta isteyebilirsiniz. Ne düşünüyorsunuz?

Dunay: Bence Türkiye esas oyuncu, ve herkes de bunu biliyor. Türkiye de kendisinin dış politika ve güvenlik anlamında esas oyuncu olduğunun farkında. Türkiye'nin önceki statüsünden dolayı imtiyazsız

hissettiği dönemde WEU'da yapılan tartışmaları hatırlıyorum. Bu sizin (Van Eekelen) WEU Genel Sekreteri olduğunuz dönemdi. Bunun sonucunda Türkiye *fiili (de facto)* katılımcı olmuştu ve karar verme sürecinde etkili hale gelmişti. Ama Türkiye WEU ve EDSP'nin yapısal olarak dışında yer alıyordu.

Türkiye'nin diğer pek çok Avrupa ülkesinde bulunmayan bölgesel bir önemi var. Bu, işin olumlu yanı. Böylelikle Türkiye düşünce biçimimizi zenginleştirecek ve bazı geleneksel düşüncelerimizi ortadan kadiracak. Bu, biz Macarlar için pek geçerli değil çünkü bizler güvenlik yapma ve uygulama konusunda oldukça mütevazıyız. Biz yabancı politika konusunda yaratıcıdan çok uygulayıcıyız. Fakat Batı Avrupa'nın "Büyük güçleri" için -ki burada isimlerini saymak istemiyorum, her zaman biri unutulur ve birileri kızar- bu oldukça güç bir süreç olacaktı. Bu da olumlu bir yön. Olumsuz yön ise Türkiye'nin çevresinin oldukça karışık ve çatışmalı bir bölge oluşu. Elbette Türkiye diğerleri uzlaşma yönünde bir yöntem benimseyecektir ve hiç şüphe yok ki Türkiye yabancı politika meselelerinde daima halkanın içinde yer alacak bir ülkedir.

Burada bir şeyi vurgulamak istiyorum. 'Farklılaşma,' bu oyunun kuralı olacak. AB'nin 27-28 üyesi var ve Türkiye de girince toplam üye 29'a çıkacak. Yeni durum farklılaşmadan hayal bile edilemez. Türkiye'nin karar verme rolü olmayacağı konular elbette olacak, mesela klasik ekonomik konular. Fakat şüphe yok ki Türkiye CFSP ve DSDP'de karar verici rol üstlenecek. Her zaman iyi şekilde olmasa da Türkiye daha önce bu deneyimi yaşadı. Ve bu rolü iyi oynarsa daha cazip bir ortak haline gelir.

Lale Sarıbrahimoğlu (Savunma dergisi *Fane's Defense Weekly*): Genel hatlarıyla söyleyeceğim, tabii Türkiye'de genel hatlarıyla savunma sanayisindeki tedarik oldukça çetrefilli ve pek çok ülkede olduğu gibi karmaşık. Ben geçen yıl en son Eylül ayında bu konuda bir rapor hazırlamıştım. Savunma sanayiinde tabii ki temel eksiklerimiz, Türkiye'de savunma sanayiinde çok fazla firma olması. Bu firmaların bir çoğunun ekonomiye katkıda bulunamayışı. Bütün dünyada biliyorsunuz savunma firmaları da küçülme eğilimine girdi. Türkiye'de doksana yakın savunma sanayii firması var. Bunların bir kısmı çift üretim yani sivil ve askeri üretim yapıyor. Türkiye'de savunma sanayiinde, örneğin Savunma Sanayii Derneği'nin verdiği 2003 yılı rakamlarına dayanırsak, Türk Savunma sanayiinin ekonomiye katkısı aşağı yukarı % 1.7, ihracatı ise gayri resmi rakamlara göre 200 milyon dolar civarında. Dolayısıyla Türk Savunma sanayiinde bu yapılan reform paketleri sayesinde genel askeri bütçe daha şeffaf hale getirilme arayışı içinde. Nitekim 1997 bütçe dışı kaynak olan savunma sanayii fonu da milli bütçenin içine dahil edilecek.

Fakat Savunma sanayiinde Türkiye'de başlıca sorunlardan bir tanesi çok dağınık ve çok başlı olunması. Türkiye'de Savunma Sanayii Müsteşarlığı 1985 yılında kuruldu. Burada amaç alıcı, kullanıcı olan Türk Silahlı Kuvvetleri'nin aynı zamanda alıcı konumundan çıkarılmasıydı, demokrasilerde olduğu gibi. Ve sivil bir Savunma Sanayii Müsteşarlığı kuruldu, fakat yıllar içinde gerek siyasetin yanlış atamaları, bunun da önünün açılarak askerlerin buraya zaman zaman ehil olmayan kişileri istihdam etmesiyle birlikte savunma sanayii ciddi şekilde olumsuz etkiler altına girdi. Bunun sonucu olarak projeler çok uzamaya başladı. Acil alım dendi, Türkiye tek kaynaktan, uluslararası ihaleye çıkmadan, rekabet koşulları hiçe sayılarak ihalelere girdi. Bunun en yakın örneği, yakın zamanda İsrail'e vermiş olduğumuz M60 modernizasyon ihalesidir. Bu oldukça pahalıya mal oldu Türkiye'ye.

Türk savunma sanayiinin en büyük ikilemelerinden bir tanesi de askeri firmaların piyasada olması ve ekonomik olmayan askeri firmaların piyasada faaliyet göstermesi. Bunlar üzerinde önemli bir denetimin olmayışı da diğer bir önemli sorundur bu sektörde. Örneğin İspanya da Türkiye gibi savunma sanayiine 1980'li yıllarda girmiş bir ülkedir. Savunma sanayiine yerli ve yabancılarla ortak üretim şeklinde girmiştir. Fakat bugün baktığımızda İspanya bize Casa uçaklarını satarken, Türkiye halen ortak üretim yoluyla dünya devlerinin yaptığı sistemleri burada montaj yapıyor, dışarıya hala herhangi bir satış imkanını gerçekleştirilmiyor. Dolayısıyla örneğin askeri fabrikaların bir çoğunun özelleştirilmesi düşünülüyor,

ancak bu da bir türlü gerçekleştirilemedi. Dolayısıyla, Türkiye'de savunma sanayii tedarik sisteminin ciddi bir şekilde gözden geçirilmesi gerekiyor. AR-GE'ye (Araştırma-Geliştirme) de önemli ölçüde para yatırılması gerekiyor, çünkü Türkiye'de amaçlardan bir tanesi özgün tasarımı yapabilmek idi, fakat burada da Türkiye bir hayli geride kaldı. Türkiye'nin genel ARGE payı %0.5'ler civarında. Dolayısıyla Türkiye'de savunma sanayiinin özgün tasarımlı, ekonomiye katkı şeklinde bir sektöre dönüştürülmesi için bu dediğimiz şeffaflaşma, toplumla paylaşılma, ve aşırı istihdam ve yanlış kişilerin istihdamı şeklinde ortaya çıkan durumun sona erdirilmesi gerektiğini düşünüyorum.

Faupin: Ben yorumlarınıza yorum getirmek istemiyorum. Türkiye'de tedarikle ilgili ilk tespitlerinizi düşünüyorum. Burada bir yargıda bulunmayacağım. Fakat biliyorum ki her ülkenin kimi sorunları vardır. Fransa'nın da sorunları olmadığını iddia etmeyeceğim. Özellikle sanayinin özelleştirilmesinde sorunlar var. Bizde de uzunca zamandır hükümet için çalışan ve hükümetin sahip olduğu şirketler var. Buradaki sorunlar hala çözülmüş değil, bu alanda sosyal meselelerle karşı karşıya kalıyoruz. Buradaki önerilerimizin tümü kendi ülkemizdeki tecrübelerimize dayanmaktadır.

Lale Sarıbrahimoğlu: Sivil ihaleler, askerlerin de sivil ihale alımı Kamu İhale Alımı Kanunu'na tabi. 3b maddesinde askeri alımları içeren bölüm ise ayrı bir yönetmelik. Milli Savunma Bakanlığı tarafından yayınlandı ve yürürlüğe girdi. O tamamen askeri alımları içeriyor. Mesela oradaki maddelerden bir tanesine göre Rekabet Kurumu'na gidemiyorsunuz.

Şerif Sayın: Bütçe dışında kalan kuruluşlarında ihaleleri Kamu İhale Kanunu'na tabi mi?

Lale Sarıbrahimoğlu: Savunma Sanayii Müsteşarlığı 1985 yılında kuruldu. Kuruluş amacı, yerli ve yabancı silah sanayii müteşebbislerini Türkiye'de kurmaktır. O zaman savunma sanayiinin kendine özgü kanun çerçevesinde ihale kanunu da vardı, dolayısıyla bu son Kamu İhale Kanunu'nun yeniden düzenlenip yürürlüğe girmesi akabinde, Milli Savunma Bakanlığı, Jandarma Genel Komutanlığı, Savunma Müsteşarlığı hepsi ayrı bir yönetmelikle kendi prosedürlerini ilan ettiler. Ama Savunma Sanayii Müsteşarlığı prosedüründe çok büyük değişiklik olmadı.

TESEV, DCAF ve PAB HAKKINDA - On TESEV, DCAF and IPU

Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı (TESEV)

Tarihi, 1961'de Dr. Nejat Eczacıbaşı'nın oluşturduğu *Ekonomik ve Sosyal Etüdler Konferans Heyeti*'ne uzanan TESEV şimdiki haliyle 1994'te kurulmuştur. TESEV, bilimsel araştırmalara dayalı bulgular ile politika kararları arasında bağ kurulması için araştırmalar yürütmek, özgür düşünce ve bilgi birikiminin en geniş anlamda yayılmasına yönelik konferans, açık oturum, yuvarlak masa toplantıları düzenlemek amacıyla kurulmuş bir düşünce üretim merkezidir. Türkiye-AB ilişkilerine odaklanarak dış politika çalışmaları yürütmekte, demokratikleşme, iyi yönetim, ve bölgesel ekonomik ve güvenlik sorunlarına yönelik araştırmalar ve etkinlikler sürdürmektedir.

Turkish Economic and Social Studies Foundation (TESEV)

Established in 1994, the Turkish Economic and Social Studies Foundation (TESEV) is an Istanbul-based, nongovernmental think tank supported by private sector funding from Turkey and abroad. TESEV's roots date back to the *Economic and Social Studies Conference Board* (ESSCB), which was founded in 1961 by late Dr. Nejat Eczacıbaşı, a prominent businessman and philanthropist. Since its establishment TESEV expanded its research and agenda range to include a more active interest in international affairs, with a particular focus on Turkey-EU relations. TESEV conducts research and advocacy activities on democratization, foreign politics, good governance and regional economic and security questions.

TESEV hakkında daha ayrıntılı bilgi için/For more information on TESEV: www.tesev.org.tr

Cenevre Silahlı Kuvvetlerin Demokratik Kontrolü Merkezi (DCAF)

Cenevre Silahlı Kuvvetlerin Demokratik Denetimi Merkezi, İsviçre hükümetinin girişimi ile Ekim 2000'de kurulmuştur. DCAF Kurucu Konseyi İsviçre'nin de dahil olduğu 45 hükümet, 40 diğer Avrupa-Atlantik devleti, 3 Afrika devletinden ve Cenevre Kantonu'ndan oluşmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti Devleti DCAF'e 20 Kasım 2003'te üye olmuştur.

Merkezin amacı, devletlere ve bağımsız kurumlara, silahlı kuvvetler ve güvenlik güçleri üzerinde demokratik ve sivil denetimin sağlanması çalışmalarında destek vermek ve güvenlik sektörünün demokratik standartlarda yapılandırılmasını teşvik etmektir. Avrupa - Atlantik eksenini DCAF faaliyetlerinin ana hedef alanıdır, fakat diğer bölgelerde de çalışmalarda bulunmaktadır. Merkez amacını gerçekleştirmek için, araştırmalar yapmakta, uzman desteği vermekte ve uygulama çalışmalarına destek vermektedir.

Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces (DCAF)

The Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces (DCAF) was established in October 2000 on the initiative of the Swiss government. DCAF's Foundation Council is made up of 45 governments including Switzerland, 40 other Euro-Atlantic States, 3 African States, and the Canton of Geneva. The Centre's mission is to encourage and support States and non-State governed institutions in their efforts to strengthen democratic and civilian oversight of armed and security forces, and to promote security sector reform in accordance with democratic standards. The Republic of Turkey became a member on November 20th, 2003.

DCAF hakkında daha ayrıntılı bilgi için / For more information on DCAF: www.dcaf.ch

Parlamentolararası Birlik - PAB

1889 yılında egemen devletlerin parlamentolarını biraraya getirmek üzere kuruldu. PAB / IPU'nun temel amacı parlamentolararası diyalog ve işbirliğini geliştirmek ve temsili demokrasinin bütün kurum ve kuruluşlarıyla yerleşmesini sağlamaktır. Osmanlı Devleti Meclis-i Mebusan'ı 1910 yılında PAB / IPU'ya üye olmuş, TBMM de bu üyeliği 1980 yılına dek devam ettirmiştir. TBMM üyeliği 1984 yılında yenilenmiştir. Halen 130'un üstünde parlamento PAB/IPU üyesidir.

Interparliamentary Union-IPU

The IPU is the international organization of Parliaments of sovereign States. It was established in 1889. The Union is the focal point for world-wide parliamentary dialogue and works for peace and co-operation among peoples and for the firm establishment of representative democracy. Ottoman Assembly became a member of IPU in 1910, and the Turkish Grand National Assembly (TGNA) carried on this membership until 1980. TGNA's IPU membership was renewed in 1984. Currently over 130 parliaments hold membership for the IPU.

IPU hakkında daha ayrıntılı bilgi için / For more information on IPU: www.ipu.org